

Projekt

z dnia 12 sierpnia 2026 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR XXIII.4.2026
RADY POWIATU ŻAGAŃSKIEGO**

z dnia 19 sierpnia 2026 r.

**w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Żagańskiego
na lata 2026-2031**

Na podstawie art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1684 ze zmianami) art. 16b oraz art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 639) Rada Powiatu Żagańskiego uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Żagańskiego na lata 2026-2031 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Żagańskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W POWIECIE ŻAGAŃSKIM NA LATA 2026–2031

ŻAGAŃ 2026

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
I. PROCEDURY TWORZENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	5
1.1. Podstawy prawne	5
1.2. Uwarunkowanie strategiczno-programowe	6
1.2.1. Krajowe dokumenty strategiczne	6
1.2.2. Dokumenty regionalne i lokalne	10
1.3. Przebieg prac nad Strategią	14
II. DIAGNOZA STRATEGICZNA POWIATU – IDENTYFIKOWANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	16
2.1. Położenie i podział administracyjny powiatu	16
2.2. Sytuacja demograficzna	16
2.3. Rynek pracy	24
2.3.1. Specyfika gospodarcza powiatu	24
2.3.2. Bezrobocie	26
2.3.3. Działania realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy	31
2.3.4. Edukacyjne uwarunkowania sytuacji na lokalnym rynku pracy	33
2.4. Pomoc społeczna	35
2.4.1. Ubóstwo	37
2.4.2. Bezdomność	39
2.5. Wsparcie rodziny i system pieczy zastępczej	40
2.5.1. Rodzina w kręgu oddziaływań pomocowych	40
2.5.2. Piecza zastępcza jako forma pomocy rodzinie	49
2.6. Niepełnosprawność i starość – zadania dla współczesnej polityki społecznej	52
2.6.1. Niepełnosprawność i problemy osób z niepełnosprawnościami	52
2.6.2. Problemy starzenia się i starości	59
III. ANALIZA SWOT	62
IV. PROGRAMOWANIE DZIAŁAŃ NAPRAWCZYCH – STRUKTURA CELÓW STRATEGII	66
4.1. Cel główny i cele strategiczne	66
4.2. Cele operacyjne i kierunki interwencji	67
V. WDRAŻANIE I EWALUACJA STRATEGII	79
SŁOWO KOŃCOWE	81
SPIS RYSUNKÓW, TABEL I WYKRESÓW	82
BIBLIOGRAFIA I ŹRÓDŁA	84
ANEKS	86

WPROWADZENIE

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2026-2031 jest podstawowym dokumentem planistycznym określającym uwarunkowania i kierunki rozwoju powiatu w obszarze polityki społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem pomocy społecznej. Opracowanie to jest narzędziem racjonalizacji tejże polityki i służyć ma przede wszystkim zwiększaniu efektywności działań – wdrażanych przez powiatowe i gminne jednostki organizacyjne, a także inne podmioty działające w przedmiotowym obszarze – mających na celu rozwiązywanie lokalnych problemów i zwiększanie spójności społecznej.

Dokument płynnie nawiązuje do założeń i wniosków sformułowanych we wcześniejszej Strategii. Zaplanowano w nim kontynuację części przedsięwzięć zapisanych w dokumencie z roku 2019 oraz zaktualizowano cele i kierunki proponowanych działań tak, aby odpowiadały na bieżące problemy powiatu i potrzeby jego mieszkańców. Od czasu uchwalenia poprzedniej Strategii m.in. wskutek oddziaływań różnego rodzaju czynników zewnętrznych, w tym społeczno-ekonomicznych i politycznych, również o charakterze nadzwyczajnym, sytuacja mieszkańców powiatu żagańskiego uległa bowiem zmianie. Odnotowano spadek stopy bezrobocia w powiecie, znacząco wzrósł poziom płac realnych, co w zestawieniu z wprowadzonymi jeszcze w 2016 roku instrumentami finansowymi kierowanymi do rodzin z dziećmi, nie pozostało bez wpływu na ogólną poprawę sytuacji ekonomicznej miejscowej ludności. Z drugiej jednak strony pojawiły się nowe ryzyka, w tym pandemia Covid-19, pełnoskalowa wojna w Ukrainie, widmo kolejnego kryzysu ekonomicznego, które nadszarpnęły fundamenty stabilności, obniżyły poczucie bezpieczeństwa i wprowadziły niepewność w życie społeczno-gospodarcze, skutkując zarazem – jak pokazują wyniki badań społecznych – pogorszeniem stanu zdrowia psychicznego mieszkańców regionu (por. np. *Strategia polityki społecznej...* 2021). W tym czasie również utrwaliły się i pogłębiły problemy, które już wcześniej stanowiły palące kwestie społeczne, przede wszystkim problemy będące pokłosiem postępujących szybko zmian demograficznych, takie jak skrajnie niski wskaźnik dzietności, spadek liczebności osób w wieku produkcyjnym w populacji i gwałtowny przyrost kategorii najstarszych mieszkańców, w tym osób zależnych, wymagających długotrwałej opieki. Procesy te rezonują zarówno w sferze mikro, np. zmieniając strukturę i funkcje dzisiejszych rodzin i wpływając na ich ogólny dobrostan, ale także w sferze mezo- i makrospołecznej, przekształcając np. rynek pracy, w tym również rynki lokalne i oddziałując na stabilność systemów zabezpieczenia społecznego. Gwałtowne starzenie się populacji powiatu, coraz mniej liczne rodziny z malejącym kapitałem opiekuńczo-zabezpieczającym oraz wzrastający odsetek osób z niepełnosprawnościami i niesamodzielnych to tylko niektóre z problemów, które nadal pozostają aktualne i które – wobec ciągle słabo rozwiniętego sektora usług społecznych w powiecie i nierównego do nich dostępu – stanowią poważne wyzwania dla polityki społecznej, także tej realizowanej na szczeblu lokalnym. Warto zaznaczyć, że wyzwania te mają charakter powszechny i dotyczą wszystkich uczestników życia społecznego – zarówno mieszkańców, jak i podmiotów odpowiedzialnych za kształtowanie polityk publicznych, w tym władz samorządowych, wymagają zatem nie tylko skoordynowanych działań systemowych, ale również wzrostu świadomości społecznej i współodpowiedzialności za ich rozwiązywanie.

W przedkładanej *Strategii* dookreślono i skatalogowano priorytetowe cele i kierunki interwencji społecznych, które stanowią koncepcyjną odpowiedź na zidentyfikowane w powiecie bieżące problemy i mają przyczynić się do ich wyeliminowania i/lub ograniczenia ich negatywnych skutków, a w konsekwencji do poprawy jakości i warunków życia wszystkich mieszkańców powiatu, w szczególności zaś osób i grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Opracowanie składa się z pięciu powiązanych ze sobą rozdziałów. W pierwszym omówiono procedury tworzenia niniejszej *Strategii*, w tym uwarunkowania prawne i strategiczno-programowe oraz scharakteryzowano pokrótce przebieg prac nad dokumentem. Rozdział drugi, najobszerniejszy, stanowi rozbudowana diagnoza strategiczna powiatu, uwzględniająca aktualne trendy i prognozy demograficzne oraz sytuację społeczno-gospodarczą, przygotowana w oparciu o analizę danych zastanych, w szczególności danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz bieżącej sprawozdawczości urzędowej, służąca identyfikacji głównych obszarów problemowych występujących w powiecie. Jej zwieńczeniem jest przeprowadzona zgodnie z założeniami planowania strategicznego analiza SWOT (rozdział 3). Analiza ta, podobnie jak dwa ostatnie rozdziały, składające się na część programową opracowania, w których wyznaczono cele i kierunki projektowanych działań (rozdział 4) oraz określono zasady wdrażania *Strategii* i jej ewaluacji (rozdział 4), wypracowana została przy zaangażowaniu i współudziale lokalnych ekspertów. Dokument domyka krótkie podsumowanie, spis tabel, wykresów i rysunków, wykaz źródeł wykorzystanych w trakcie jego przygotowywania oraz aneks.

Zastosowane w pracach nad *Strategią* podejście partycypacyjno-ekspertkie i stały kontakt z przedstawicielami lokalnych instytucji i innych podmiotów funkcjonujących w obszarze polityki i pomocy społecznej, którzy zorientowani są zarówno w lokalnych problemach, jak również zasobach i potencjałach powiatu sprawia, że przedkładany dokument stanowi realną odpowiedź nie tylko na formalne wymogi ustawowe, ale przede wszystkim na rzeczywiste potrzeby różnych grup mieszkańców. Pozwala tym samym na odpowiedzialne projektowanie polityki społecznej tak, aby wdrażane rozwiązania były zgodne z ich oczekiwaniami, ale i dostosowane do możliwości lokalnego systemu i prowadziły do autentycznej poprawy jakości i warunków życia w powiecie, zapewniając jednocześnie spójność i integrację całej wspólnoty samorządowej.

* * *

Wszystkim Osobom zaangażowanym w proces przygotowania dokumentu, w tym przede wszystkim Gospodarzom i Uczestnikom przeprowadzonego w Żaganiu warsztatu diagnostyczno-strategicznego, za poświęcony czas, podzielenie się swoją wiedzą i doświadczeniami, cenne spostrzeżenia i wszelkie konstruktywne uwagi, które wpłynęły na ostateczny kształt niniejszej *Strategii* należą się w tym miejscu podziękowania.

I. PROCEDURY TWORZENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

1.1. PODSTAWY PRAWNE

Wymóg opracowania strategii rozwiązywania problemów społecznych, podobnie jak innych dokumentów programowych, obowiązujących na różnych szczeblach administracji publicznej, jest uwarunkowany prawnie. W tym przypadku w sposób bezpośredni wynika z ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. 2025 poz. 1214). W art. 19 ust. 1 ustawy wśród zadań własnych powiatu wymienia się m.in. *opracowanie i realizację powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka*. Zgodnie z wytycznymi ustawy strategia ta powinna zawierać w szczególności: (1) diagnozę sytuacji społecznej, w tym określenie zdolności podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych; (2) prognozę zmian w obszarach objętych strategią; (3) określenie celów projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań (art. 16b ust. 2). Usytuowanie tego typu zapisów w ww. ustawie stanowi jednoznaczną wskazówkę do podejmowania kwestii związanych z problemami społecznymi i ich rozwiązywaniem w kontekście zadań szeroko rozumianej pomocy społecznej.

Uzasadnienie dla tworzenia strategii pośrednio znaleźć można również w ustawie z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (Dz. U. 2025 poz. 1684). Art. 4 ust. 1 ustawy stanowi wykaz zadań publicznych o charakterze ponadgminnym, których wykonawcą jest samorząd powiatu. Istotną część tych zadań mieści się w obszarze polityki społecznej, przez co dobrze koresponduje z zapisami ustawy o pomocy społecznej. Są to m.in. zadania z zakresu edukacji publicznej; promocji i ochrony zdrowia; wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; polityki prorodzinnej; wspierania osób niepełnosprawnych; polityki senioralnej; przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy czy współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ich kompleksowa realizacja, w myśl zapisów obu ww. aktów prawnych, wpływa na jakość życia mieszkańców powiatu i sprzyja integracji środowisk lokalnych, m.in. dzięki identyfikowaniu problemów społecznych w przedmiotowych obszarach i systemowym działaniom na rzecz ich eliminowania.

Wielość wątków problemowych podejmowanych w *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim* sprawia, że zapisy niniejszego dokumentu korespondują i/lub znajdują prawne umocowanie także w innych, obowiązujących aktach prawnych. Są to przede wszystkim:

1. Ustawa z dnia 11 lutego 2016 roku o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2024 poz. 1576);
2. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. 2025 poz. 1718);
3. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. 2024 poz. 917);
4. Ustawa z dnia 20 marca 2025 roku o rynku pracy i służbach zatrudnienia (Dz. U. 2025 poz. 620);
5. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2025 poz. 1338);
6. Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. 2023 poz. 2151);
7. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. 2026 poz. 48);
8. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. 2025 poz. 913);
9. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. 2025 poz. 1208);
10. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. 2023 poz. 1939);
11. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2024 poz. 1673);
12. Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. 2026 poz. 79);
13. Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 roku o finansowym wsparciu niektórych przedsięwzięć mieszkaniowych (Dz. U. 2024 poz. 304);
14. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2020 poz. 821).

1.2. UWARUNKOWANIA STRATEGICZNO-PROGRAMOWE

1.2.1. Krajowe dokumenty strategiczne

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2026-2031 jako podstawowy dokument planistyczny w zakresie polityki społecznej powiatu, przygotowana została tak, aby nakreślone w niej cele i kierunki działań w obszarach problemowych dobrze korelowały z wytycznymi krajowych i regionalnych dokumentów strategicznych. Na szczeblu krajowym spójność ta dotyczy w szczególności następujących dokumentów:

1. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.),
2. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030,
3. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej,
4. Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu,
5. Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność.

Poniżej przedstawiono syntetyczne omówienie ww. programów, eksponując te zapisy, do których – uwzględniając kontekst lokalny i specyfikę powiatu żagańskiego – nawiązuje się w części diagnostycznej i/lub programowej niniejszej *Strategii*.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) jest kluczowym dokumentem planistycznym, zawierającym rekomendacje dla polityk publicznych państwa i określającym podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2030. Postulowany w SOR model rozwoju to rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Jednym z naczelných priorytetów publicznych jest spójność społeczna, którą wymienia się w głównym celu SOR sformułowanym następująco: *Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym*.

W sferze społecznej efektem realizacji SOR ma być ograniczenie wykluczenia społecznego, ubóstwa oraz nierówności, a także budowanie silnego kapitału społecznego i zwiększenie jego roli w rozwoju. Założenia te znajdują odzwierciedlenie przede wszystkim w jednym z trzech szczegółowych celów dokumentu: *Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony* (cel II).

Autorzy Strategii zwracają w tym kontekście uwagę na niekorzystne trendy demograficzne, w tym niską dzietność, spadek liczby osób w wieku produkcyjnym i postępujące procesy starzenia się społeczeństwa polskiego, które stanowią jedno z najpoważniejszych wyzwań w tym obszarze i mają realny wpływ na rynek pracy i gospodarkę Polski oraz jej potencjał i możliwości rozwoju.

Projektowane w sferze społecznej działania, mające zapobiegać negatywnym zjawiskom i sprzyjać zwiększaniu spójności społecznej, koncentrują się wokół:

- aktywnej **polityki prorodzinnej** (m.in. kompleksowe wsparcie rodzin z dziećmi),
- zmian w strategii zatrudnienia i intensyfikacji działań na rzecz **aktywizacji niewykorzystanych potencjałów zasobów ludzkich** (kobiet, osób młodych, z niepełnosprawnościami, zamieszkujących obszary wiejskie i in.),
- nowych rozwiązań w zakresie **polityki migracyjnej**,
- poprawy **dostępności do dobrych jakościowo usług społecznych** (m.in. w zakresie mieszkalnictwa, opieki nad osobami niesamodzielnymi czy ochrony zdrowia),
- **wsparcia grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem** oraz zapewnienia spójności działań na rzecz integracji społecznej (*Strategia na rzecz...* 2017).

Wskazane w SOR cele i kierunki interwencji znajdują rozwinięcie w części programowej niniejszego dokumentu.

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego (SRKL) jest dokumentem wdrożeniowym, zintegrowanym z SOR i stanowić ma odpowiedź na wyzwania związane z zapewnieniem spójności społecznej i lepszym wykorzystaniem potencjału ludzkiego.

Cel główny SRKL sformułowano następująco: *Wzrost kapitału ludzkiego i spójności społecznej w Polsce*. W sferze **kapitału ludzkiego** wyróżniono dwa podstawowe wyzwania – **umiejętności** oraz **system opieki zdrowotnej**, przyporządkowując im następujące cele szczegółowe i kierunki działań:

1. Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli (w tym kwalifikacji cyfrowych).
 - Lepsze dopasowanie edukacji i uczenia się do potrzeb nowoczesnej gospodarki.
 - Budowa infrastruktury równego dostępu do informacji.
2. Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej.

W obszarze **spójności społecznej** z kolei uwzględniono wyzwania związane z **demografią i rynkiem pracy** oraz **ubóstwem i wykluczeniem społecznym** i wytyczono następujące cele i kierunki interwencji:

3. Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy.
 - Rynek pracy zapewniający wykorzystanie potencjału zasobów ludzkich dla rozwoju Polski.
 - Polityka migracyjna jako instrument zarządzania zasobami ludzkimi.
4. Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.
 - Aktywna polityka rodzinna.
 - Poprawa dostępności do usług, w tym społecznych i zdrowotnych.
 - Zmniejszenie zjawiska przestępczości.

Proponowane w SRKL działania mają przeciwdziałać procesom depopulacji Polski i starzeniu się społeczeństwa, sprzyjając zarazem adaptacji gospodarki oraz obywateli do nowych uwarunkowań demograficznych; przy jednoczesnej dbałości o wzrost spójności społecznej i nacisk na inicjatywy przeciwdziałające ubóstwu i wyrównujące szanse różnych kategorii społecznych (w tym najbardziej zagrożonych wykluczeniem); dobrą jakościowo edukację (w tym edukację permanentną), dostosowaną do potrzeb zmieniającego się rynku pracy oraz powszechny dostęp do opieki zdrowotnej i innych usług społecznych (*Strategia Rozwoju Kapitału... 2020*).

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej

Ekonomia społeczna jako działalność na rzecz społeczności lokalnych polegająca na świadczeniu usług społecznych i tworzeniu miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem pozostaje jednym z efektywniejszych instrumentów (re)integracji społecznej i zawodowej. Do podmiotów ekonomii społecznej (PES) zalicza się przede wszystkim:

- **spółdzielnie socjalne** działające w oparciu o ustawę z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych (D. U. 2026 poz. 48.),
- **warsztaty terapii zajęciowej i zakłady aktywności zawodowej** działające w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. 2025 poz. 913),
- **centra integracji społecznej i kluby integracji społecznej** działające w oparciu o ustawę z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. 2025 poz. 1718),
- **spółdzielnie pracy**, w tym **spółdzielnie inwalidów** i **spółdzielnie niewidomych** oraz **spółdzielnie produkcji rolnej** działające w oparciu o ustawę z dnia 16 września 1982 roku Prawo spółdzielcze (Dz. U. 2021 poz. 648),
- **organizacje pozarządowe**, o których mowa w art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2025 poz. 1338), z wyjątkiem: partii politycznych, związków i samorządów zawodowych, organizacji pracodawców i fundacji tworzonych przez partie polityczne.

Tym, co wyróżnia podmioty funkcjonujące w obszarze ekonomii społecznej jest przede wszystkim:

- *nadrzędność celów społecznych nad celami ekonomicznymi,*
- *nadrzędność świadczenia usług dla członków, pracowników lub wspólnoty nad kategoriami bezwzględnego zysku,*
- *autonomiczne zarządzanie i partycypacyjny proces decyzyjny,*
- *prowadzenie w sposób regularny działalności w oparciu o instrumenty ekonomiczne oraz ponoszenie w związku z tą działalnością ryzyka ekonomicznego (Krajowy Program Rozwoju... 2022: 9-10).*

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES) koresponduje w swych zapisach z celami dotyczącymi rozwoju ekonomii społecznej wyznaczonymi w SOR oraz w innych zintegrowanych strategiach. Program stanowi wyraz uporządkowania kierunków interwencji publicznej i działań wpływających na możliwości wykorzystania aktywności PES. Sformułowano w nim następujący cel strategiczny: *Ekonomia społeczna stanie się istotnym instrumentem aktywnej polityki społecznej, wsparcia rozwoju społecznego oraz lokalnego, a także stanowiący jego doprecyzowanie cel główny: Do roku 2030 podmioty ekonomii społecznej będą ważnym elementem aktywizacji i integracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostawcami usług społecznych.*

Siatkę celów KPRES dopełniają cztery cele szczegółowe (z przypisanymi im obszarami i priorytetami):

1. Obszar 1: **Solidarna wspólnota lokalna** → Cel 1: **Wspieranie trwałego partnerstwa PES z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych** → Priorytety:
 - Rozwój usług społecznych.
 - Włączenie podmiotów ekonomii społecznej w rozwój lokalny.
2. Obszar 2: **Solidarny rynek pracy** → Cel 2: **Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym** → Priorytety:
 - Wspieranie reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem w jednostkach reintegracyjnych.
 - Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych oraz osób starszych w PES.
 - Tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem w przedsiębiorstwach społecznych.
3. Obszar 3: **Konkurencyjna przedsiębiorczość społeczna** → Cel 3: **Zwiększenie konkurencyjności PES na rynku** → Priorytety:
 - Zwiększanie konkurencyjności PES.
 - Wsparcie w rozwoju profesjonalizacji i współdziałania PES oraz współpracy międzysektorowej.
4. Obszar 4: **Solidarne społeczeństwo** → Cel 4: **Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej** → Priorytety:
 - Kształtowanie wśród młodzieży pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej.
 - Budowa marki ekonomii społecznej (Krajowy Program Rozwoju... 2022).

Głównym rezultatem wyżej wskazanych kierunków interwencji ma być rozwój sektora i zwiększenie zasięgu oddziaływania ekonomii społecznej, co pokrywa się z zapisami zawartymi w części programowej niniejszej *Strategii*.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu (KPPUIWS) jest dokumentem określającym ramy działań polityki publicznej w obszarze ubóstwa i wykluczenia społecznego, ściśle związanym z wytycznymi zawartymi w SOR (cel II: Rozwój społeczne wrażliwy i zrównoważony terytorialnie).

Określone w Programie priorytety i działania koncentrują się na kilku obszarach:

- przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży,
- przeciwdziałanie bezdomności,
- rozwijanie usług społecznych dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu,

- wspieranie osób i rodzin poprzez działania instytucji pomocy społecznej oraz działania PES,
- wspieranie integracji cudzoziemców poprzez rozwój usług społecznych dla migrantów oraz ich integracji na rynku pracy (*Krajowy Program Przeciwdziałania... 2021*).

Zgodnie z paradygmatem deinstytucjonalizacji przyjętym na szczeblu Unii Europejskiej (UE), jak również w krajowej polityce społecznej, w każdym z ww. obszarów uwzględniono działania wskazujące na potrzebę sukcesywnego przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej (por. *Ogólnoeuropejskie wytyczne... 2012*).

Cel główny KPPUiWS jest tożsamy z 4 celem szczegółowym SRKL: *Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne*. Proponowane w dokumencie rozwiązania kierowane są w szczególności do tych kategorii osób i grup, które – z racji doświadczanych problemów – wymagają zróżnicowanych form wsparcia i stanowią zarazem główne kategorie beneficjentów tego wsparcia na poziomie lokalnym, w tym powiatowym i gminnym (np. rodziny z dziećmi, dzieci i młodzież, osoby starsze, osoby w kryzysie bezdomności, osoby z niepełnosprawnościami, z zaburzeniami psychicznymi i w kryzysie psychicznym, osoby bezrobotne, migranci, itp.). Część rekomendacji KPPUiWS została więc w sposób naturalny zaimplementowana i znajduje rozwinięcie w zapisach niniejszej *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych*.

Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność

Dokument *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030*, podobnie jak omówione powyżej strategie wdrożeniowe pozostaje w ścisłej zgodności z wytycznymi zawartymi w SOR. W dokumencie skatalogowano propozycje systemowych działań wobec osób starszych podejmowanych zarówno przez instytucje państwa, jak i inne podmioty publiczne i niepubliczne. Długofalowym celem planowanych interwencji ma być podnoszenie jakości życia seniorów poprzez tworzenie i utrzymywanie korzystnej dla nich sytuacji życiowej, dostosowanej do zmieniających się wraz z wiekiem potrzeb społecznych, ekonomicznych, zdrowotnych oraz w zakresie opieki.

Autorzy dokumentu projektując założenia krajowej polityki senioralnej zwracają uwagę na postępującą heterogeniczność tej populacji i postulują różnicowanie kierunków działań w zależności od stanu zdrowia seniorów, sprawności fizycznej i mentalnej, stopnia samodzielności, sytuacji materialno-bytowej, sytuacji na rynku pracy, miejsca zamieszkania, poziomu wykształcenia i szeroko rozumianej sytuacji środowiskowej oraz stylu życia. Szczególne znaczenie ma w tym kontekście stopień samodzielności osób starszych, w sposób istotny wpływający na rodzaj potrzeb i dookreślający zakres niezbędnego wsparcia. Wyróżnione w dokumencie obszary działań podzielono na dwie kategorie – te, kierowane do ogółu osób starszych i te, dedykowane osobom starszym niesamodzielnym, wyodrębnionym w oparciu o istniejące w prawie kryteria.

Obszary działań kierowanych do ogółu seniorów:

1. Kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie.
2. Uczestnictwo w życiu społecznym oraz wspieranie wszelkich form aktywności obywatelskiej, społecznej, kulturalnej, artystycznej, sportowej i religijnej.
3. Tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału seniorów jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, dostosowanych do ich możliwości psychofizycznych oraz sytuacji rodzinnej.
4. Promocja zdrowia, profilaktyka chorób, dostęp do diagnostyki, leczenia i rehabilitacji.
5. Zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego – przeciwdziałanie przemocy i zaniedbaniom wobec osób starszych.
6. Tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej.
7. Działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacji w starości (osoby starsze).

Obszary działań kierowanych do niesamodzielných osób starszych:

1. Zmniejszanie skali zależności od innych poprzez lepszy dostęp do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielných seniorów.
2. Zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgniacyjnych dostosowanych do potrzeb niesamodzielných osób starszych.

3. Sieć usług środowiskowych i instytucjonalnych udzielanych niesamodzielnym osobom starszym.
4. System wsparcia opiekunów niesamodzielnych osób starszych przez instytucje publiczne.

Szczególny nacisk w dokumencie położono na rozwój sektora usług dostosowanych do indywidualnych potrzeb seniorów, ze wskazaniem na możliwości płynące z już obowiązujących programów i udogodnień, m.in. rozwój teleopieki i telemedycyny, Program „Dostępność+”, Program „Senior+”, Program „Opieka 75+” i in. (*Polityka społeczna...* 2018).

Z uwagi na niekorzystne trendy demograficzne, w tym postępujące procesy starzenia się społeczeństwa polskiego, działania w obszarze polityki społecznej na rzecz osób starszych uznać należy za jednoznacznie priorytetowe. Wobec powyższego ten wątek analiz stanowi znaczący fragment części diagnostycznej niniejszej *Strategii*, a nakreślone w części programowej kierunki działań wyraźnie nawiązują do propozycji sformułowanych w dokumencie krajowym.

1.2.2. Dokumenty regionalne i lokalne

Cele i główne rekomendacje zawarte w niniejszej *Strategii* dobrze wpisują się również w kluczowe inicjatywy z zakresu polityki społecznej, formułowane w dokumentach programowych i strategicznych na poziomie regionalnym i lokalnym. Zbieżność ta szczególnie dotyczy dokumentów takich jak:

1. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030,
2. Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021-2030,
3. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Żagańskiego na lata 2024-2030.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego (SRWL) jest głównym dokumentem strategicznym województwa, wyznaczającym cele i kierunki działań oraz instrumenty ich realizacji w rozwoju regionu. Zidentyfikowane na podstawie szerokiej diagnozy społeczno-gospodarczej wyzwania rozwojowe województwa koncentrują się w czterech obszarach: sfera społeczna, gospodarcza, przestrzenna oraz sfera zarządzania rozwojem regionu.

W obszarze społecznym wskazano następujące wyzwania oraz kierunki projektowanych interwencji:

1. Przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym:

- działania na rzecz zwiększenia dzietności i skuteczna polityka prorodzinna;
- rozwój polityki młodzieżowej, skierowanej na zwiększenie atrakcyjności regionu dla tej grupy wiekowej;
- aktywizacja osób starszych na rynku pracy i w życiu społecznym;
- przeciwdziałanie emigracji z regionu, w szczególności powstrzymanie odpływu młodzieży;
- efektywna polityka imigracyjna.

2. Wysokiej jakości usługi publiczne i włączenie społeczne:

- kreowanie atrakcyjnej oferty kształcenia, na wszystkich poziomach edukacji oraz rozwój infrastruktury;
- wzmocnienie e-edukacji na wszystkich szczeblach nauczania;
- wzrost dostępności do wychowania przedszkolnego i opieki nad najmłodszymi dziećmi;
- kreowanie postaw sprzyjających uczeniu się przez całe życie;
- integracja społeczna osób wykluczonych oraz imigrantów;
- rozwój infrastruktury społecznej i jednostek reintegracji społeczno-zawodowej;
- wzmocnienie sektora ekonomii społecznej;
- dostosowanie opieki zdrowotnej i usług medycznych do potrzeb seniorów i starzejącego się społeczeństwa (w tym rozwój i modernizacja infrastruktury);
- poprawa dostępu do wysokiej jakości usług medycznych oraz skuteczna profilaktyka;
- rozwój infrastruktury i usług kulturalnych oraz popularyzacja dziedzictwa kulturowego;
- promocja i tworzenie infrastruktury oraz oferty sportowo-rekreacyjnej dla zdrowego stylu życia;

- wdrożenie działań niwelujących negatywne skutki sytuacji kryzysowych (klęski żywiołowe, epidemie i in.) w sferze usług społecznych.

3. Aktywni mieszkańcy:

- wzmocnienie kapitału społecznego poprzez stymulowanie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego;
- rozwój działalności organizacji III sektora;
- kreowanie silnych więzi wspólnoty regionalnej i budowanie poczucia tożsamości lubuskiej;
- budowanie zaufania mieszkańców do instytucji publicznych.

Odpowiedź na zidentyfikowane w regionie wyzwania rozwojowe w sferze społecznej stanowi II cel strategiczny SRWL: *Region silny w wymiarze społecznym oraz bliski obywatelowi* oraz będące jego uszczegółowieniem cele operacyjne (2.1.-2.6.) (por. *Strategia rozwoju województwa...* 2021: 30-33).

Rezultatem systemowych oddziaływań w tym obszarze ma być podniesienie jakości życia mieszkańców regionu poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, zwłaszcza świadczeń opieki medycznej. Nacisk położony jest również na działania w zakresie aktywizacji i integracji społecznej osób w każdym wieku, w tym rozwój regionalnej polityki senioralnej oraz projekty ukierunkowane na włączenie społeczne i zawodowe, zapewniające kompleksowe wsparcie osobom zagrożonym wykluczeniem (*Strategia rozwoju województwa...* 2021). Problemy identyfikowane w powiecie żagańskim, w znacznym stopniu odzwierciedlają problemy występujące w całym województwie, w niniejszej *Strategii* zatem pojawia się wiele odniesień do SRWL, tak w części diagnostycznej, jak i programowej.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021-2030

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego (SPSWL) stanowi uszczegółowienie priorytetów regionalnej polityki społecznej województwa, określonych w SRWL i jest podstawowym narzędziem ich realizacji. W dokumencie wyodrębniono najważniejsze obszary problemowe polityki społecznej regionu, wraz ze wskazaniem głównych adresatów wsparcia:

1. **Starzenie się populacji regionu i polityka senioralna** (seniorzy – jako główni adresaci wsparcia):
 - wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym,
 - zwiększenie zapotrzebowania na usługi społeczne,
 - problem z dostępnością do specjalistycznych i podstawowych usług medycznych,
 - migracje młodych ludzi,
 - niski poziom usług środowiskowych i ograniczona infrastruktura dla seniorów, zwłaszcza na wsiach,
 - wzrost liczby osób umieszczanych w domach pomocy społecznej,
 - niskie świadczenia emerytalno-rentowe,
 - izolacja i samotność osób starszych zwiększone w dobie pandemii i brak wsparcia ze strony rodziny.
2. **Problemy psychospołeczne** (dzieci i młodzież – jako adresaci wsparcia):
 - uzależnienia (w tym behawioralne) i przemoc w rodzinie,
 - niewystarczająca oferta edukacyjna dla młodzieży odpowiadająca potrzebom rynku pracy,
 - brak funkcjonujących w wystarczającym zakresie telefonów zaufania,
 - brak odpowiedniej liczby psychologów i pedagogów w szkołach,
 - niepokojąca liczba samobójstw lub zamachów samobójczych,
 - niewystarczająca oferta wsparcia specjalistycznego i in.
3. **Problemy z realizacją funkcji opiekuńczo-wychowawczej** (rodziny – jako adresaci wsparcia):
 - przemoc w rodzinie i uzależnienia,
 - dziedziczenie ubóstwa,
 - niska dostępność mieszkań socjalnych i komunalnych,
 - brak wystarczającej edukacji zdrowotnej,

- wzrost liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej z racji niewydolności opiekuńczo-wychowawczej rodziców i in.
4. **Niepełnosprawność jako problem indywidualny i społeczny** (osoby z niepełnosprawnościami, w tym z zaburzeniami psychicznymi – jako główni adresaci wsparcia):
- niskie świadczenia emerytalno-rentowe oraz z pomocy społecznej,
 - ubóstwo (wysokie koszty leków, leczenia i rehabilitacji),
 - niedostatek infrastruktury zdrowotnej, rehabilitacyjnej, architektonicznej, komunikacyjnej i in.,
 - rosnąca liczba osób z zaburzeniami psychicznymi,
 - słaba dostępność do specjalistycznych usług medycznych i niewystarczająca liczba specjalistów,
 - niski poziom usług środowiskowych i brak infrastruktury pozaszpitalnej dla osób z zaburzeniami,
 - izolacja i samotność osób z niepełnosprawnościami, zwłaszcza na terenach wiejskich,
 - dyskryminacja osób z niepełnosprawnościami w sferze świadomości społecznej,
 - niska aktywność zawodowa tej kategorii osób.
5. **Bezdomność jako problem** (osoby w kryzysie bezdomności – jako adresaci wsparcia):
- brak skutecznych rozwiązań systemowych w zakresie usług i infrastruktury,
 - problemy sprzężone u osób bezdomnych (np. alkoholizm, narkomania, bezrobocie, depresja),
 - odrzucenie i izolacja społeczna,
 - niewystarczająca liczba mieszkań komunalnych, socjalnych, wspomaganych, chronionych,
 - nieskuteczne programy wychodzenia z bezdomności.

Odpowiedź na zarysowane powyżej problemy stanowią szczegółowo opracowane w SPSWL cele strategiczne i kierunki działań (por. *Strategia polityki społecznej...* 2021: 69-81). Przedkładana *Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim* w sposób bezpośredni do tych zapisów nawiązuje.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Żagańskiego na lata 2024-2030

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Żagańskiego (SZRPŻ) jest najważniejszym dokumentem strategicznym na poziomie powiatu, w którym przedstawiono uwarunkowania i założenia rozwojowe dla powiatu, z uwzględnieniem wytycznych regionalnych. Nakreślone w dokumencie kierunki działań koncentrują się na dążeniu do poprawy jakości życia mieszkańców.

Uwzględniając kluczowe sfery funkcjonowania wspólnoty terytorialnej, zidentyfikowano trzy priorytety – rozwój społeczny, gospodarczy i przestrzenny, wytyczając dla każdego z tych obszarów cele strategiczne. Te, przypisane do sfery społecznej i gospodarczej (istotne z perspektywy założeń niniejszej *Strategii rozwiązywania problemów społecznych*) przyjmują w dokumencie następującą postać:

Cel 1: *Podnoszenie jakości życia mieszkańców powiatu żagańskiego i rozwój kapitału społecznego.*

Cel 2: *Przeciwdziałanie bezrobociu, aktywizacja lokalnego rynku pracy i wzmacnianie lokalnej gospodarki.*

W obu obszarach wytyczono kierunki działań dla ich osiągnięcia. W sferze społecznej działania te dotyczą m.in.:

- **rozwoju systemu pomocy społecznej** (dla wspierania mieszkańców w życiu codziennym oraz zapewniania dobrych warunków do zakładania rodzin w celu zahamowania negatywnych trendów, w tym odpływu młodych osób z powiatu i starzenia się społeczeństwa; a także zapobiegania wykluczeniu społecznemu);
- **promocji i ochrony zdrowia** (na rzecz dbania o stan zdrowia mieszkańców);
- **rozwoju sektora edukacji** (poprzez podnoszenie jakości i rozwój usług edukacyjnych oraz dostosowywanie oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy),
- **poprawy dostępności komunikacyjnej** (dla zapobiegania zjawisku wykluczenia komunikacyjnego);
- **rozwoju oferty spędzania czasu wolnego** (z uwzględnianiem potrzeb mieszkańców w różnym wieku);

- **budowania wspólnoty mieszkańców** (poprzez aktywizację społeczną i zwiększanie poziomu partycypacji społeczności w rozwoju powiatu).

Działania przypisane do sfery gospodarczej natomiast koncentrują się wokół:

- **podnoszenia atrakcyjności inwestycyjnej powiatu** (poprzez zwiększanie konkurencyjności gospodarczej i kształtowanie dogodnych warunków do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej);
- **aktywizacji lokalnego rynku pracy** (poprzez dywersyfikację dostępnych miejsc pracy, aktywizację osób bezrobotnych i podnoszenie kwalifikacji pracowników) (*Strategia zrównoważonego rozwoju... 2023*).

Wytyczne w SZRPŻ cele i kierunki działań, przynależne do sfery społecznej i – częściowo również – gospodarczej znajdują rozwinięcie w niniejszej *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim*.

Inne dokumenty szczebla regionalnego i lokalnego

Podejmowane w przedkładanej *Strategii* wątki problemowe dobrze korespondują również z innymi, obowiązującymi na poziomie województwa, powiatu i poszczególnych gmin programami, kierowanymi do konkretnych kategorii odbiorców bądź koncentrującymi się na wybranych problemach. Są to m.in. niżej wymienione dokumenty.

Poziom województwa:

1. Lubuski Program Ochrony Zdrowia 2030,
2. Program współpracy województwa lubuskiego z organizacjami pozarządowymi w 2026 roku,
3. Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Województwa Lubuskiego na lata 2024-2030,
4. Wojewódzki program na rzecz osób starszych,
5. Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022-2030,
6. Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030,
7. Wojewódzki Program Wsparcia Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2023-2028,
8. Wojewódzki program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2021-2030.

Poziom powiatu i gmin:

1. Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2025-2028,
2. Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2025-2027,
3. Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Powiatu Żagańskiego na lata 2026-2031,
4. Program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy w powiecie żagańskim na lata 2023-2026,
5. Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Niegosławice na lata 2021-2027,
6. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Brzeźnica na lata 2021-2026,
7. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Iłowa na lata 2020-2030,
8. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Małomice na lata 2021-2030,
9. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Żagań na lata 2022-2028,
10. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Żagań 2021-2026,
11. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Szprotawa na lata 2020-2027,
12. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Wymiarki na lata 2018-2027¹.

¹ W zestawieniu brakuje strategii rozwiązywania problemów społecznych w gminie Gozdznica – gmina nie posiada aktualnego dokumentu tego rodzaju.

1.3. PRZEBIEG PRAC NAD STRATEGIĄ

W pracach nad przygotowaniem *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2026-2031* zastosowano podejście partycypacyjno-eksperskie i wykorzystano dwa podstawowe nurty analizy – ilościowy i jakościowy. Pierwszy etap prac polegał na przeprowadzeniu pogłębionej, wielowymiarowej diagnozy strategicznej powiatu, z uwzględnieniem trendów demograficznych i sytuacji społeczno-gospodarczej. W tym celu posłużono się metodą analizy danych zastanych (*desk research*), głównymi źródłami informacji czyniąc dane statystyki publicznej, udostępniane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) w bazach Banku Danych Lokalnych (BDL) oraz bieżącą dokumentację urzędową. Zwieńczeniem tego etapu prac i zarazem diagnostyczno-analitycznej części niniejszego dokumentu jest analiza SWOT, którą przeprowadzono w odniesieniu do zidentyfikowanych w powiecie obszarów problemowych.

Zamieszczona w dokumencie, ostateczna wersja analizy SWOT wypracowana została przy współudziale przedstawicieli lokalnych instytucji i organizacji działających w obszarze rozwiązywania problemów społecznych, w trakcie zorganizowanego w Żaganiu warsztatu diagnostyczno-strategicznego. Warsztat ten, mający formę konsultacji eksperckich odbył się w dniu 22 kwietnia 2026 roku i otwierał drugi, jakościowy etap prac nad *Strategią*. Istotą spotkania było nie tylko pogłębienie i dopracowanie analizy SWOT, ale przede wszystkim wspólna praca nad wyznaczaniem celów strategicznych i kierunków interwencji, mających sprzyjać rozwiązywaniu zdiagnozowanych zjawisk kryzysowych w powiecie. Precyzyjne określenie działań minimalizujących skalę problemów, będące efektem zbliżenia dwóch perspektyw – wewnętrznej (reprezentowanej przez środowisko lokalnych ekspertów) i zewnętrznej – pozwala na zaplanowanie i realizację polityki społecznej zgodnie z oczekiwaniami i potrzebami mieszkańców i prowadzi do podniesienia ich jakości życia.

Gospodarzem warsztatu było Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu, reprezentowane przez Dyrektora PCPR, Panią Annę Kulczyńską, przy aktywnym wsparciu Starostwa Powiatowego w Żaganiu, które reprezentowała Naczelnik Wydziału Oświaty, Kultury, Promocji i Polityki Społecznej, Pani Beata Kulasza. Do udziału w spotkaniu zaproszono reprezentantów podmiotów realizujących działania w obszarze szeroko rozumianej polityki i pomocy społecznej, w tym świadczących usługi i inne formy wsparcia na rzecz konkretnych kategorii mieszkańców, przede wszystkim rodzin z dziećmi, dzieci i młodzieży, osób starszych i z niepełnosprawnościami, osób bezrobotnych i doświadczających ubóstwa, przemocy domowej, osób uzależnionych, osób będących w kryzysie psychicznym i/lub w kryzysie bezdomności.

Zaproszenia wystosowano do przedstawicieli:

- Powiatowego Urzędu Pracy w Żaganiu,
- Ośrodków Pomocy Społecznej i Centrów Usług Społecznych działających w gminach na terenie powiatu,
- Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Żaganiu,
- Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Szprotawie,
- Środowiskowego Domu Samopomocy w Szprotawie,
- Ośrodka Terapeutycznego PROFIL w Żaganiu,
- Centrum Obsługi Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych w Szprotawie oraz
- kilkunastu organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej działających na terenie powiatu, prowadzących działalność w obszarze pomocy społecznej (aneks).

W warsztacie udział wzięli reprezentanci następujących podmiotów:

- PUP w Żaganiu,
- CUS w Gminie Żagań,
- CUS w Żaganiu,
- CUS w Szprotawie,
- OPS w Iłowej,
- OPS w Wymiarkach,
- PPP w Żaganiu,
- ŚDS w Szprotawie,
- LSS WINDA,

- WTZ w Wiechlicach,
- Ośrodek Terapeutyczny PROFIL w Żaganiu,
- Centrum Obsługi Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych w Szprotawie,
- Stowarzyszenie Hipokrates w Żaganiu,
- Fundacja „Cichy Dom” w Iłowej.

Podczas spotkania i wspólnych dyskusji dzielono się ekspercką wiedzą i doświadczeniami, wynikającymi z wieloletniej często praktyki w działalności na rzecz społeczności powiatu. Wypracowano w ten sposób wspólne wnioski, które znajdują odzwierciedlenie w zapisach niniejszej *Strategii*.

Zaangażowanie reprezentantów lokalnych instytucji i organizacji nie ograniczało się wyłącznie do udziału w warsztacie diagnostyczno-strategicznym. Przez cały okres prac nad dokumentem konsultowano się zarówno z koordynatorką projektu z Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu, Panią Dyrektor Anną Kulczyńską, z partnerami ze Starostwa Powiatowego w Żaganiu, jak i przedstawicielami innych podmiotów działających w przedmiotowym zakresie. Stały kontakt z lokalnymi ekspertami, dobrze zorientowanymi nie tylko w problemach i potrzebach mieszkańców, ale i w potencjałach lokalnej społeczności umożliwił przygotowanie dokumentu, który odpowiada na formalne, wynikające z ustawy, wymagania stawiane samorządom w tym zakresie, ale przede wszystkim pozostaje w ścisłej relacji z wewnętrznymi i zewnętrznymi uwarunkowaniami i realnymi możliwościami oddziaływania powiatu i funkcjonujących w nim podmiotów w tej płaszczyźnie.

II. DIAGNOZA STRATEGICZNA POWIATU – IDENTYFIKOWANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

2.1. POŁOŻENIE I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY POWIATU

Powiat żagański położony jest w Polsce zachodniej, w południowo-wschodniej części województwa lubuskiego, w podregionie zielonogórskim. Jest to jeden z 12 powiatów ziemskich w województwie. Graniczy: na zachodzie – z powiatem żarskim, na północy – z powiatem zielonogórskim, na północnym wschodzie – z powiatem nowosolskim; na wschodzie, południu i południowym zachodzie natomiast z powiatami województwa dolnośląskiego, odpowiednio: z powiatem głogowskim i polkowickim, bolesławieckim oraz zgorzeleckim.. Powierzchnia powiatu wynosi 1 132 km², co stanowi 8,1% powierzchni województwa.

W skład powiatu żagańskiego wchodzi 9 gmin, w tym dwie gminy miejskie: Żagań i Gozdnicza, trzy gminy miejsko-wiejskie: Iłowa, Małomice i Szprotawa oraz cztery gminy wiejskie: Wymiarki, Żagań, Brzeźnica i Niegosławice (rysunek 1). Sieć osadniczą tworzy pięć miast i 98 innych miejscowości (wsie, przysiółki, osady i kolonie). Charakteryzuje się ona niskim stopniem skupienia i jest zróżnicowana pod względem wielkości miast i ich usytuowania na mapie powiatu. Większa koncentracja miejscowości występuje w centralnej części powiatu – w dolinie rzeki Bóbr. W części południowej, ze względu na obecność dużych kompleksów leśnych, sieć osadnicza jest rozrzedzona, a mniejsze miasta (Iłowa, Gozdnicza i Małomice) są położone skrajnie, na obrzeżach powiatu (*Strategia Zrównoważonego Rozwoju...* 2023; <https://bip.powiatzaganski.pl/>).

Rysunek 1

Podział administracyjny powiatu żagańskiego

Źródło: Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu żagańskiego na lata 2024-2030, Rada Powiatu Żagańskiego, Żagań 2023.

2.2. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Powiat żagański zamieszkuje obecnie ok. 73 tysięcy osób (72 933 – stan na 31.12.2024 r.), co stanowi 7,5% populacji województwa lubuskiego. Większość mieszkańców to kobiety (51,3%), a współczynnik feminizacji utrzymuje się na stałym od lat poziomie (105) i jest obecnie nieco niższy niż średnia dla województwa (106). Poszczególne gminy powiatu są zróżnicowane zarówno pod względem liczby ludności, jak i gęstości zaludnienia. Średnia gęstość zaludnienia w powiecie wynosi 64,5 os./km², przy średniej dla województwa – 69,3 os./km². W poszczególnych gminach wartość wskaźnika waha się od 25,5 do 81 os./km² w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich do 573 os./km² w Żaganiu (tabele 1-2).

Tabela 1

Ludność powiatu żagańskiego w latach 2010-2024

Jednostka administracyjna	2010		2015		2020		2024	
	ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	Ogółem	w tym kobiety	Ogółem	w tym kobiety
Powiat żagański	82 872	42 405	80 997	41 507	76 022	38 936	72 933	37 408
Gozdnica	3 375	1 735	3 195	1 644	2 863	1 455	2 681	1 367
Żagań (gm. m.)	26 859	13 892	26 235	13 588	24 489	12 735	23 136	12 033
Iłowa	7 161	3 690	6 990	3 600	6 540	3 334	6 303	3 219
Małomice	5 393	2 737	5 321	2 716	5 197	2 658	5 134	2 634
Szprotawa	21 979	11 310	21 335	11 009	19 771	10 201	18 800	9 701
Brzeźnica	3 856	1 910	3 774	1 864	3 573	1 786	3 425	1 717
Niegosławice	4 669	2 353	4 536	2 272	4 292	2 136	4 238	2 112
Wymiarki	2 485	1 284	2 356	1 244	2 164	1 101	2 053	1 047
Żagań (gm. w.)	7 095	3 494	7 255	3 570	7 133	3 530	7 163	3 578

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Tabela 2

Gęstość zaludnienia w gminach powiatu żagańskiego

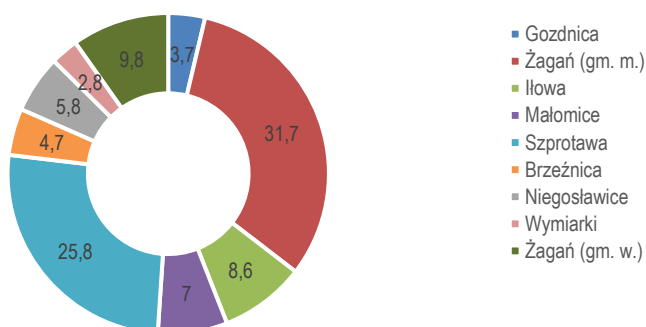
Jednostka administracyjna	Ludność na 1 km ²
Powiat żagański	64,5
Gozdnica	112,0
Żagań (gm. m.)	573,0
Iłowa	41,2
Małomice	64,5
Szprotawa	81,0
Brzeźnica	28,0
Niegosławice	31,1
Wymiarki	32,5
Żagań (gm. w.)	25,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>, stan na 31.12.2024 r.

Niemal 1/3 ogółu ludności powiatu stanowią mieszkańcy miasta Żagań (31,7%), co czwarta osoba zamieszkuje gminę Szprotawa (25,8%). Zbliżony odsetek populacji powiatu stanowią mieszkańcy gmin wiejskich (łącznie – 23,1%) (wykres 1).

Wykres 1

Udział mieszkańców poszczególnych gmin w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu w 2024 roku [w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>, stan na 31.12.2024 r.

W ciągu ostatnich 15 lat liczba ludności powiatu zmniejszyła się o 9 939 osób, co stanowi spadek o 12% w porównaniu do roku 2010 (tabela 1). Procesy depopulacji powiatu odpowiadają trendom wojewódzkim i ogólnopolskim i – w ostatnich latach – widocznie przyspieszają. Wpływa na to utrzymujący się ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji.

Pod względem przyrostu naturalnego powiat żagański od lat zajmuje ostatnie miejsca w województwie. W 2024 roku wartość wskaźnika przyrostu wyniosła tu -6,32, przy średniej dla województwa -4,95. Sytuacja jeszcze mniej korzystna występowała jedynie w powiecie sulęcińskim (-7,07) (tabela 3). Poszczególne gminy powiatu wykazują jednak spore zróżnicowanie w tym obszarze, choć w żadnej z nich przyrost naturalny na przestrzeni ostatnich pięciu lat nie był dodatni. Najniższe wskaźniki odnotowano w tym okresie w Gozdnicy (-13,37 w 2024 roku), Iłowej i gminie wiejskiej Wymiarki. Relatywnie najlepiej natomiast prezentowały się pozostałe gminy wiejskie: Żagań, Brzeźnica oraz Niegosławice (tabela 4).

Tabela 3

*Przyrost naturalny w powiecie żagańskim na tle innych powiatów województwa lubuskiego [na 1000 ludności]
w latach 2010-2024*

Jednostka administracyjna	2010	2015	2020	2024
Województwo lubuskie	1,42	-0,72	-4,01	-4,95
Powiat gorzowski	2,66	0,10	-2,15	-3,75
Powiat międzyrzecki	1,22	-0,73	-5,52	-6,27
Powiat słubicki	2,36	-0,19	-3,32	-4,24
Powiat strzelecko-drezdenecki	2,09	-0,02	-4,51	-5,45
Powiat sulęciński	0,64	-1,99	-4,17	-7,07
Gorzów Wielkopolski	1,43	-0,55	-4,65	-5,55
Powiat krośnieński	0,89	-1,05	-3,85	-5,76
Powiat nowosolski	1,92	-1,08	-4,73	-5,06
Powiat świebodziński	1,02	0,07	-3,52	-2,88
Powiat wschowski	3,91	0,00	-2,23	-4,87
Powiat zielonogórski	2,29	0,12	-1,80	-4,13
Powiat żagański	0,39	-2,50	-6,63	-6,32
Powiat żarski	0,53	-2,27	-4,77	-6,19
Zielona Góra	0,40	0,07	-3,34	-3,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Tabela 4

Przyrost naturalny w gminach powiatu żagańskiego [na 1000 ludności] w latach 2020-2024

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat żagański	-6,63	-8,01	-7,05	-6,13	-6,32
Gozdnica	-10,12	-7,08	-7,16	-11,26	-13,37
Żagań (gm. m.)	-6,55	-6,86	-8,98	-5,81	-7,95
Iłowa	-10,63	-7,98	-7,13	-10,15	-7,43
Małomice	-6,94	-10,98	-6,60	-5,04	-5,62
Szprotawa	-7,42	-9,88	-5,94	-5,81	-4,62
Brzeźnica	-2,79	-7,32	-4,85	-5,45	-5,83
Niegosławice	-1,63	-4,89	-6,09	-2,35	-5,88
Wymiarki	-7,74	-11,69	-10,91	-10,45	-7,26
Żagań (gm. w.)	-3,93	-6,17	-4,33	-4,60	-2,65

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Ujemny przyrost naturalny to sytuacja, w której liczba zgonów przewyższa liczbę urodzeń żywych, w konsekwencji prowadząc do spadku liczby ludności. W 2024 roku w powiecie urodziło się 362 dzieci, czyli o 265 mniej niż w roku 2010 (spadek o 42,3%). Począwszy od roku 2021 liczba zgonów (choć systematycznie malejąca), ponad dwukrotnie przewyższa liczbę urodzeń. Szczegółowe dane dotyczące ruchu naturalnego ludności w powiecie wyrażone w liczbach bezwzględnych, dla lepszego zobrazowania skali problemu, zaprezentowano w tabeli 5.

Tabela 5

Ruch naturalny ludności w powiecie żagańskim w latach 2020-2024

	2020	2021	2022	2023	2024
Urodzenia	627	552	471	404	362
Zgony	1 134	1 158	998	858	825
Przyrost naturalny ogółem	-507	- 606	-527	-454	-463

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Zjawisko postępującego zmniejszania się liczby ludności powiatu warunkowane jest także niekorzystnymi procesami migracyjnymi. W 2024 roku saldo migracji na pobyt stały wyniosło w powiecie -4,1‰ (-302 osoby). Na tle pozostałych powiatów województwa był to wynik drugi od końca (*Portrety powiatów i gmin województwa...* 2025:10). W poszczególnych gminach powiatu saldo migracji, podobnie jak wskaźnik przyrostu naturalnego, jest jednak zróżnicowane. W latach 2020 i 2024 szczególnie wzmożony odpływ mieszkańców odnotowano w mieście Żagań (-215 osób w 2020 roku i -154 w 2024) oraz w gminie Szprotawa (odpowiednio: -81 i -135 osób). W analogicznym okresie w Małomicach i gminie wiejskiej Żagań wskaźnik migracji przyjął wartości dodatnie – Małomice: +20 osób w 2020 roku i +30 w 2024 oraz Żagań: odpowiednio: +23 i +28 osób (tabela 6).

Tabela 6

Saldo migracji w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020 i 2024

Jednostka administracyjna	2020		2024	
	saldo migracji wewnętrznych	saldo migracji zagranicznych	saldo migracji wewnętrznych	saldo migracji zagranicznych
Powiat żagański	-316	0	-270	-32
Gozdnica	-11	0	-27	-3
Żagań (gm. m.)	-224	9	-154	0
Iłowa	9	2	-7	0
Małomice	20	0	27	3
Szprotawa	-71	-10	-105	-30
Brzeźnica	-8	-1	-26	-3
Niegostawice	-33	0	3	1
Wymiarki	-22	1	-10	1
Żagań (gm. w.)	24	-1	29	-1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Negatywne trendy demograficzne skutkujące postępującym starzeniem się populacji regionu i powiatu dobrze odzwierciedlają dane dotyczące struktury wieku ludności. Uwzględniając podział na trzy główne ekonomiczne grupy wieku, zaobserwować można systematyczny spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym przy jednoczesnym intensywnym wzroście liczby ludności zaliczanej do najstarszych kategorii wiekowych. Na przestrzeni lat 2010-2024 liczba najmłodszych mieszkańców powiatu w wieku 17 lat i mniej zmniejszyła się z 15 843 do 12 163 osób (spadek o 3 680 osób

i 2,4 p.p.), natomiast liczba osób w wieku poprodukcyjnym (kobiety w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyźni w wieku 65 lat i więcej) wzrosła z 12 800 do 18 633 osób (przyrost o 5 833 osoby i 10 p.p.). W 2024 roku udział osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł 25,5% ogólnej liczby ludności.

Rosnąca dysproporcja pomiędzy liczebnością dwóch przeciwstawnych pod względem wieku kategorii mieszkańców obrazuje dynamikę procesów geriatryzacji zbiorowości lokalnych. Jeszcze w 2010 roku odsetek osób najmłodszych w populacji powiatu wynosił 19,1% i kategoria ta liczebnie wyraźnie przeważała nad kategorią najstarszych mieszkańców (15,5%). Już pięć lat później, w 2015 roku, proporcja ta uległa odwróceniu i z każdym kolejnym rokiem dysproporcja się pogłębia – na korzyść osób w wieku poprodukcyjnym (tabela 7, wykres 2).

Tabela 7

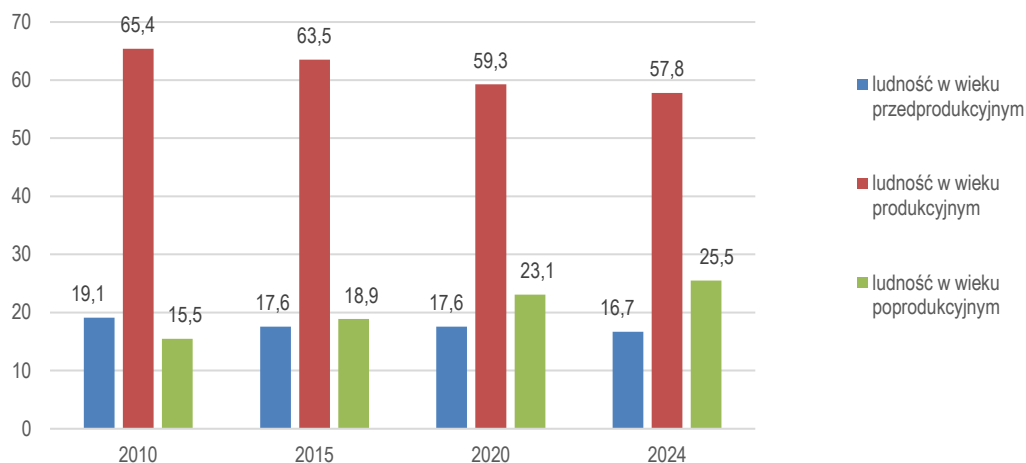
Struktura ludności powiatu żagańskiego według ekonomicznych grup wieku w latach 2010-2024

Kategorie wieku ludności	2010	2015	2020	2024
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej)	15 843	14 273	13 400	12 163
Ludność w wieku produkcyjnym (18-59 lat kobiety, 18-64 lata mężczyźni)	54 229	51 384	45 090	42 137
Ludność w wieku poprodukcyjnym	12 800	15 340	17 532	18 633
Ludność ogółem	82 872	80 997	76 022	72 933

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Wykres 2

Ludność powiatu według ekonomicznych grup wieku w latach 2020-2024 [w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Stan zaawansowanej starości demograficznej powiatu dobrze odzwierciedlają też rosnące wskaźniki obciążenia demograficznego. Jako miary, które ilustrują poziom obciążenia ekonomicznego osób aktywnych zawodowo przez osoby w wieku nieprodukcyjnym, ukazują one zarazem potencjalną kondycję systemu emerytalnego, systemu ochrony zdrowia, pomocy społecznej oraz rynku pracy i jego instytucji. Najczęściej wykorzystywany w analizach współczynnik, określający stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym wyniósł w powiecie żagańskim w 2024 roku 73,1, nieznacznie przekraczając średnią wartość dla województwa (72,3). Co istotne, na przestrzeni ostatnich 15 lat

wartość tego wskaźnika wzrosła o 38% (w 2010 roku – 52,8). Tempo starzenia się społeczeństwa i wzrastające zapotrzebowanie na usługi społeczne, szczególnie w zakresie ochrony zdrowia i opieki (w tym opieki długoterminowej) pokazuje również wskaźnik obciążenia osobami starszymi (liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku 15–64 lata). W 2024 roku przyjmował on wartość 34,0 (w województwie – 32,5) i był dwukrotnie wyższy niż w roku 2010 (16,8) (tabela 8).

Tabela 8

Wybrane wskaźniki obciążenia demograficznego w powiecie żagańskim w latach 2010-2024

Kategorie wskaźników	2010	2015	2020	2024
Współczynnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)	52,8	57,6	68,6	73,1
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	80,8	107,5	130,8	153,2
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	23,6	29,9	38,9	44,2
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	16,8	21,3	28,4	34,0
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	12,1	15,0	18,8	22,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Długookresowe prognozy GUS, opracowane na podstawie danych z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2021 roku wskazują na dalsze pogłębianie się problemów demograficznych powiatu w nadchodzących dekadach. Prognozuje się m.in. sukcesywny ubytek liczby mieszkańców o kilka tysięcy w każdym pięcioleciu. W roku 2060 liczba ludności powiatu wynieść ma 50 752 osoby, co stanowi niespełna 70% obecnej populacji. Zmniejszaniu się liczby mieszkańców towarzyszyć będą postępujące zmiany w strukturze wieku ludności i pogłębiająca się dysproporcja pomiędzy najstarszymi i najmłodszymi kategoriami. O ile jeszcze w 2030 roku liczba dzieci do 14 roku życia niemal dwukrotnie przekraczała liczbę osób w tzw. czwartym wieku (80+) (8 187 osób wobec 4 129), o tyle już ćwierć wieku później, w roku 2055 liczniejszą kategorię stanowić mają osoby w wieku 80 lat i więcej. W ostatnim roku prognozy, 2060, odsetek tzw. starszych starszych wynosić ma 13,8% ogółu ludności powiatu. Częściej niż co trzeci mieszkaniec będzie wówczas w wieku 65 lat i więcej (36,4%) (tabela 9).

Tabela 9

Prognoza ludności dla powiatu żagańskiego na lata 2025-2060

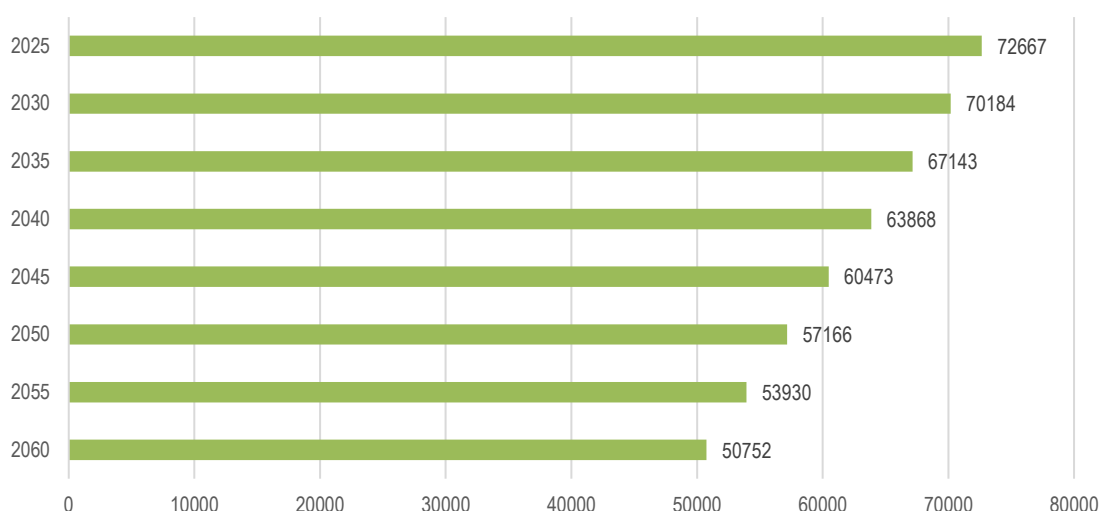
Kategorie wiekowe	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Liczba ludności ogółem	72 667	70 184	67 143	63 868	60 473	57 166	53 930	50 752
Liczba ludności w wieku 0-14 lat	9 399	8 167	6 943	6 663	6 580	6 433	6 076	5 577
Liczba ludność w wieku 15-64 lata	46 814	44 698	42 883	39 422	35 294	31 241	28 494	26 711
Liczba ludność w wieku 65 lat i więcej	16 454	17 319	17 317	17 783	18 599	19 492	19 360	18 464
Liczba ludność w wieku 80 lat i więcej	2 749	4 129	5 574	6 580	6 391	5 955	6 247	7 002

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Ważne z perspektywy sprawnego funkcjonowania państwa i samorządu oraz podległych im jednostek, a także wydolności szeroko rozumianego systemu zabezpieczenia społecznego, są prognozy uwzględniające podział na ekonomiczne grupy wieku. Na przestrzeni 35 lat objętych prognozowaniem liczba mieszkańców powiatu w wieku przedprodukcyjnym ma

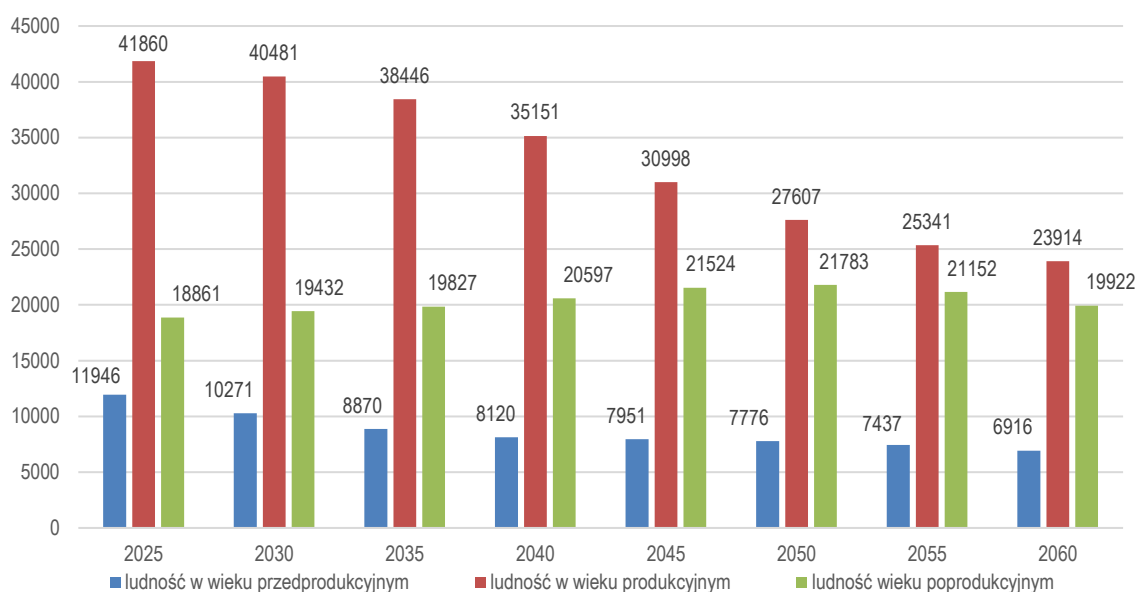
zmniejszyć się do 6 916 osób, czyli niemal o połowę w porównaniu z rokiem 2024. Również niemal o połowę skurczy się populacja osób w wieku produkcyjnym (z 42 137 osób w 2024 roku do 23 914 w roku 2060). Najmniej gwałtowne zmiany dotyczyć mają w tym okresie kategorii osób najstarszych. Wzrost liczebności tej grupy mieszkańców apogeum osiągnąć powinien w roku 2050, by następnie zacząć nieznacznie spadać. Co jednak istotne, procentowy udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności będzie i tak sukcesywnie rósł i w 2060 roku ma wynieść 39,2%, co stanowi wzrost o 13,7 p.p. w porównaniu z rokiem 2024 (wykresy 3-4). Jedną z konsekwencji zarysowanych tu procesów będzie dalszy znaczący wzrost współczynników obciążenia demograficznego.

Wykres 3

Prognoza ludności dla powiatu żagańskiego na lata 2025-2060

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Wykres 4

Prognoza ludności dla powiatu według ekonomicznych grup wieku na lata 2025-2060

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Jak wspomniano powyżej, do istotnych czynników odpowiedzialnych za procesy wyludniania się i starzenia populacji powiatu należy przede wszystkim utrzymująca się depresja urodzeniowa i postępujący spadek liczby dzieci i młodzieży. Proces ten dodatkowo wzmacniany jest także przez inne niekorzystne zjawiska demograficzne, mające bezpośredni związek z dzietnością. Jednym z nich jest stała tendencja spadkowa w zakresie zawieranych małżeństw. Trend ten jest o tyle istotny, że, jak pokazują wyniki badań socjologicznych, dzieci nadal najczęściej rodzą się w małżeństwach. Zmniejszająca się liczba formalnie zakładanych rodzin oznacza więc zazwyczaj mniejszą liczbę dzieci i może przyczyniać się do pogłębiania kryzysu demograficznego.

W powiecie żagańskim spadek liczby zawieranych małżeństw na przestrzeni lat 2010-2024 jest znaczący. W 2010 roku zawarto 441 ślubów (5,31 na 1000 mieszkańców), w 2024 było ich już tylko 250 (3,41 na 1000 mieszkańców). Po pandemicznym roku 2020, w którym m.in. obowiązujące obostrzenia sanitarne utrudniały formalizowanie związków, w dwóch kolejnych latach nastąpiło chwilowe odwrócenie kierunku zmian, ale już lata 2023-2024 przyniosły kolejne spadki.

Dane dotyczące rozwodów są bardziej zróżnicowane i nie pozwalają na wytyczenie wyraźnego trendu. W objętym analizą przedziale czasowym najmniej rozwodów orzeczono w roku 2020 (85 rozwodów – 11,1 na 10 tys. mieszkańców), na co wpływ mogła mieć również wspomniana już pandemia Covid-19; najwięcej natomiast – pięć lat wcześniej (178 – 21,9 na 10 tys. mieszkańców). W ostatnich czterech latach liczba rozwodów w powiecie utrzymywała się na względnie stabilnym poziomie i wynosiła średnio 108 rocznie (tabela 10).

Tabela 10

Małżeństwa i rozwody w powiecie żagańskim w latach 2010-2024

	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Małżeństwa zawarte ogółem	441	406	292	332	326	244	250
Małżeństwa zawarte na 1000 mieszkańców	5,31	5,00	3,82	4,39	4,36	3,30	3,41
Rozwody orzeczone ogółem	149	178	85	111	96	117	108
Rozwody orzeczone na 10 000 mieszkańców	17,9	21,9	11,1	14,7	12,8	15,8	14,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Dane zgromadzone w trakcie trzech ostatnich Spisów Powszechnych (2002, 2011, 2021) wskazują na istotne zmiany dokonujące się w strukturze wykształcenia mieszkańców powiatu. Sukcesywnie rośnie odsetek osób legitymujących się wykształceniem wyższym, średnim lub policealnym. W 2002 roku do tej grupy zaliczał się co trzeci mieszkaniec powiatu w wieku 13 lat i więcej (34,4%), a w roku 2021 – już więcej niż co drugi (52,4%). Znaczący jest przede wszystkim dynamiczny wzrost udziału osób najwyżej wykształconych – z 5,8% w 2002 roku do 15,7% w 2021 (przyrost o 9,9 p.p.). Jednocześnie na względnie stabilnym poziomie utrzymuje się odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (27,2% w 2002 roku i 24,7% w roku 2021), a wyraźny trend spadkowy dotyczy wyłącznie kategorii osób niewykształconych. W 2002 roku mieszkańcy posiadający co najwyżej świadectwo ukończenia gimnazjum lub szkoły podstawowej stanowili 32% populacji powiatu, kolejne 5,5% – ci bez jakiegokolwiek formalnego wykształcenia. Dwie dekady później odsetki te wynosiły odpowiednio: 16,7% i 3,2%. Uwzględniając udokumentowaną wynikami licznych badań społecznych korelację pomiędzy poziomem wykształcenia, a aktywnością zawodową i statusem społeczno-ekonomicznym, rosnący poziom formalnego wykształcenia mieszkańców powiatu uznać należy za trend jednoznacznie pozytywny, także z perspektywy pojawiających się problemów społecznych i efektywnych możliwości ich rozwiązywania (tabela 11).

Tabela 11

Struktura wykształcenia ludności powiatu żagańskiego w wieku 13 lat i więcej [w %]

Poziom wykształcenia	2002	2011	2021
Wyższe	5,8	10,3	15,7
Średnie i policealne ogółem	28,6	30,6	36,7
Zasadnicze zawodowe	27,2	25,7	24,7
Gimnazjalne i podstawowe ukończone ogółem	32,0	26,4	16,7
Podstawowe nieukończone (i bez wykształcenia szkolnego)	5,5	2,0	3,2
Nieustalony poziom wykształcenia	0,8	5,0	2,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

* * *

Reasumując, analizy przeprowadzone w obszarze demografii wskazują na stale postępujące procesy starzenia się populacji powiatu. Procesy te nie tylko nie wyhamowały w ostatnich latach, ale – w porównaniu z okresem analizowanym na potrzeby wcześniejszej *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim* (2019) – wyraźnie przyspieszyły. Nie jest to jednak sytuacja wyjątkowa w skali regionu czy kraju. W powiecie żagańskim bowiem, podobnie jak w wielu innych jednostkach terytorialnych tego rzędu, jak w soczewce odbijają się problemy typowe dla współczesnych społeczeństw rozwiniętych, odpowiadające za skalę i głębokość zmian w strukturze wieku mieszkańców poszczególnych zbiorowości. Wydłużanie się przeciętnej długości życia, skrajnie niskie wskaźniki dzietności i malejąca z każdym rokiem liczba urodzeń, związana m.in. z coraz mniejszym udziałem kobiet w wieku rozrodczym w populacji, ale również ze wzmacnianymi kulturowo modyfikacjami preferowanego modelu życia rodzinnego; a także ujemne saldo migracji; peryferyjne położenie z dala od wielkich metropolii czy słabsza kondycja gospodarcza danej jednostki terytorialnej – to tylko niektóre z uniwersalnych czynników istotnych dla wyjaśnienia i zrozumienia obserwowanych procesów. W ich konsekwencji, ważna staje się nie tylko potrzeba systematycznego aktualizowania długookresowych prognoz ludnościowych dla Polski, regionu czy powiatu, ale przede wszystkim konieczność wprowadzania – m.in. na ich podstawie – adekwatnych, prospektywnie zorientowanych zmian w funkcjonowaniu państwa i jego instytucji, jak również samorządów i podległych im jednostek.

Wobec rosnącej liczby osób w wieku poprodukcyjnym w populacji (w tym osób zaliczanych do najstarszych kategorii wiekowych – *old-old age*) niezbędne jest zwłaszcza – jak podkreślano już w dokumencie z 2019 roku – trwałe przemodelowanie sposobu myślenia o polityce społecznej i pomocy społecznej. Potrzeba szczególnie autentycznego przeorientowania się na powszechnie dostępne, zróżnicowane i wysokojakościowe usługi społeczne, świadczone na rzecz seniorów, ale także na rzecz innych kategorii i grup mieszkańców, w celu utrzymania lub poprawy dotychczasowej jakości ich życia oraz zapewnienia im warunków do rozwoju i integracji społeczności lokalnych i regionalnych. Jak pokazuje analiza całości zgromadzonego materiału empirycznego, ten przełom w polityce społecznej już się dokonuje. Nadal jednak konieczne jest większe zrozumienie i otwartość na wprowadzane zmiany i większa determinacja w implementowaniu nowych rozwiązań systemowych.

2.3. RYNEK PRACY

2.3.1. Specyfika gospodarcza powiatu

Powiat żagański usytuowany jest w drugim pasie powiatów graniczących z Niemcami, co umożliwia nawiązywanie i utrzymywanie współpracy transgranicznej. Przez teren powiatu przebiegają dwie ważne drogi prowadzące do przejść granicznych – zaliczana do tzw. III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego autostrada A18 (E36), łącząca wschodnie Niemcy, południe Polski i Ukrainę (Berlin – Wrocław – Łwów) oraz DK12 przebiegająca od granicy z Niemcami w Łęknicy do granicy z Ukrainą w Dorohusku. Położenie w rejonie autostrady i przejść granicznych stwarza warunki do rozwoju stref obsługi ruchu tranzytowego towarów i osób. Ponadto, występujące w powiecie bogactwa naturalne, w tym tereny leśne stanowiące 43,9% powierzchni powiatu, a także złoża piasków szklarskich, piasku kwarcowego, surowców ilastych oraz gliny kamionkowej, wpływają na rozwój określonych dziedzin działalności gospodarczej, zwłaszcza przemysłu drzewnego,

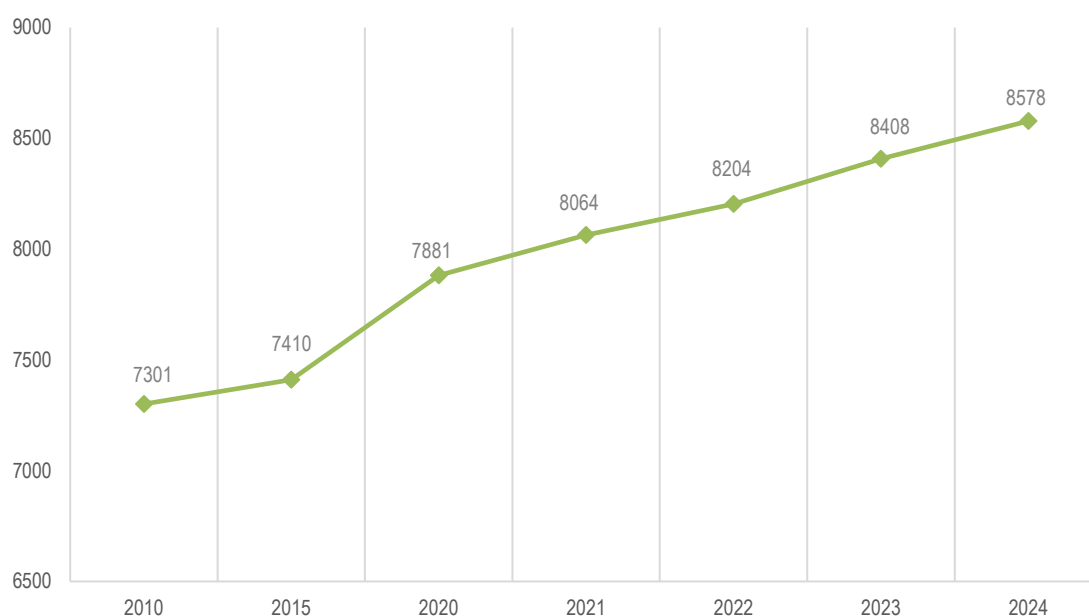
szklarskiego i ceramiki budowlanej. Dominujące w południowo-zachodniej i północnej części powiatu obszary o funkcji rolniczej, stwarzają natomiast możliwości do rozwoju przemysłu rolno-spożywczego.

Gospodarka powiatu jest zróżnicowana przestrzennie i funkcjonalnie. Poszczególne gminy przeznaczają nierzadko znaczne obszary gruntów pod inwestycje, oferując preferencyjne warunki podmiotom tworzącym nowe miejsca pracy. W powiecie funkcjonują strefy przemysłowe zwiększające atrakcyjność inwestycyjną tych terenów i niwelujące nieco problemy wynikające z peryferyjnego położenia w stosunku do Gorzowa Wlkp. i – częściowo także – w stosunku do Zielonej Góry. Są to: Żagańska Strefa Gospodarcza, Strefa Aktywności Gospodarczej w Iłowej oraz Strefa Przemysłowa Szprotawa-Wiechlice. Decydujący udział w gospodarce powiatu mają małe i średnie przedsiębiorstwa produkcyjno-usługowe (*Program promocji zatrudnienia... 2022*).

Liczba podmiotów gospodarczych w powiecie w ostatnich latach systematycznie rośnie. W 2024 roku wpisanych do rejestru REGON było 8 578 podmiotów, co stanowi przyrost o 1 277 w stosunku do roku 2010 (wykres 5). Biorąc pod uwagę rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej tendencja wzrostowa dotyczy m.in. przedsiębiorstw działających w obszarach związanych z przemysłem i budownictwem – przyrost o 919 podmiotów (z 1 510 w 2010 roku do 2 429 w 2024). Na względnie stałym poziomie w ostatnim pięcioleciu utrzymuje się natomiast liczba podmiotów koncentrujących swoją działalność wokół rolnictwa i leśnictwa (191 podmiotów w 2020 roku i 195 w 2024), choć akurat w przypadku tej kategorii firm nastąpił istotny spadek ich liczebności w porównaniu z rokiem 2010 (290 podmiotów).

Wykres 5

Liczba podmiotów gospodarki narodowej w powiecie w latach 2010-2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Bardziej szczegółowe analizy wskazują, że obserwowany trend wzrostowy dotyczy wyłącznie mikroprzedsiębiorstw, zatrudniających maksymalnie 9 osób, które stanowią przeważającą część podmiotów funkcjonujących w powiecie. W 2010 roku ta kategoria stanowiła 95,2% ogółu, w 2024 – już 97%. W przypadku przedsiębiorstw zaliczanych do pozostałych klas wielkości dominuje tendencja odwrotna. Znaczący z perspektywy kondycji lokalnego rynku pracy jest zwłaszcza postępujący na przestrzeni lat ubytek podmiotów największych, zatrudniających powyżej 250 osób – z 6 w 2010 roku do zaledwie 1 w roku 2024, a także przedsiębiorstw średniej wielkości (50-249 osób) – z 49 w roku 2010 do 42 w 2024 (tabela 12).

Tabela 12

Podmioty gospodarki narodowej w powiecie żagańskim według klas wielkości w latach 2010-2024

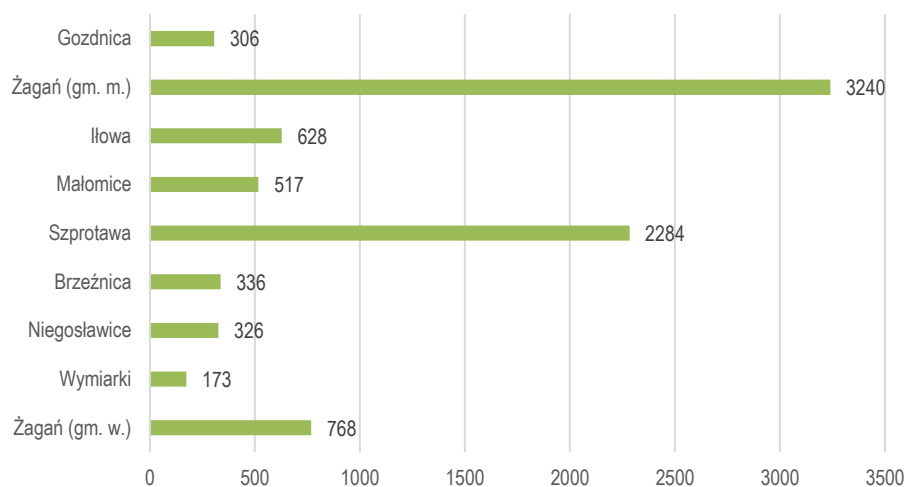
Klasy wielkości podmiotów gospodarczych	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
0 – 9	6 951	7 114	7 615	7 806	7 949	8 152	8 325
10 – 49	295	251	222	213	210	210	210
50 – 249	49	43	42	43	43	44	42
250 – 999	6	2	2	2	2	2	1
Ogółem	7 301	7 410	7 881	8 064	8 204	8 408	8 578

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Potencjał gospodarczy powiatu w sposób naturalny koncentruje się przede wszystkim w dwóch największych miastach – w Żaganiu i Szprotawie, wskutek czego w tych właśnie gminach funkcjonuje 64,4% ogółu podmiotów gospodarczych. W 2024 roku w Żaganiu było ich zarejestrowanych 3 240, w tym 24 firmy zatrudniające powyżej 50 osób (co stanowi 55,8% ogółu tej kategorii podmiotów w powiecie), w gminie Szprotawa – 2 284 podmioty, w tym 12 zatrudniających powyżej 50 osób (27,9% ogółu tej klasy przedsiębiorstw). W pozostałych gminach liczby te wahają się od 173 zarejestrowanych podmiotów (gmina Wymiarki) do 768 (gmina wiejska Żagań) (wykres 6).

Wykres 6

Podmioty gospodarki narodowej w gminach powiatu żagańskiego w roku 2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

2.3.2. Bezrobocie

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie od lat utrzymuje się na poziomie wyższym niż średnia dla województwa. W 2025 roku wynosiła ona 6,4%, przy 5,7% w województwie. Na przestrzeni analizowanych lat jednak wartość obu wskaźników jest coraz bardziej zbliżona, a sytuacja powiatu względnie się poprawia. W 2020 roku zaledwie cztery powiaty w lubuskim charakteryzowały się stopą bezrobocia wyższą (lub równą) niż w powiecie żagańskim, w 2025 roku natomiast takich powiatów było sześć (międzyrzecki, strzelecko-drezdenecki, krośnieński, nowosolski, wschowski i zielonogórski) (tabela 13).

Tabela 13

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie żagańskim na tle pozostałych powiatów województwa lubuskiego w latach 2020-2024 [w %]

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Województwo lubuskie	6,3	5,1	4,4	4,3	4,5	5,7
Powiat gorzowski	5,3	4,1	3,0	3,3	3,6	4,7
Powiat międzyrzecki	10,1	7,6	7,3	7,1	7,3	8,1
Powiat słubicki	3,7	2,5	2,3	2,2	2,4	3,3
Powiat strzelecko-drezdenecki	10,4	10,4	9,1	9,0	10,1	11,8
Powiat sulęciński	6,7	4,7	4,5	4,4	4,5	5,6
Gorzów Wielkopolski	4,0	2,6	2,3	2,2	2,4	4,0
Powiat krośnieński	9,3	7,9	6,2	6,2	5,7	7,6
Powiat nowosolski	7,1	5,2	5,1	5,5	6,1	7,6
Powiat świebodziński	5,5	3,2	2,7	2,5	2,3	3,4
Powiat wschowski	9,0	8,5	7,4	7,5	7,7	8,6
Powiat zielonogórski	8,2	8,6	7,4	6,6	6,6	7,4
Powiat żagański	9,0	7,1	6,2	5,2	5,3	6,4
Powiat żarski	6,8	5,9	5,2	5,0	5,3	6,3
Zielona Góra	4,0	3,5	2,6	2,9	2,9	3,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Odnotować należy, że trwająca przez wiele ostatnich lat tendencja spadkowa w zakresie bezrobocia rejestrowanego w powiecie została w 2023 roku zastopowana i w dwóch ostatnich latach obserwuje się – podobnie jak w zdecydowanej większości pozostałych powiatów w regionie – wzrosty w tym obszarze: o 0,1 p.p. w roku 2024 w stosunku do roku poprzedniego i o kolejne 1,1 p.p. w roku 2025. W liczbach bezwzględnych przyrost ten jest odczuwalny. W skali całego powiatu w 2025 roku zarejestrowanych było 1 207 osób, co oznacza przyrost o jedną czwartą (241 osób) w porównaniu z rokiem 2023. Zmianę widać również, kiedy uwzględnimy liczbę osób bezrobotnych przypadających na jedną ofertę pracy. W 2023 roku, wobec wielkości dostępnych wówczas ofert (2 812) relacja ta wynosiła 4,27 os./ofertę, w 2025 – już 11,39. Zdecydował o tym nie tylko wzrost liczby osób bezrobotnych, ale także znaczący spadek liczby zgłoszonych w ubiegłym roku ofert pracy (1 218).

W poszczególnych gminach sytuacja pod względem stopy bezrobocia jest zróżnicowana. Najwięcej osób spośród ogólnej liczby bezrobotnych w powiecie zamieszkuje gminę Szprotawa – 391 osób w 2025 roku, co stanowi 32,4% ogółu oraz miasto Żagań – 320 osób (26,5%). Jest to sytuacja typowa dla całego analizowanego okresu. Najmniejszy procentowo udział w populacji bezrobotnych mają mieszkańcy gmin Gozdnicza (20 osób – 1,6% ogółu w 2025 roku), Wymiarki (odpowiednio: 32 osoby – 2,6%), Brzeźnica (63 osoby – 5,2%) oraz Łłowa (65 osób – 5,4%). Szczegółowe dane w tym zakresie, wyrażone w liczbach bezwzględnych zaprezentowano w tabeli 14. W tabeli dodatkowo uwzględniono kryterium płci. Warto bowiem podkreślić, że odsetek kobiet w ogólnej liczbie osób bezrobotnych w powiecie systematycznie spada – z 61,3% w 2020 roku do 49,2% w 2025 (spadek o 12,1 p.p.) (wykres 7), co stanowi odwrócenie wieloletniego trendu (por. np. *Strategia Rozwiązywania Problemów...* 2019).

Tabela 14

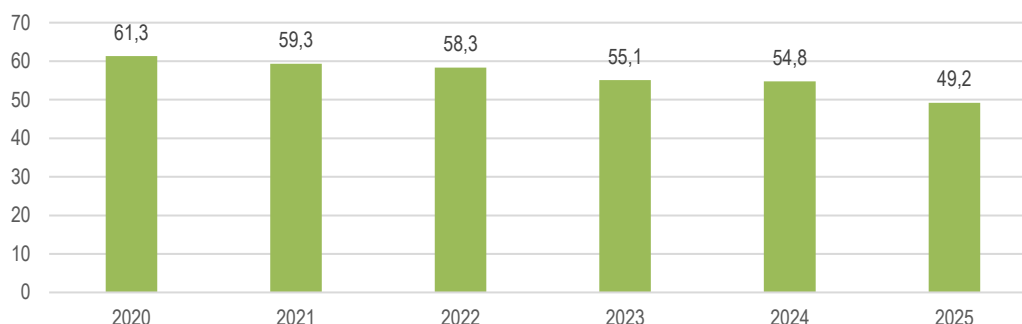
Bezrobotni zarejestrowani w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Jednostka administracyjna	2020		2021		2022		2023		2024		2025	
	N	w tym kobiety	N	w tym kobiety	N	w tym kobiety	N	w tym kobiety	N	w tym kobiety	N	w tym kobiety
Powiat żagański	1 828	1 121	1 326	786	1 150	671	966	532	984	539	1 207	594
Gozdnica	40	23	30	14	26	16	18	12	21	13	20	10
Żagań (gm. m.)	428	271	287	167	273	164	221	126	235	125	320	161
Łłowa	128	79	85	51	72	36	50	23	64	29	65	29
Małomice	150	88	102	49	81	52	75	38	70	32	95	40
Szprotawa	594	357	430	268	377	219	309	168	304	173	391	182
Brzeźnica	96	57	72	44	67	38	56	26	62	34	63	32
Niegosławice	185	114	156	90	116	65	103	67	96	57	105	58
Wymiarki	60	36	51	31	36	18	22	7	29	17	32	17
Żagań (gm. w.)	147	96	113	72	102	63	112	65	103	59	116	65

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Wykres 7

Udział kobiet w ogólnej liczbie osób bezrobotnych w powiecie w latach 2020-2025 [w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Struktura wieku osób pozostających bez pracy w powiecie pozostaje w ostatnich latach stabilna. Nieznacznie rośnie odsetek osób w wieku niemobilnym (wzrost o 3 p.p. – z 37,8% w 2023 roku do 40,8% w 2025), jest to jednak jeden ze skutków omawianych powyżej trendów demograficznych. Dwie trzecie populacji bezrobotnych stanowią osoby w wieku do 44 lat. Udział przedstawicieli najmłodszych kategorii wiekowych (do 24 lat) oscyluje wokół 12% (tabela 15).

Tabela 15

Bezrobotni w powiecie żagańskim według kategorii wiekowych w latach 2023-2025

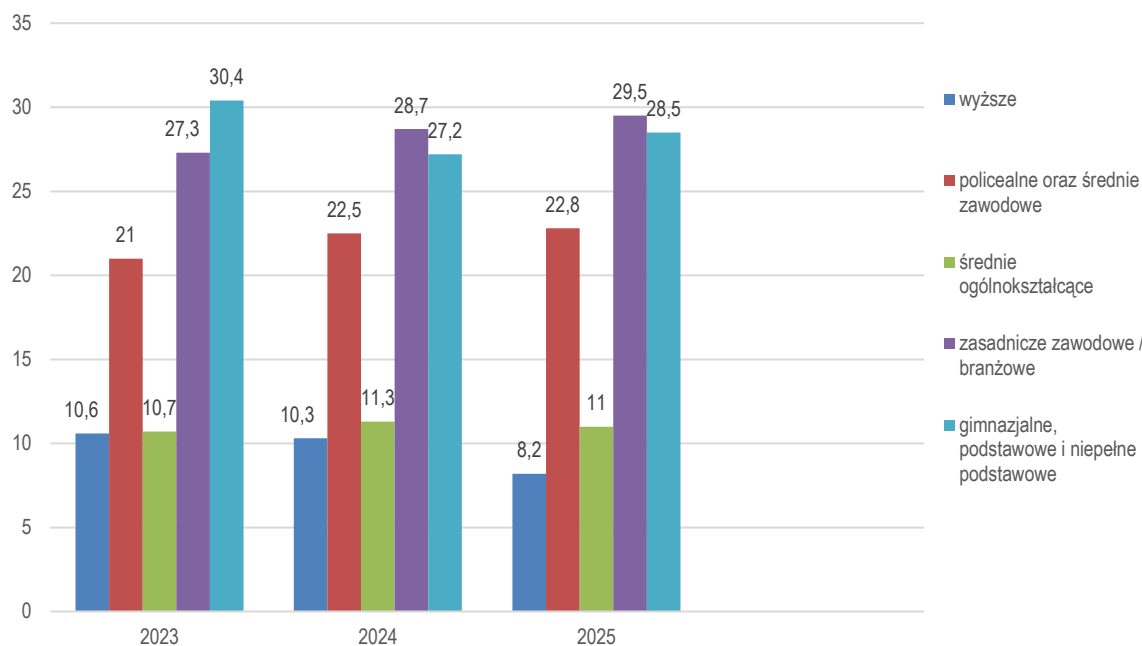
Kategorie wiekowe	2023		2024		2025	
	N	%	N	%	N	%
24 lata i mniej	115	11,9	123	12,5	153	12,7
25-34 lata	226	23,4	222	22,6	244	20,2
35-44 lata	261	27,0	251	25,5	318	26,3
45-54 lata	198	20,5	214	21,7	282	23,4
55 lat i więcej	166	17,3	174	17,7	210	17,4
Ogółem	966	100,0	984	100,0	1 207	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Również stabilnie prezentuje się struktura wykształcenia populacji bezrobotnych. Na przestrzeni ostatnich trzech lat przeważającą większość wśród osób pozostających bez pracy stanowią najniżej wykształceni, legitymujący się co najwyżej wykształceniem zasadniczym zawodowym lub branżowym. Ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych w powiecie oscyluje wokół 56-58%, przy czym najwyższą wartość przyjmuje w 2025 roku. Nieznaczny spadek natomiast obserwowany jest w kategorii osób z wykształceniem wyższym – z 10,6% w 2023 roku do 8,2% w 2025 roku (wykres 8).

Wykres 8

Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia w latach 2023-2025 [w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Wśród osób bezrobotnych legitymujących się co najmniej wykształceniem średnim zdecydowanie przeważają kobiety. W pozostałych dwóch grupach (wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe) – ta relacja wygląda zazwyczaj zgoła odmiennie. Dla przykładu, w 2025 roku kobiety stanowiły 68,7% osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym (68 osób z 99) i 38,8% z wykształceniem zasadniczym zawodowym (138 osób z 356) (tabela 16).

Tabela 16

Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia i płci w latach 2023-2025

Poziom wykształcenia	2023		2024		2025	
	N	w tym kobiety	N	w tym kobiety	N	w tym kobiety
Wyższe	102	65	102	69	99	68
Policealne oraz średnie zawodowe	203	126	221	143	275	151
Średnie ogólnokształcące	103	74	111	79	133	88
Zasadnicze zawodowe lub branżowe	264	109	282	125	356	138
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	294	158	268	123	344	149
Ogółem	966	532	984	539	1 207	594

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

W trzech ostatnich latach zmieniał się nieco obraz bezrobocia w powiecie pod względem czasu pozostawania bez pracy, choć trudno o wyznaczenie w tym obszarze jednoznacznych trendów. W 2025 roku istotnie zmalał np. odsetek osób najkrócej zarejestrowanych jako bezrobotne. Ich udział wyniósł w minionym roku 34,7% przy 43,3% w roku 2023 i 45,1% w roku 2024. Wzrósł natomiast odsetek bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż 6 miesięcy, ale krócej niż rok. Obecnie, już więcej niż co piąty bezrobotny w powiecie należy do tej kategorii. Rok czy dwa wcześniej była to co siódma osoba. W pozostałych kategoriach zmiany mają mniej znaczący charakter. Co istotne, odsetek osób najdłużej pozostających poza rynkiem pracy utrzymuje się na względnie stabilnym poziomie i oscyluje w analizowanym okresie wokół 20-22% (tabela 17).

Tabela 17

Bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy w latach 2023-2025

Czas pozostawania bez pracy	2023		2024		2025	
	N	%	N	%	N	%
3 miesiące i mniej	418	43,3	444	45,1	419	34,7
3-6 miesięcy	187	19,3	191	19,4	254	21,0
6-12 miesięcy	141	14,6	149	15,1	263	21,8
12-24 miesiące	135	14,0	108	11,0	158	13,1
powyżej 24 miesięcy	85	8,8	92	9,3	113	9,4
Ogółem	966	100,0	984	100,0	1 207	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Znaczący odsetek wśród osób zarejestrowanych jako bezrobotne w Powiatowym Urzędzie Pracy w Żaganiu stanowią osoby z niepełnosprawnościami. Osoby te są definiowane jako będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy (por. np. *Program promocji...* 2022). Ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych w powiecie waha się w ostatnich latach od 8,4% w 2020 roku do 10,8% w 2023 roku. Rokrocznie natomiast zmieniają się o kilka punktów procentowych proporcje ze względu na płeć w tej kategorii bezrobotnych, choć nie są to zmiany liniowe. W 2020 roku kobiety stanowiły 56,9% osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami, w 2025 roku – 51,7% (tabela 18).

Tabela 18

Osoby z niepełnosprawnościami wśród bezrobotnych zarejestrowanych w latach 2020-2025

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Bezrobotni zarejestrowani ogółem	1828	1326	1150	966	984	1207
Osoby z niepełnosprawnościami zarejestrowane jako bezrobotne	153	141	123	104	96	120
w tym kobiety	87	69	55	50	52	62
Odsetek osób z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie bezrobotnych [w %]	8,4	10,6	10,7	10,8	9,6	9,9
Odsetek kobiet w ogólnej liczbie osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami [w %]	56,9	48,9	44,7	48,1	54,2	51,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Postępujący w ostatnich latach trend spadkowy odnośnie stopy bezrobocia w powiecie znajduje odzwierciedlenie również w sprawozdawczości OPS/CUS. W latach 2020-2024 liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia systematycznie malała we wszystkich gminach powiatu i spadki te były znaczące. Dla przykładu, w 2020 roku było w powiecie 871 rodzin objętych pomocą społeczną z tej przyczyny, w 2024 – 514 rodzin, czyli o 357 mniej (spadek o 41%). Jak wspomniano powyżej, w 2024 roku jednak stopa bezrobocia ponownie wzrosła, nastąpił przy tym odczuwalny (zwłaszcza jeśli

wyrażony w liczbach bezwzględnych) przyrost osób zarejestrowanych jako bezrobotne. W kilku gminach powiatu (Gozdnica, Żagań miasto, Małomice, Brzeźnica, Niegosławice) procesy te znajdują odbicie także w sprawozdaniach MRPIPS-03.

Warto zaznaczyć, że w czasie ostatniej dekady sytuacja pod tym względem uległa jednak zdecydowanej poprawie. W porównaniu z rokiem 2015, dzisiejsza liczba rodzin objętych wsparciem socjalnym z powodu bezrobocia stanowi zaledwie 1/4 ówczesnej (odpowiednio: 2 153 rodziny w 2015 roku i 538 rodzin w 2025). Czyniąc rok 2015 rokiem odniesienia najistotniejsze zmiany obserwujemy w gminach: Iłowa (spadek ze 191 rodzin w 2015 roku do 30 w 2025 – co stanowi 15,7% ówczesnej wartości), Brzeźnica (spadek z 98 do 18 rodzin – 18,3%) i w gminie wiejskiej Żagań (spadek ze 185 do 35 rodzin – 18,9%). Względnie najmniej korzystnie natomiast wygląda sytuacja w obu gminach miejskich – w Żaganiu (spadek z 346 do 131 rodzin – 37,9%) oraz w Gozdnicy (spadek ze 131 do 56 rodzin – 42,7%) (tabela 19).

Tabela 19

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015 i 2020-2025

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin						
	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Powiat żagański	2153	871	769	629	557	514	538
Gozdnica	131	72	66	60	60	54	56
Żagań (gm. m.)	346	167	140	125	111	111	131
Iłowa	191	71	54	42	41	34	30
Małomice	240	96	84	80	57	58	67
Szprotawa	740	240	232	177	172	152	147
Brzeźnica	98	31	29	20	19	17	18
Niegosławice	163	56	49	51	39	39	42
Wymiarki	59	29	26	13	10	12	12
Żagań (gm. w.)	185	109	89	61	48	37	35

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPIPS-03 za lata 2015 i 2020-2025

2.3.3. Działania realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy

Jedną z form reagowania na pojawiające się na lokalnym rynku pracy problemy są działania podejmowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu, wynikające m.in. z ustawy z dnia 20 marca 2025 roku o rynku pracy i służbach zatrudnienia (Dz. U. 2025 poz.620). Wymienione w ustawie usługi i instrumenty rynku pracy mają na celu zwłaszcza aktywizację zawodową uczestników rynku oraz przeciwdziałanie bezrobociu. Kluczowe dla urzeczywistniania obu tych celów jest przede wszystkim realizowane przez PUP pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe, a także oferowane staże, prace interwencyjne itp. oraz różne formy szkoleń i dofinansowania kierowane zarówno do pracodawców, osób aktywnych zawodowo, jak i poszukujących zatrudnienia.

Zbiorcze dane na temat zróżnicowanych form wsparcia kierowanych do różnych grup odbiorców opracowane na podstawie corocznych sprawozdań z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Żaganiu zaprezentowano w tabeli 20. To, co zwraca szczególną uwagę to dane dotyczące pośrednictwa pracy świadczonego na rzecz osób poszukujących zatrudnienia oraz dane na temat zakresu korzystania ze szkoleń finansowanych ze środków Krajowego Funduszu Szkoleniowego (KFS). W pierwszym przypadku podkreślenia wymaga normalizująca się proporcja pomiędzy wydawanymi przez PUP skierowaniami do pracy, a liczbą osób, które faktycznie podejmują dzięki temu zatrudnienie, staż czy prace społecznie użyteczne. W 2023 roku na 1 596 wydanych skierowań pracę podjęły zaledwie 533 osoby, w 2025 roku – na 580 skierowań do pracy przystąpiło 537 osób. Równocześnie wzrasta zainteresowanie wsparciem z KFS, który jest adresowany zarówno do pracodawców, jak i pracowników, wymagających przekwalifikowania lub aktualizacji wiedzy i umiejętności, zgodnie z wymaganiami zmieniającej się gospodarki. Z tej formy kształcenia ustawicznego skorzystało w 2023 roku 10 pracodawców i 79 pracowników, w 2025 już 18 pracodawców i 428 pracowników.

Pogłębiona charakterystyka poszczególnych instrumentów i usług rynku pracy realizowanych w danym roku, jak również innych programów kierowanych do określonych kategorii odbiorców oraz dane na temat ich dostępności, źródeł finansowania itp. zawierają wspomniane wyżej sprawozdania, a także nadal obowiązujący *Program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy w powiecie żagańskim* (2022). W wyżej wymienionych materiałach źródłowych znaleźć można również dane na temat zatrudniania cudzoziemców w powiecie, a także skali i uwarunkowań tego zjawiska, których nie uwzględniono w poniższej tabeli.

Tabela 20

*Usługi i instrumenty rynku pracy świadczone przez Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu
w latach 2023-2025*

Rodzaje wsparcia	2023	2024	2025
Pośrednictwo pracy świadczone dla osób bezrobotnych i poszukujących pracy, w tym:			
liczba wydanych skierowań do pracy	1 596	1 351	580
liczba osób, które podjęły zatrudnienie/staż/prace społecznie użyteczne	533	571	537
Usługi EURES – liczba ofert przyjętych z WUP w Zielonej Górze	416	340	315
Poradnictwo zawodowe – indywidualne porady zawodowe oraz indywidualne informacje zawodowe	509	522	613
Poradnictwo zawodowe – grupowe porady zawodowe oraz grupowe informacje zawodowe	143	262	
Organizacja szkoleń – liczba uczestników	21	29	27
Roboty publiczne – liczba osób zaktywizowanych	119	124	66
Prace społecznie użyteczne – liczba osób zaktywizowanych	50	42	39
Prace interwencyjne – liczba osób zaktywizowanych	119	165	149
Refundacja kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy – liczba nowych stanowisk pracy	9	20	8
Jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej / dofinansowanie podjęcia działalności gospodarczej – liczba beneficjentów	35	35	32
Stáže – liczba osób zaktywizowanych	111	89	56
Bon na zasiedlenie	10	15	15
Krajowy Fundusz Szkoleniowy, w tym:			
liczba objętych wsparciem pracowników	79	172	428
liczba objętych wsparciem pracodawców	10	11	18
Zwrot / finansowanie kosztów przejazdów – liczba beneficjentów	b.d.	73	53
Finansowanie studiów podyplomowych – liczba beneficjentów	b.d.	1	1
Dofinansowanie wynagrodzenia osób 50+ – liczba beneficjentów	b.d.	8	2
Refundacja kosztów opieki nad dzieckiem lub osobą zależną – liczba beneficjentów	b.d.	16	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Żaganiu za lata 2023-2025

Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu współpracuje także z Centrami Integracji Społecznej (CIS) funkcjonującymi na terenie powiatu. W 2025 roku współpraca ta realizowana była z następującymi podmiotami:

- Międzygminne Centrum Integracji Społecznej „ROZWÓJ” w Kozuchowie – Placówka Zamiejscowa w Małomicach (do marca 2025 roku);
- Centrum Integracji Społecznej EDEN z siedzibą w Kozuchowie – Placówka Zamiejscowa w Małomicach (od marca 2025 roku);
- Międzygminne Centrum Integracji Społecznej WINDA w Lutolu Mokrym (oddział lokalny w Szprotawie).

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym, głównym celem CIS jest aktywne wsparcie świadczone na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym mających długotrwałe problemy ze

znalezieniem stałego zatrudnienia oraz tych, które nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu społecznym, zawodowym i/lub rodzinnym. Istotą działania tego typu placówek jest więc skuteczna reintegracja zawodowa i społeczna tychże osób. Wymienione powyżej podmioty współpracujące z PUP w Żaganiu cele te realizują.

Międzygminne Centrum Integracji Społecznej „ROZWÓJ”, działające w Małomicach tworzone jest przez Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „ROZWÓJ” z Gorzowa Wlkp. i zajmuje się aktywizacją społeczno-zawodową osób zagrożonych wykluczeniem, w tym bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo. Placówka realizuje różnego rodzaju projekty (np. „Aktywnie zintegrowani w Małomicach”), prowadzi treningi kompetencji społecznych i warsztaty zawodowe. Podobny profil działalności prowadzą Międzygminne Centrum Integracji Społecznej WINDA w Lutolu Mokrym, tworzone przez Lutolską Spółdzielnię Socjalną WINDA oraz Centrum Integracji Społecznej EDEN z Kożuchowa (por. Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „Eden”) (por. *Program Ochrony Zdrowia...* 2025; <https://owes.zgora.pl/>).

Uczestnictwo w zajęciach prowadzonych przez CIS wiąże się m.in. z pozyskiwaniem comiesięcznych świadczeń integracyjnych w wysokości 120% kwoty zasiłku dla bezrobotnych. Świadczenia te są wypłacane przez centra i refundowane lub zaliczkowane wraz ze składkami na ubezpieczenie społeczne ze środków Funduszu Pracy. W 2024 roku PUP w Żaganiu przekazał środki na świadczenia integracyjne dla 128 uczestników zajęć, w 2025 – dla 125.

2.3.4. Edukacyjne uwarunkowania sytuacji na lokalnym rynku pracy

Powiat żagański jest organem prowadzącym dla następujących jednostek oświatowych:

1. Zespół Szkół Technicznych i Licealnych w Żaganiu, ul. Pomorska 7;
2. Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących w Żaganiu, ul. Gimnazjalna 13;
3. Zespół Szkół Ponadpodstawowych w Iłowej, ul. Pałacowa 1;
4. Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Banacha w Żaganiu, ul. Plac Orląt Lwowskich 4;
5. Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego w Szprotawie, ul. Niepodległości 7;
6. Zespół Szkół Technicznych i Branżowych im. Stanisława Staszica w Szprotawie, ul. Koszarowa 10;
7. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Jana Brzechwy w Szprotawie, ul. Sobieskiego 69;
8. Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy im. Janusza Korczaka w Żaganiu, ul. Skarbowa 19-21;
9. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Żaganiu, ul. Śląska 1;
10. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Szprotawie, ul. Sobieskiego 69.

Wobec względnie rozbudowanej infrastruktury edukacyjnej młodzi mieszkańcy powiatu mogą pobierać wykształcenie na poziomie ponadpodstawowym na miejscu, nie wyjeżdżając poza powiat. Z drugiej strony jednak bliskość Zielonej Góry stwarza dodatkowe możliwości kontynuowania nauki po szkole podstawowej w tamtejszych placówkach edukacyjnych, a następnie możliwość skorzystania z coraz bogatszej oferty zielonogórskich uczelni wyższych. Jest to tym istotniejsza alternatywa, że analizy przeprowadzone na potrzeby *Programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy* (2022) wskazują, iż miejscowa (powiatowa) oferta kształcenia jest w znacznej części niedopasowana do rzeczywistych potrzeb pracodawców funkcjonujących na lokalnym rynku pracy. Sytuacji tej nie ułatwia również mało elastyczny system kształcenia zawodowego w Polsce, słabo i z opóźnieniem reagujący na wyzwania dynamicznie zmieniającego się rynku pracy i gospodarki, co w efekcie przekłada się na znaczący udział osób najmłodszych w populacji osób bezrobotnych w powiecie (por. tabela 15). Dodatkowy problem stanowi wieloletnie marginalizowanie szkolnictwa zawodowego i niedostateczny poziom współpracy ze szkołami podstawowymi. Trend ten jednak powoli się odwraca, a wśród absolwentów szkół podstawowych rośnie zainteresowanie kształceniem w zawodach (technikami i branżowymi szkołami I stopnia). Ponadto w tego typu szkołach uruchamiane są klasy zamawiane i patronackie, co powinno sprzyjać poprawie i stabilizowaniu się sytuacji w przyszłości (*Program promocji...* 2022).

Dobrym krokiem w tę stronę był realizowany w latach 2016-2022 projekt *Modernizacja kształcenia zawodowego w Powiecie Żagańskim*², w którym brały udział cztery szkoły ponadpodstawowe z terenu powiatu: Zespół Szkół Technicznych

² Projekt był dofinansowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020. Priorytet 8. Nowoczesna edukacja. Działanie 8.4 Doskonalenie jakości kształcenia zawodowego. Poddziałanie 8.4.1 Doskonalenie jakości kształcenia zawodowego – projekty realizowane poza formułą ZIT.

i Ogólnokształcących w Żaganiu, Zespół Szkół Technicznych i Licealnych w Żaganiu, Zespół Szkół Technicznych i Branżowych im. S. Staszica w Szprotawie oraz Zespół Szkół Ponadpodstawowych w Iłowej.

W ramach projektu prowadzono szereg działań, mających wspierać uczniów i nauczycieli kształcenia zawodowego w zdobywaniu nowych i aktualizowaniu posiadanych już kompetencji i kwalifikacji oraz podnosić jakość tego kształcenia. Były to między innymi następujące formy działań:

- wsparcie procesu doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcących w zawodach (np. poprzez udział w specjalistycznych kursach zawodowych i/lub studiach podyplomowych bezpośrednio związanych z realizacją kształcenia zawodowego);
- dodatkowe zajęcia dla uczniów, w tym specjalistyczne kursy zawodowe, stacjonarne koła naukowe itp.;
- specjalistyczne doradztwo edukacyjno-zawodowe dla uczniów, konferencje, drzwi otwarte w każdej szkole, powiatowe targi edukacyjno-zawodowe, spotkania w ramach sieci doradców szkolnych itp.;
- praktyki i staże dla nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach;
- płatne praktyki i staże dla uczniów realizowane u pracodawców.

W ramach projektu doposażono również partycypujące w nim szkoły w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia i zgodne ze współczesnymi standardami. W wyniku przeprowadzonej modernizacji w szkołach powstały m.in. pracownie wyposażone w najnowsze rozwiązania technologiczne, w tym:

- w Zespole Szkół Technicznych i Licealnych w Żaganiu – pracownia układów elektronicznych, teleinformatyki, komputerowa, elektrotechniki i elektroniki układów mechatronicznych, technologii maszyn, rysunku technicznego, montażu i remontu, obróbki mechanicznej oraz pracownia technik organizacji reklamy;
- w Zespole Szkół Technicznych i Ogólnokształcących w Żaganiu – pracownia hotelarska, pracownia logistyczna – magazynowania, pracownia logistyczna – dystrybucji, pracownia logistyczna – transportu, pracownia sprzedaży oraz dwie pracownie informatyczne;
- w Zespole Szkół Ponadpodstawowych w Iłowej – dwie pracownie informatyczne, pracownia barmańska, hotelarska i gastronomiczna;
- w Zespole Szkół Technicznych i Branżowych w Szprotawie – pracownia gastronomiczna, obróbki ręcznej, montażu i demontażu, symulacji komputerowej, ekonomiczna INSERT, trzy pracownie informatyczne oraz pracownia sprzedaży.

Scharakteryzowane powyżej działania realizowane w ramach projektu stanowią odpowiedź na część problemów, które dotyczą systemu kształcenia zawodowego w powiecie (i regionie) i rezonują na lokalnych rynkach pracy.

* * *

Utrzymujący się przez ostatnie lata spadkowy trend w zakresie bezrobocia jest zjawiskiem pożądanym, niemniej jednak może pociągać za sobą także negatywne konsekwencje. Zbyt niska stopa bezrobocia oznacza bowiem m.in. znaczny deficyt pracowników, co z kolei rodzi realne problemy dla miejscowych pracodawców, którym coraz trudniej jest znaleźć odpowiednio wykwalifikowane osoby, chętne do podjęcia zatrudnienia. Sytuację tę pogłębia niekorzystna kondycja demograficzna powiatu, spowodowana m.in. ujemnym saldem migracji, zwłaszcza odpływem mieszkańców w wieku produkcyjnym, w tym specjalistów reprezentujących nierzadko deficytowe profesje (por. np. *Program promocji...* 2022).

W prognozie *Barometru zawodów* na 2026 rok dla powiatu żagańskiego wymienia się ok. 50 różnych zawodów uznanych za deficytowe bądź ze względu na brak wystarczającej liczby kandydatów do pracy (jak np. w przypadku cukierników, stolarzy budowlanych, dekarzy, kierowników budowy, fizjoterapeutów, pielęgniarek, lekarzy i in.), bądź – częściej – ze względu na fakt, iż kandydaci nie spełniają wymagań określonych przez pracodawców (np. magazynierzy, operatorzy maszyn włókienniczych, mechanicy, monterzy instalacji budowlanych, nauczyciele, pedagodzy, wychowawcy w placówkach oświatowych i opiekuńczych, logopedzi i in.) (<https://www.barometrzwawodow.pl/>). W obu tych sytuacjach niezbędne są działania ukierunkowane na eliminowanie rozbieżności pomiędzy ofertą kształcenia w powiecie, a rzeczywistymi potrzebami lokalnego rynku pracy oraz dbałość o dobrą jakość kształcenia, szczególnie w zawodach, które dają realną szansę na znalezienie pracy niejako „na miejscu”. Potrzeba także inicjatyw promujących i wdrażających ideę *lifelong learning*, czyli

ustawicznej edukacji całościowej, której istotą są procesy ciągłego dokształcania się i aktualizowania posiadanych już kompetencji i kwalifikacji albo ich zmiany.

Zgodnie z analizami przeprowadzonymi na potrzeby powiatowego *Programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy* (2022) lokalny rynek pracy mierzy się również z innymi problemami, które istotnie wpływają na jego obecny stan. Są to m.in.:

- **znaczna liczba osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy**, zwłaszcza osób długotrwale bezrobotnych, osób bezrobotnych powyżej 50. roku życia, posiadających co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia oraz osób młodych do 30. roku życia;
- **utrzymujący się na stałym poziomie problem bezrobocia długotrwałego**, które zazwyczaj skorelowane jest z wiekiem, niskim poziomem wykształcenia i brakiem kwalifikacji zawodowych lub ich dezaktualizacją, a także np. z koniecznością sprawowania opieki nad osobą zależną lub z wykluczeniem komunikacyjnym, co poważnie utrudnia aktywizację zawodową części osób z tej kategorii;
- **rozwinęta na szeroką skalę „szara strefa” w powiecie**, z jednej strony współtworzona przez osoby formalnie zarejestrowane jako bezrobotne, które mając zabezpieczone podstawowe świadczenia ze strony urzędu pracy, nie wykazują gotowości do podjęcia legalnego zatrudnienia, oferowanego im przez publiczne służby; z drugiej – legitymizowana przez pracodawców „zatrudniających” pracowników nieformalnie, głównie dla ograniczenia w ten sposób kosztów ich utrzymania;
- **pogarszająca się sytuacja osób powyżej 50. roku życia na rynku pracy**, ilustrowana przez niższe wskaźniki aktywności zawodowej i większe ryzyko braku/utraty zatrudnienia (np. problem malejącego w opinii części pracodawców potencjału zawodowego tej kategorii pracowników, niedostatecznej elastyczności, trudności w opanowaniu nowych kwalifikacji i w adaptacji do zmieniających się wymogów współczesnej gospodarki, np. niski poziom kompetencji językowych czy umiejętności z obszaru IT);
- **świadoma dezaktywizacja zawodowa części bezrobotnych mieszkańców powiatu**, powodowana m.in. wprowadzeniem nowych instrumentów finansowych wspierających rodzinę (np. świadczenia wychowawcze) czy możliwością pozyskiwania środków z innych, niezarobkowych źródeł (np. z pomocy społecznej), ale również brakiem instytucjonalnego wsparcia w opiece nad osobami zależnymi, w tym najmłodszymi dziećmi, które ułatwiłoby zwłaszcza młodym matkom wejście lub powrót na rynek pracy (*Program promocji...* 2022).

Każdy z powyższych problemów wymaga nieco innych działań i celowych interwencji ukierunkowanych jednakże przede wszystkim na promocję aktywizacji zawodowej i ułatwianie zatrudnienia. Od intensywności tych działań zależeć będzie przyszła kondycja lokalnego rynku pracy, dla którego już dziś jedno z najpoważniejszych obciążeń stanowią omówione powyżej wyzwania demograficzne.

2.4. POMOC SPOŁECZNA

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, pomoc ta *jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości* (Dz. U. 2025 poz. 1214). Jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej na szczeblu powiatowym są przede wszystkim powiatowe centra pomocy rodzinie, na szczeblu samorządu gminnego natomiast ośrodki pomocy społecznej i/lub centra usług społecznych (art. 6 ww. ustawy).

Na terenie powiatu żagańskiego sieć jednostek realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej tworzą zatem w szczególności następujące podmioty:

- Powiatowe Centrum Pomocy Społecznej w Żaganiu oraz
- Centrum Usług Społecznych w Gminie Żagań (funkcjonujące od 1.04.2026 roku, wcześniej: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Żaganiu);
- Centrum Usług Społecznych w Szprotawie (funkcjonujące od 1.04.2025 roku, wcześniej: Ośrodek Pomocy Społecznej w Szprotawie);

- Centrum Usług Społecznych w Żaganiu (funkcjonujące od 1.03.2026 roku, wcześniej: Ośrodek Pomocy Społecznej w Żaganiu);
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Brzeżnicy;
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Niegosławicach;
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Wymiarkach;
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Gozdnicy;
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Iłowej;
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Małomicach.

W ostatnich latach liczba rodzin objętych wsparciem pomocy społecznej w powiecie żagańskim systematycznie spadała. Trend ten, podobnie jak w przypadku malejącej przez lata stopy bezrobocia, został zahamowany w 2024 roku, co przełożyło się na niewielkie wzrosty w roku kolejnym. I tak, w 2021 roku ze świadczeń pomocy społecznej, pozyskiwanych z różnych powodów, korzystało łącznie 2 147 rodzin, w 2024 – 1 871 (czyli o 276 rodzin mniej), a w 2025 – 1 914 (wzrost o 43 rodziny). Sytuacja w poszczególnych gminach jest pod tym względem zróżnicowana, ale niemal we wszystkich liczba rodzin objętych pomocą w 2025 roku jest niższa niż w 2021. Wyjątek stanowią gminy: Gozdnica – w 2021 roku 176 rodzin (i 269 osób w rodzinach) przy 178 rodzinach (i 289 osobach) w 2025 roku oraz Małomice – 224 rodziny (i 367 osób) w 2021 roku przy 224 rodzinach (i 431 osobach) w 2025. Szczegółowe dane w tym obszarze zaprezentowano w tabeli 21.

Tabela 21

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną w gminach powiatu żagańskiego w latach 2021-2025

Jednostka administracyjna	2021		2022		2023		2024		2025	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Powiat żagański	2 147	3 728	2 003	3 521	1 981	3 447	1 871	3 145	1 914	3 191
Gozdnica	176	269	168	249	185	282	184	274	178	289
Żagań (gm. m.)	399	641	393	647	385	617	361	551	372	583
Iłowa	174	274	174	292	168	273	150	242	145	214
Małomice	224	387	226	386	215	394	224	412	224	431
Szprotawa	683	1 196	618	1 082	625	1 064	584	952	613	959
Brzeżnica	110	270	92	233	90	229	81	210	79	192
Niegosławice	126	223	113	206	95	158	87	136	93	142
Wymiarki	82	158	67	122	70	124	68	108	74	126
Żagań (gm. w.)	173	310	152	304	148	306	132	260	136	255

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2021-2025

Odnosząc aktualne dane do tych sprzed 10 lat i uwzględniając procentowy udział osób objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu i poszczególnych gmin, zaobserwować można jednoznacznie pozytywny trend. Odsetek osób korzystających z tej formy instytucjonalnego wsparcia spadł w skali powiatu o ponad 6 p.p. z 10,5% w roku 2015 do 4,3% – w 2024. W liczbach bezwzględnych oznacza to ubytek beneficjentów pomocy społecznej o 5 373 osoby, czyli 63%. Największy spadek świadczeniobiorców odnotowano w tym okresie w gminie Niegosławice (o 79,4% – z 659 osób w 2015 roku do 136 – w 2024). Zbliżone do powiatowej średniej wartości natomiast obserwuje się w gminach: Iłowa (spadek o 67,7%), Brzeżnica (64,5%), Żagań-miasto (64,5%), Żagań-wieś (64,2%), Szprotawa (63,9%) i Wymiarki (61,7%). Najmniejszy odpływ natomiast zareportowano w gminie Gozdnica (spadek o 41,2%) (tabela 22).

Tabela 22

Udział osób objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie ludności w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015-2024*

Jednostka administracyjna	2015			2020			2024		
	Liczba ludności ogółem	Liczba osób objętych pomocą	% osób objętych pomocą	Liczba ludności ogółem	Liczba osób objętych pomocą	% osób objętych pomocą	Liczba ludności ogółem	Liczba osób objętych pomocą	% osób objętych pomocą
Powiat żagański	80 997	8 518	10,5	76 022	4 286	5,6	72 933	3 145	4,3
Gozdnica	3 195	466	14,6	2 863	315	11,0	2 681	274	10,2
Żagań (gm. m.)	26 235	1 554	5,9	24 489	725	3,0	23 136	551	2,4
Iłowa	6 990	755	10,8	6 540	369	5,6	6 303	242	3,8
Małomice	5 321	847	15,9	5 197	456	8,8	5 134	412	8,0
Szprotawa	21 335	2 637	12,4	19 771	1 268	6,4	18 800	952	5,1
Brzeznica	3 774	592	15,7	3 573	300	8,4	3 425	210	6,1
Niegostawice	4 536	659	14,5	4 292	266	6,2	4 238	136	3,2
Wymiarki	2 356	282	12,0	2 164	163	7,5	2 053	108	5,3
Żagań (gm. w.)	7 255	726	10,0	7 133	424	5,9	7 163	260	3,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2015, 2020 i 2024 oraz danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

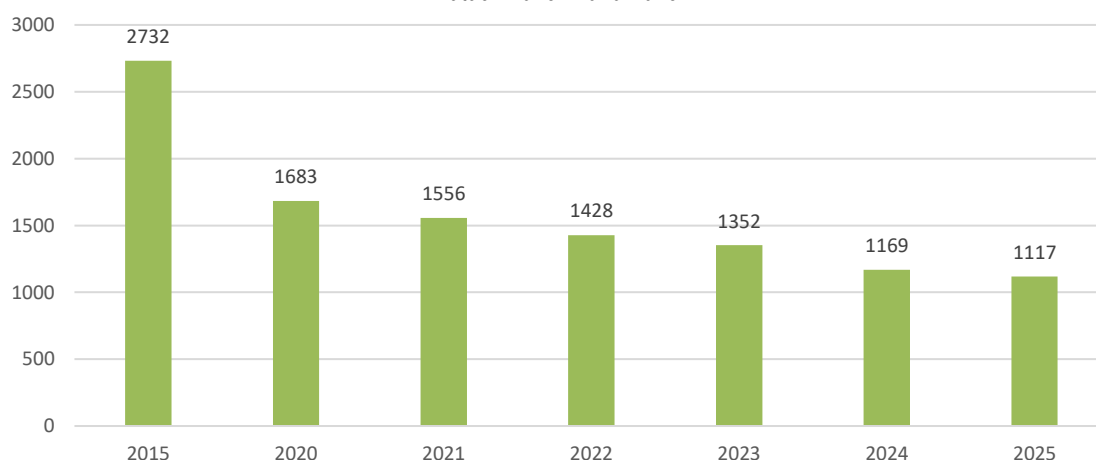
* w zestawieniu nie uwzględniono danych za 2025 rok ze względu na brak informacji nt. ogólnej liczby ludności w tym roku w bazach GUS

2.4.1. Ubóstwo

W art. 7 ustawy o pomocy społecznej wskazuje się kilkanaście powodów, dla których udziela się wsparcia. Pierwszą pozycję w tym wykazie zajmuje ubóstwo, które stanowi zarazem dominującą przyczynę ubiegania się o pomoc i jej pozyskiwania. W ostatnich latach w powiecie żagańskim liczba beneficjentów pomocy społecznej, którym przyznano świadczenia z tytułu ubóstwa systematycznie spada. W 2020 roku było takich rodzin 1 683, w 2025 natomiast – o 1/3 mniej – 1 117. W porównaniu z rokiem 2015 – jeszcze przed wdrożeniem Programu „Rodzina 500 plus”, który, jak pokazują analizy ekonomiczne, istotnie wpłynął na strukturę beneficjentów pomocy społecznej, przyczyniając się do zmniejszenia zasięgu zagrożenia ubóstwem ustawowym zwłaszcza wśród rodzin z dziećmi – aktualna sytuacja pod tym względem prezentuje się jeszcze korzystniej. Obecna liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa stanowi 40% tej z roku 2015 (2 732 rodziny) (wykres 9).

Wykres 9

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w powiecie żagańskim w latach 2015 i 2020-2025

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2015 i 2020-2025

W skali poszczególnych gmin powiatu trend ten jest również wyraźny i jednokierunkowy. Niemniej jednak w kilku jednostkach (Żagań-miasto, Szprotawa, Brzeźnica i Niegosławice) w roku 2025 odnotowano niewielkie przyrosty rodzin korzystających ze wsparcia z powodu ubóstwa w porównaniu do roku poprzedniego. Różnice te wahają się od 2 rodzin więcej w Niegosławicach do 14 – w Szprotawie (tabela 23).

Tabela 23

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015 i 2020-2025

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin						
	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Gozdnica	147	78	69	60	61	51	47
Żagań (gm. m.)	490	333	307	298	279	237	242
Iłowa	266	148	135	125	112	102	68
Małomice	224	155	147	149	125	112	97
Szprotawa	909	583	554	495	482	421	435
Brzeźnica	119	74	72	66	64	50	54
Niegosławice	230	105	102	95	84	76	78
Wymiarki	77	60	49	40	43	34	29
Żagań (gm. w.)	270	147	121	100	102	86	67

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPIPS-03 za lata 2015 i 2020-2025

Zagregowane dane na temat wybranych typów rodzin objętych pomocą społeczną w poszczególnych gminach powiatu, pozwalają wnioskować, że nadal główną kategorię beneficjentów stanowią rodziny z dziećmi (w tym rodziny niepełne), którym, w zależności od sytuacji, przysługuje również prawo do innych świadczeń finansowych, np. z rządowych programów („Rodzina 800 plus”, „Dobry Start” i in.) czy wypłacanych na mocy ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. 2025 poz. 1208) zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków (pod warunkiem spełniania kryterium dochodowego). Warto podkreślić, że na przestrzeni analizowanych lat w każdej z gmin powiatu ogólna liczba tej kategorii rodzin objętych pomocą uległa zmniejszeniu. W części gmin spadek ten jest znaczący – np. w Brzeźnicy (z 67 rodzin z dziećmi w 2020 roku do 35 w roku 2025 – ubytek o 32 rodziny – 47,8%), w Niegosławicach (odpowiednio: 53 rodziny w 2020 roku i 29 w 2025 – ubytek o 24 rodziny – 45,3%), w Iłowej (88 rodzin w 2020 roku i 49 w 2025 – ubytek o 39 rodzin – 44,3%) i w Szprotawie (276 rodzin w 2020 roku i 173 w 2025 – ubytek o 103 rodziny – 37,3%). Uwagę zwraca również znaczący udział rodzin emerytów i rencistów wśród świadczeniobiorców, w niektórych gminach powiatu przekraczający już liczbę rodzin z dziećmi (Gozdnica) lub zbliżony do tej liczby (Niegosławice). Oba trendy pozostają w ścisłym związku z obserwowanymi w powiecie zmianami demograficznymi. Szczegółowe dane na ten temat zaprezentowano w tabeli 24.

Tabela 24

Wybrane typy rodzin objętych pomocą społeczną w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Rok	Typy rodzin	Jednostka administracyjna								
		Gozdnica	Żagań (m.)	Ilowa	Malomice	Szprotawa	Brzeźnica	Niegosławice	Wymiarki	Żagań (w.)
2020	Rodziny z dziećmi	38	109	65	60	185	51	38	27	60
	Rodziny niepełne	24	48	23	24	91	16	15	9	21
	Rodziny emerytów i rencistów	65	85	36	47	107	31	41	25	34
2021	Rodziny z dziećmi	26	94	57	55	172	47	32	32	43
	Rodziny niepełne	18	52	16	22	86	15	10	7	11
	Rodziny emerytów i rencistów	63	75	30	45	102	27	28	19	30
2022	Rodziny z dziećmi	29	101	47	55	150	41	32	25	45
	Rodziny niepełne	21	57	17	25	75	13	12	7	14
	Rodziny emerytów i rencistów	61	95	37	41	106	22	31	18	22
2023	Rodziny z dziećmi	29	105	47	56	141	39	20	30	45
	Rodziny niepełne	20	52	17	23	66	11	9	4	15
	Rodziny emerytów i rencistów	73	100	40	40	104	18	15	18	19
2024	Rodziny z dziećmi	27	96	37	59	122	35	18	21	44
	Rodziny niepełne	21	41	17	24	60	10	7	6	25
	Rodziny emerytów i rencistów	77	87	36	38	121	28	16	21	17
2025	Rodziny z dziećmi	32	107	35	58	115	28	21	26	38
	Rodziny niepełne	19	45	14	19	58	7	8	7	21
	Rodziny emerytów i rencistów	77	96	41	39	127	15	21	20	22

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPIPS-03 za lata 2020-2025

2.4.2. Bezdomność

Jedną z najbardziej skrajnych form ubóstwa i wykluczenia społecznego jest bezdomność, która oznacza nie tylko brak dachu nad głową, ale również niemożność zaspokojenia najbardziej elementarnych potrzeb egzystencjalnych, takich jak wyżywienie, codzienna higiena czy poczucie bezpieczeństwa. W literaturze przedmiotu bezdomność definiowana jest z jednej strony jako skutek ubóstwa, z drugiej – jako czynnik utrwalający je i pogłębiający. Problem ten ma wielowymiarowy charakter i zazwyczaj istotnie koreluje z innymi, takimi jak długotrwałe bezrobocie i narastające problemy ekonomiczne (np. spirala zadłużenia, w tym mieszkaniowych, będących częstą przyczyną eksmisji); konflikty rodzinne (przemoc domowa, rozwody itp.) i uzależnienia (zwłaszcza alkoholizm i narkomania). Sprzężenie tych problemów powoduje, że skuteczna pomoc osobom w kryzysie bezdomności jest zazwyczaj trudna.

W art. 6 ustawy o pomocy społecznej osobę bezdomną definiuje się jako osobę *niezamieszkałą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osobę niezamieszkałą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania* (Dz. U. 2025 poz. 1214). W myśl ustawy osobom takim przysługuje prawo do świadczeń z pomocy społecznej.

W powiecie żagańskim liczba rodzin korzystających ze świadczeń socjalnych z powodu bezdomności rokrocznie ewoluje, niemniej jednak dane za rok 2025 wskazują na wzrost tej kategorii beneficjentów w porównaniu z rokiem 2020 – ze 100 rodzin do 155. Wyraźną tendencję wzrostową widać szczególnie w mieście Żagań, w którym na przestrzeni lat 2020-2025 odnotowano przyrost tej grupy świadczeniobiorców o 150% – z 30 do 75 rodzin. W pozostałych gminach sytuacja wydaje się być względnie stabilna. Są w powiecie jednostki, w których problem bezdomności niemal w ogóle nie jest odnotowywany

w corocznej sprawozdawczości OPS/CUS – np. Niegosławice (0-2 rodziny rocznie), Brzeźnica (1-3 rodziny), Wymiarki (3-5 rodzin) czy Małomice (2-7 rodzin), w pozostałych – raportowane jest od kilkunastu do maksymalnie trzydziestu kilku przypadków takich rodzin w ciągu roku (Szprotawa) (tabela 25).

Tabela 25

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin					
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Powiat żagański	100	84	83	129	126	155
Gozdnica	9	14	12	9	9	8
Żagań (gm. m.)	30	18	24	71	53	75
Iłowa	18	17	20	17	14	16
Małomice	5	4	7	3	2	3
Szprotawa	27	19	12	19	34	35
Brzeźnica	3	3	1	1	1	1
Niegosławice	0	0	0	2	2	1
Wymiarki	4	3	3	3	3	5
Żagań (gm. w.)	4	6	4	4	8	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPIPS-03 za lata 2020-2025

Zgodnie z Rejestrem Miejsc Tymczasowego Schronienia Wojewody Lubuskiego z 2026 roku w powiecie żagańskim funkcjonują obecnie dwie placówki oferujące miejsca noclegowe dla osób w kryzysie bezdomności. Są to:

1. Schronisko dla osób bezdomnych Markot w Lutynce (gmina Wymiarki), prowadzone przez Stowarzyszenie Monar z Warszawy, zapewniające 8 całonocnych miejsc noclegowych dla bezdomnych mężczyzn;
2. Ogrzewalnia dla osób bezdomnych w Iłowej, prowadzona przez OPS w Iłowej, dysponująca 5 miejscami noclegowymi (siedzącymi) dla bezdomnych kobiet i mężczyzn.

Ponadto, gminy Iłowa i Małomice współpracują z podmiotami spoza powiatu, działającymi na rzecz osób w kryzysie bezdomności. W wykazie figurują cztery takie placówki:

1. Schronisko z usługami opiekuńczymi prowadzone przez Stowarzyszenie „Dom Pomocna Dłoń” w Błońsku (woj. wielkopolskie) – łącznie 3 miejsca noclegowe z usługami opiekuńczymi dla osób bezdomnych z obu tych gmin;
2. Schronisko Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta Koło w Świdnicy (woj. dolnośląskie), prowadzone przez stowarzyszenie – 3 miejsca noclegowe, w tym jedno z usługami opiekuńczymi dla osób bezdomnych z gminy Iłowa;
3. Noclegownia Koła Wrocławskiego Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta we Wrocławiu, prowadzona przez stowarzyszenie – 2 miejsca noclegowe dla osób bezdomnych z gminy Małomice;
4. Schronisko dla osób bezdomnych w Poznaniu, prowadzone przez Stowarzyszenie Pogotowie Społeczne – 1 miejsce dla osób bezdomnych z gminy Małomice (https://bip.lubuskie.uw.gov.pl/polityka_spoleczna/rejstry).

2.5. WSPARCIE RODZINY I SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ

2.5.1. Rodzina w kręgu oddziaływań pomocowych

Jednym z priorytetów współczesnej polityki społecznej realizowanej na szczeblu centralnym, regionalnym, jak również lokalnym jest wielowymiarowe wsparcie rodzin, w tym rodzin z dziećmi, które wobec aktualnych wyzwań demograficznych wydaje się być koniecznością. Obserwowane obecnie zmiany w zakresie wartościowania rodzicielstwa, znajdujące odzwierciedlenie zarówno w preferowanych modelach życia rodzinnego, jak i skrajnie niskich wskaźnikach dzietności; sprzyjające postępującej nuklearyzacji rodzin, w powiązaniu z szerszymi przekształceniami w ich strukturze prowadzą m.in.

do utraty bądź znacznej redukcji niektórych, tradycyjnie przypisywanych rodzinom funkcji, m.in. funkcji zabezpieczających czy socjalizacyjno-wychowawczych. Istotnym społecznie problemem staje się malejący kapitał opiekuńczy dzisiejszych rodzin, wyrażający się trwałym osłabieniem zdolności do samodzielnego sprawowania opieki nad osobami zależnymi (w tym dziećmi, osobami starszymi, chorymi, z niepełnosprawnościami itp.). Rodziny coraz częściej wymagają instytucjonalnego wsparcia i na tę potrzebę reagować muszą/powinny zarówno państwo i jego instytucje poprzez systemowe rozwiązania na szczeblu centralnym, jak również samorządy terytorialne i ich jednostki.

Wsparcie kierowane do rodzin w powiecie żagańskim ma zróżnicowany charakter. To, oferowane rodzinom z dziećmi jest szczególnie rozbudowane. Według Banku Danych Lokalnych GUS w 2024 roku na terenie powiatu działało 10 żłobków (w tym 5 samorządowych) dysponujących łącznie 415 miejscami oraz 1 klub dziecięcy z 15 miejscami. Udział dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką żłobkową wyniósł w powiecie w 2024 roku 28,7% (350 dzieci z 1 219 – co wskazuje na niewykorzystane w pełni zasoby infrastrukturalne) i przekroczył wojewódzką średnią (27,9%). Co warto podkreślić, wszystkie ww. placówki zapewniają opiekę nad dzieckiem powyżej 5 godzin dziennie, a 8 z nich jest dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami. Rodzice dzieci w nieco starszym wieku mogą natomiast skorzystać z oferty 34 placówek oferujących opiekę i wychowanie przedszkolne. W 2024 roku w powiecie działało łącznie 119 oddziałów przedszkolnych (w tym 30 w 15 szkołach podstawowych), do których uczęszczało łącznie 2 225 dzieci (<https://bdl.stat.gov.pl/>).

Rodzinom z dziećmi do 18 roku życia przysługuje prawo do korzystania ze świadczeń finansowych, w tym ze świadczeń wychowawczych z powszechnego Programu „Rodzina 800 plus” (do końca 2023 roku – „Rodzina 500 plus”), wprowadzonego na mocy ustawy z dnia 11 lutego 2016 roku o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2024 poz. 1576). Dane za lata 2020-2022 wskazują na zmniejszającą się nieznacznie liczbę dzieci objętych tą formą wsparcia w poszczególnych gminach powiatu (tabela 26).

Tabela 26

*Liczba rodzin i dzieci pobierających świadczenia wychowawcze z Programu „Rodzina 500 plus” w gminach powiatu żagańskiego latach 2020-2022**

Jednostka administracyjna	2020		2021		2022	
	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci
Gozdnica	b.d.	349	b.d.	351	b.d.	350
Żagań (gm. m.)	2 667	3 671	2 751	3 515	2 451	3 475
Iłowa	648	1 062	693	1 077	613	979
Małomice	520	874	545	873	488	814
Szprotawa	1 688	3 030	1 625	3 014	1 550	3 010
Brzeźnica	431	747	444	724	388	653
Niegosławice	507	b.d.	522	b.d.	465	b.d.
Wymiarki	198	294	192	277	191	272
Żagań (gm. w.)	825	1 327	883	b.d.	784	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z OPS/CUS

* w zestawieniu nie uwzględniono danych za lata 2023-2025, ponieważ od 1.01.2022 roku obsługą Programu zajmuje się Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Część rodzin posiada również uprawnienia do korzystania ze świadczeń rodzinnych, takich jak zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego, świadczenia opiekuńcze (zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne), jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka (tzw. „becikowe”) czy świadczenie rodzicielskie, do których prawo nabywa się w sposób określony w ustawie z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. 2025 poz. 1208). Dane prezentujące zakres korzystania z tych form pomocy przedstawiono w tabeli 27. Ich analiza pozwala wnioskować o coraz mniejszej liczbie rodzin, które pobierają tego rodzaju świadczenia. Jest to spowodowane zarówno zmniejszającą się liczbą dzieci, na które przysługują poszczególne zasiłki (podobnie jak w przypadku świadczeń wychowawczych z Programu „Rodzina 800 plus”), jak również utratą uprawnień, wynikającą np. z przekroczenia kryterium dochodowego.

Tabela 27

Liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Gozdnica	75	64	48	37	32	23
Żagań (gm. m.)	1 823	1 724	1 628	1 534	1 404	1 207
Iłowa	187	143	137	82	61	47
Małomice	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	39
Szprotawa	1 263	1 171	1 135	1 063	961	870
Brzeźnica	281	254	258	229	190	173
Niegostawice	359	367	334	319	281	244
Wymiarki	137	132	119	111	91	89
Żagań (gm. w.)	513	466	446	413	375	337

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z OPS/CUS oraz Urzędu Miasta w Żaganiu

Inną formą wsparcia materialnego dla rodzin i osób są świadczenia z Funduszu Alimentacyjnego (FA), przyznawane na warunkach określonych w ustawie z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. 2026 poz. 79). Na tej podstawie realizowana jest pomoc finansowa dla osób uprawnionych do alimentów, które ich nie otrzymują z uwagi na bezskuteczność egzekucji. Świadczenia przysługują osobom spełniającym kryteria ustawowe (np. kryterium dochodowe). Podobnie jak w przypadku świadczeń omawianych powyżej, rokrocznie maleje liczba rodzin pobierających środki z FA (tabela 28). Przyczyny tej sytuacji mogą być również analogiczne – mniejsza liczba uprawnionych (głównie dzieci) w skali poszczególnych gmin lub utrata uprawnień.

Tabela 28

Liczba rodzin pobierających środki z Funduszu Alimentacyjnego w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Gozdnica	30	33	27	27	22	17
Żagań (gm. m.)	186	200	176	143	117	107
Iłowa	69	69	53	35	30	26
Małomice	38	40	35	35	34	26
Szprotawa	116	111	94	89	85	84
Brzeźnica	19	18	19	13	11	14
Niegostawice	22	20	19	16	14	13
Wymiarki	17	14	13	11	8	7
Żagań (gm. w.)	39	34	37	34	28	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z OPS/CUS

Rodzinom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji przysługują także dodatkowe formy wsparcia wynikające m.in. z ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. 2025 poz. 1214). Ustawa przewiduje np. świadczenia finansowe z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego czy z powodu przemocy domowej, a także pomoc niematerialną w postaci specjalistycznego poradnictwa i/lub pracy socjalnej, mającej na celu wzmocnienie aktywności życiowej i usamodzielnienie świadczeniobiorcy.

Na przestrzeni ostatnich lat problem bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego wyrażany liczbą rodzin korzystających ze wsparcia z tego powodu w większości gmin powiatu charakteryzował się okresową fluktuacją. Nie można więc jednoznacznie stwierdzić, że wartości te mają charakter wyraźnego

trendu. Są w powiecie gminy, w których liczba rodzin zaliczanych do tej kategorii beneficjentów w analizowanym okresie dość systematycznie spadała, jak np. Brzeźnica (z 29 rodzin w 2020 roku do 6 w roku 2025), Wymiarki (z 20 rodzin w 2020 roku do 5 w 2025) czy gmina miejska Żagań (z 36 rodzin w 2020 roku do 28 w 2025); takie, w których utrzymywała się ona na względnie stabilnym poziomie, jak np. Szprotawa (164 rodziny w 2020 roku i 168 rodzin w roku 2025) oraz takie, w których rosła, jak np. Niegosławice (z 4 rodzin w 2020 roku do 10 w roku 2025) czy gmina wiejska Żagań (z 29 rodzin w 2020 roku do 38 w 2025) (tabela 29). Odnosząc te dane do ogólnej liczby rodzin objętych pomocą społeczną w powiecie zauważyć można pewną stabilizację w tym zakresie. W 2020 roku rodziny objęte wsparciem z powodu bezradności stanowiły 15,2% ogółu rodzin pozostających w obszarze oddziaływania instytucjonalnej pomocy społecznej (359 rodzin spośród 2 369), w 2025 roku porównywalnie – 17% (325 rodzin spośród 1 914) (por. tabela 21).

Tabela 29

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Powiat żagański	359	325	324	346	297	325
Gozdnica	31	29	27	36	32	33
Żagań (gm. m.)	36	27	32	35	27	28
Ilowa	27	11	10	13	16	10
Małomice	19	16	22	27	24	27
Szprotawa	164	175	156	162	128	168
Brzeźnica	29	21	23	19	14	6
Niegosławice	4	8	7	6	9	10
Wymiarki	20	23	18	11	5	5
Żagań (gm. w.)	29	15	29	37	42	38

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPIPS-03 za lata 2020-2025

Rodzinom przeżywającym trudności w opiece nad dziećmi, w tym rodzinom wieloprotokolowym, przysługuje też prawo do skorzystania z pomocy asystenta rodziny. Asystent, w oparciu o zapisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2020 poz. 821), świadczy wsparcie i pomaga rodzinie w rozwiązywaniu problemów socjalnych i wychowawczych, w tym w prowadzeniu gospodarstwa domowego, w poszukiwaniu i/lub utrzymaniu zatrudnienia czy w nawiązaniu i utrzymaniu kontaktu z instytucjami i organizacjami, które działają na rzecz dziecka i rodziny. Podejmuje także działania interwencyjne i zaradcze w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin. Materiały przekazane przez ośrodki pomocy społecznej i centra usług społecznych na potrzeby niniejszej *Strategii* wskazują, że w poszczególnych gminach powiatu rodziny z różną intensywnością korzystają z tego rodzaju pomocy. Zgromadzone dane są jednak na tyle niejednorodne, że nie pozwalają na pogłębioną analizę w tym zakresie.

Inną formę pomocy dla rodzin z dziećmi stanowią placówki wsparcia dziennego, które, jako jednostki organizacyjne systemu wspierania rodziny, prowadzą działalność opiekuńczą i wychowawczą i umożliwiają m.in. racjonalne zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży. W powiecie żagańskim zadania te realizowane są w szczególności przez świetlice środowiskowe i opiekuńczo-wychowawcze. Celem ich działalności jest wspieranie rodzin i kształtowania właściwych postaw społecznych u dzieci poprzez objęcie ich opieką oraz zajęciami edukacyjnymi i profilaktycznymi w czasie wolnym od zajęć szkolnych. Na terenie powiatu funkcjonują cztery placówki tego typu:

1. Świetlica środowiskowa w Małomicach, ul. Szkolna 1,
2. Świetlica Opiekuńczo-Wychowawcza PZC „Mały Zakątek Nieba” w Żaganiu, ul. Szkolna 43a,
3. Świetlica Opiekuńczo-Wychowawcza im. św. Marii de Mattias w Żaganiu, pl. Klasztorny 8,
4. Świetlica opiekuńcza przy OPS w Gozdnicy, ul. Wojska Polskiego 5 (*Program Ochrony Zdrowia...* 2025).

W danych przekazywanych przez OPS/CUS na potrzeby sprawozdań MRPiPS-03 niemal nie ujawnia się problem przemocy w rodzinie. Przemoc, zazwyczaj silnie skorelowana z innymi problemami, rzadko jest raportowana jako główny powód objęcia pomocą, dlatego z perspektywy tego typu dokumentacji pozostaje niemal niewidoczna. Dla przykładu, w 2025 roku zaledwie 12 rodzinom w całym powiecie udzielono, poświadczanego w dokumentacji, wsparcia finansowego z tego powodu – było to po 5 rodzin w mieście Żagań i gminie Szprotawa i po 1 rodzinie – w gminach Gozdnicza i Iłowa. W całym analizowanym okresie 2020-2025 tego typu przypadki są marginalne, a najwięcej wskazań dotyczy roku 2023 – 17 rodzin.

O tym, że problem przemocy w rodzinach jednak istnieje świadczą np. wszczynane procedury Niebieskiej Karty. Procedura ta ma charakter interwencyjny, a jej głównym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa osobom doświadczającym przemocy domowej, m.in. poprzez interdyscyplinarną współpracę przedstawicieli różnych instytucji, które zobowiązane są do reagowania w sytuacji wystąpienia przemocy domowej, w tym fizycznej, psychicznej, seksualnej czy ekonomicznej. Wszczęcia procedury dokonać może np. funkcjonariusz Policji, pracownik socjalny zatrudniony w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej, asystent rodziny, przedstawiciel gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, nauczyciel, pedagog szkolny, psycholog czy osoba wykonująca zawód medyczny (lekarz, pielęgniarka, ratownik medyczny itp.). Działania uruchamiane w trakcie procedury powinny koncentrować się przede wszystkim wokół:

- udzielenia osobie doznającej przemocy domowej niezbędnej pomocy, w tym pomocy przedmedycznej i zorganizowania dostępu do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby poszkodowanej,
- zdiagnozowania sytuacji, potrzeb i zasobów tej osoby,
- udzielenia kompleksowej informacji o możliwościach uzyskania pomocy, w tym psychologicznej, prawnej i socjalnej oraz informacji nt. podmiotów udzielających wsparcia osobom doświadczającym przemocy,
- zapewnienia osobie doznającej przemocy domowej wsparcia w postaci schronienia w całodobowej placówce świadczącej pomoc w tego typu sytuacjach,
- opracowania zindywidualizowanego planu pomocy tej osobie.

Jak pokazują wyniki badań społecznych, dane dotyczące wszczynania procedury Niebieskiej Karty nie oddają rozmiarów zjawiska, stanowiąc znikomy zaledwie procent w stosunku do ilości rzeczywistych aktów przemocy domowej. Sama procedura jest też często mało skuteczna. Są to jednak dane – w tym akurat zakresie – bardziej miarodajne aniżeli te pozyskane ze sprawozdań MRPiPS-03. Zgromadzone na potrzeby niniejszej *Strategii* materiały z Komendy Powiatowej Policji w Żaganiu wskazują, że w analizowanym okresie najwięcej interwencji zakończonych uruchomieniem procedury Niebieskiej Karty miało miejsce w dwóch pandemicznych latach – w 2020 roku (193 wszczęte procedury) i 2021 (138). Następnie liczba ta znacznie spadła – do 54 przypadków w roku 2023, by ponownie wzrosnąć (wykres 10). Wartości te wyraźnie fluktuują, nie dają się więc ująć w postaci jednoznacznie definiowanego trendu. Sytuacji nie rozjaśniają również dane na temat liczby Niebieskich Kart założonych przez pracowników socjalnych czy asystentów rodzin. Są to bowiem informacje niejednorodne i niekompletne.

Wykres 10

Liczba wszczętych przez Policję procedur Niebieskiej Karty w latach 2020-2025

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Żaganiu

Koordinowanie systemu przeciwdziałania przemocy domowej na szczeblu gminnym leży w gestii zespołów interdyscyplinarnych (ZI). W powiecie żagańskim zespoły takie funkcjonują w każdej gminie. Do ich zadań należy m.in.:

- diagnozowanie problemu przemocy domowej na poziomie gminy,
- inicjowanie działań profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych mających na celu przeciwdziałanie przemocy domowej i powierzanie ich wykonania właściwym podmiotom,
- inicjowanie działań w stosunku do osób doznających przemocy i osób stosujących przemoc domową,
- opracowanie projektu gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony osób doznających przemocy domowej,
- rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym,
- powoływanie grup diagnostyczno-pomocowych i bieżące monitorowanie realizowanych przez nie zadań,
- monitorowanie procedury Niebieskie Karty,
- kierowanie osób stosujących przemoc domową do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym lub programie psychologiczno-terapeutycznym (por. np. *Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej...* 2024; *Program Ochrony Zdrowia...* 2025).

PCPR w Żaganiu realizuje też *Program korekcyjno-edukacyjny dla sprawców przemocy domowej* w oparciu o ustawę z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2024 poz. 1673). Program ten kierowany jest do osób będących sprawcami przemocy, po odbyciu terapii uzależnienia od alkoholu i/lub narkotyków, a także do osób skazanych za stosowanie przemocy z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności i zobowiązanych przez sąd do uczestniczenia w zajęciach korekcyjno-edukacyjnych. W ostatnich latach, każdego roku do programu przystępowało kilkanaście osób, nie wszystkie jednak go kończyły. Dla przykładu, w 2024 roku uczestnictwo zadeklarowało 18 osób, a zajęcia ukończyło – 8 (por. *Sprawozdania z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2020-2024*).

Jednym z instrumentów wsparcia w ramach systemu pomocy społecznej jest praca socjalna, której istotą jest poprawa funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Profesjonalna praca socjalna może być prowadzona w oparciu o kontrakt lub projekt socjalny, zarówno z osobami i rodzinami, w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej, np. przez wsparcie w kryzysie czy poradnictwo oraz ze społecznością lokalną dla zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków danej społeczności. Inspirowanie działań samopomocowych w ramach pracy socjalnej ma m.in. zapobiegać długotrwałemu uzależnieniu od różnego rodzaju świadczeń zewnętrznych.

W analizowanym na potrzeby niniejszej *Strategii* okresie liczba rodzin objętych pomocą w postaci pracy socjalnej w poszczególnych gminach powiatu charakteryzowała się dużą zmiennością – w zależności od roku (i gminy) różniła się o kilkadziesiąt, a czasem nawet kilkaset przypadków. Można jednak zauważyć, że najczęściej ta forma wsparcia realizowana jest w największych pod względem liczby ludności społecznościach – w mieście Żagań (średnio 306 rodzin rocznie), w Szprotawie (średnio 365 rodzin), w Małomicach (średnio 214 rodzin) i w gminie wiejskiej Żagań (średnio 172 rodziny). Relatywnie duży udział rodzin korzystających z pracy socjalnej wydaje się wskazywać na istniejące zapotrzebowanie na tę formę pomocy (tabela 30).

Tabela 30

Liczba rodzin objętych pracą socjalną w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Gozdnica	56	11	12	35	19	89
Żagań (gm. m.)	274	220	200	324	313	506
Iłowa	49	66	86	61	106	97
Małomice	264	253	242	223	108	194
Szprotawa	435	382	283	360	349	384
Brzeźnica	90	104	84	81	116	81
Niegosławice	49	34	34	25	21	33
Wymiarki	121	103	124	143	131	126
Żagań (gm. w.)	234	190	163	156	141	151

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2020-2025

Inaczej niż w przypadku pracy socjalnej, zakres korzystania z poradnictwa specjalistycznego świadczonego przez OPS lub CUS nie jest tak rozległy. Analiza sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2020-2025 pokazuje, że są w powiecie gminy, w których jednostki te nie realizują tego rodzaju świadczeń w ogóle (np. Niegosławice i gmina wiejska Żagań) lub w jednostkowych zaledwie przypadkach (np. Małomice i Wymiarki). Jedyną gminą, która wyróżnia się pod tym względem na tle pozostałych jest Szprotawa, w której tą formą wsparcia obejmuje się znaczącą liczbę rodzin rocznie (w 2025 roku 184 rodziny). Także w przypadku Szprotawy jednak, liczba ta z roku na rok maleje (tabela 31).

Tabela 31

Liczba rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Gozdnica	13	2	0	6	2	15
Żagań (gm. m.)	0	7	68	31	17	27
Iłowa	18	10	59	30	24	26
Małomice	0	0	0	0	0	1
Szprotawa	321	287	277	254	194	184
Brzeźnica	20	7	7	4	2	0
Niegosławice	0	0	0	0	0	0
Wymiarki	2	0	1	1	2	7
Żagań (gm. w.)	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2020-2025

Usługi poradnictwa specjalistycznego świadczy na rzecz mieszkańców powiatu m.in. PCPR w Żaganiu. Funkcjonująca w strukturze jednostki Rodzinna Poradnia Specjalistyczna zatrudnia obecnie 4 psychologów, terapeutę uzależnień i pedagoga. Poradnia oferuje różne formy wsparcia i poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego oraz prawnego, w tym poradnictwo indywidualne i rodzinne oraz terapię uzależnień. Współpracuje także z Niepublicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej – Ośrodkiem Terapeutycznym PROFIL z Żagania.

W roku 2024 w ramach Rodzinnej Poradni Specjalistycznej wsparcia udzielono 233 osobom, w tym osobom doznającym przemocy, dotkniętym niesprzyjającą sytuacją losową, znajdującym się w sytuacji kryzysu i osobom uzależnionym.

Problemy, z którymi mieszkańcy powiatu najczęściej zgłaszali się po pomoc do Poradni dotyczyły przede wszystkim:

- kryzysów w rodzinach i związkach małżeńskich/partnerskich,
- trudności emocjonalnych i zaburzeń psychicznych,
- problemów wychowawczych z dziećmi i młodzieżą,
- uzależnień i współuzależnień,
- trudności w komunikacji interpersonalnej,
- przemocy domowej (*Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy... 2025*).

Wsparcia w postaci poradnictwa specjalistycznego, w omawianym tu zakresie, udzielają także obie Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne funkcjonujące w powiecie – w Żaganiu oraz w Szprotawie. Placówki te prowadzą mediacje rodzinne, interwencje w środowisku ucznia oraz działalność profilaktyczną i informacyjno-szkoleniową (np. zapobieganie uzależnieniom). Udzielają także pomocy dzieciom doświadczającym przemocy i pracują z rodzinami i sprawcami przemocy rówieśniczej (*Program Ochrony Zdrowia... 2025*).

Jedną z głównych przyczyn zgłaszania się po pomoc w postaci specjalistycznego poradnictwa są uzależnienia, często sprzężone z innymi sytuacjami kryzysowymi, w tym z przemocą domową. W sprawozdawczości ośrodków pomocy społecznej i centrów usług społecznych problem ten sprowadzony jest w zasadzie do uzależnienia od alkoholu. W powiecie żagańskim liczba rodzin objętych wsparciem z powodu alkoholizmu pozostaje od lat na stabilnym poziomie. W 2020 roku takich rodzin było w powiecie 175, w 2025 roku – 186. W skali poszczególnych gmin wahania tych wartości również mają w większości przypadków niewielki zakres (tabela 32).

Tabela 32

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Powiat żagański	175	166	155	180	178	186
Gozdnica	41	39	32	36	33	25
Żagań (gm. m.)	31	20	9	20	22	19
Ilowa	21	17	15	14	24	31
Malomice	22	31	39	37	35	38
Szprotawa	21	26	28	35	31	39
Brzeźnica	14	12	4	9	7	4
Niegosławice	3	3	3	2	1	3
Wymiarki	22	18	19	16	15	18
Żagań (gm. w.)	0	0	6	11	10	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPIPS-03 za lata 2020-2025

Na terenie każdej z gmin powiatu żagańskiego funkcjonują Gminne lub Miejskie Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi podstawowe zadania komisji koncentrują się wokół następujących kwestii:

- zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu,
- udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe pomocy psychospołecznej, prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą domową,
- prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej, edukacyjnej i szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnym, w szczególności dla dzieci i młodzieży,

- wspomaganie działalności instytucji i stowarzyszeń służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych,
- wspieranie zatrudnienia socjalnego przez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej i klubów integracji społecznej (Dz. U. 2023 poz. 2151, por. także *Program Ochrony Zdrowia...*2025).

W odróżnieniu od uzależnienia od alkoholu, narkomania – również wymieniana w ustawie o pomocy społecznej jako jeden z potencjalnych powodów ubiegania się o świadczenia – występuje w sprawozdawczości OPS/CUS zaledwie sporadycznie. W skali powiatu widać jednak trend wzrostowy, który może świadczyć o rosnącej świadomości i wiedzy na temat zjawiska i/lub zwiększającym się zasięgu tego typu problemów w społecznościach lokalnych. W 2020 roku w całym powiecie żagańskim pomocą społeczną z powodu narkomanii objętych było zaledwie 14 rodzin, w 2025 – już 29 (sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2020-2025). Problemy innego typu uzależnień, w tym przede wszystkim uzależnień behawioralnych (hazard; uzależnienia od telefonu, Internetu, mediów społecznościowych, gier komputerowych; uzależnienie od pornografii; zakupoholizm i in.), które – jak pokazują wyniki badań społecznych – przybierają na sile i obejmują coraz szersze grupy społeczne, w tym już najmłodsze dzieci, nie są skatalogowane w ustawie o pomocy społecznej i w ww. sprawozdawczości nie funkcjonują. Nie znaczy to jednak, że problemy te nie występują na terenie powiatu i nie wymagają intensywnych działań prewencyjnych i terapeutycznych. Program psychoterapii dla osób uzależnionych od czynności oferuje mieszkańcom powiatu m.in. Ośrodek Terapeutyczny PROFIL z Żagania.

W przypadku uzależnień szczególnie ważne są właśnie działania prewencyjne. Realizowane są one m.in. przez Komendę Powiatową Policji w Żaganiu, w ramach programów profilaktyczno-prewencyjnych, kierowanych głównie do uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Programy te zwykle dotyczą szerokiego spektrum zagadnień, w tym różnego typu uzależnień. Tematyka i treści programowe oraz sposoby ich prezentowania dostosowane są każdorazowo do wieku odbiorców/uczniów.

W latach 2020-2025 KPP w Żaganiu realizowała trzy programy profilaktyczno-prewencyjne w szkołach. Były to:

1. Program edukacyjno-wychowawczy „Lupo” – kierowany do uczniów szkół podstawowych; którego celem jest podnoszenie świadomości dzieci na temat zagrożeń funkcjonujących we współczesnym świecie oraz budowanie umiejętności radzenia sobie w sytuacji zagrożenia w domu, w miejscach publicznych i w Internecie;
2. Program „Dopalam się sobą” – adresowany do młodzieży ze szkół ponadpodstawowych, którego celem jest profilaktyka uzależnień, w tym zwiększanie wiedzy na temat szkodliwości tzw. „dopalaczy” i innych środków psychoaktywnych, a także wiedzy w zakresie odpowiedzialności karnej nieletnich;
3. Program „Bezpieczna Młodość” – kierowany również do uczniów szkół ponadpodstawowych, poruszający szerokie spektrum problemów od bezpieczeństwa w ruchu drogowym i umiejętności radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia, po problematykę uzależnień różnego typu, w tym uzależnień behawioralnych, cyberprzemocy i odpowiedzialności karnej nieletnich.

W tabeli 33 zaprezentowano szczegółowe dane dotyczące zrealizowanych przez KPP w Żaganiu spotkań w ramach poszczególnych programów.

Tabela 33

Programy profilaktyczno-prewencyjne realizowane przez KPP w Żaganiu w latach 2020-2025

[liczba spotkań / liczba uczestników]

Nazwa programu	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Lupo	63 / 1 234	109 / 1 782	121 / 2 108	118 / 2 032	114 / 1 971	123 / 2 116
Dopalam się sobą	4 / 87	6 / 134	6 / 142	8 / 214	7 / 198	9 / 252
Bezpieczna Młodość	13 / 281	5 / 102	11 / 312	43 / 1 446	38 / 1 038	23 / 633

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Żaganiu

2.5.2. Piecza zastępcza jako forma pomocy rodzinie

Według art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej *system pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców*. Zgodnie z zapisami ustawy istotą pieczy zastępczej jest więc wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, mające na celu przywrócenie jej tychże zdolności. System wsparcia tworzą *jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, placówki wsparcia dziennego, organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, ośrodki adopcyjne oraz podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej* (art. 2. ust. 3 ustawy, por. Dz. U. 2020 poz. 821).

Ustawa dzieli działania w zakresie opieki nad dzieckiem i rodziną pomiędzy samorząd gminny i powiatowy. Do zadań własnych gminy należy przede wszystkim praca z rodziną biologiczną, do zadań powiatu – organizacja pieczy zastępczej. Zadania w tym obszarze realizowane są poprzez powiatowe centra pomocy rodzinie oraz organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej. W powiecie żagańskim zadania te realizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu.

Pieczka zastępcza może być sprawowana w dwóch formach: rodzinnej i instytucjonalnej. Do rodzinnych form pieczy zastępczej należą:

1. **rodziny zastępcze spokrewnione**, które tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim będąca/będący krewnymi wstępnymi lub rodzeństwem dziecka;
2. **rodziny zastępcze niezawodowe**, które tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim niebędąca/niebędący krewnymi wstępnymi lub rodzeństwem dziecka;
3. **zawodowe rodziny zastępcze**, w tym:
 - rodziny zawodowe, które tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, która/którzy zawodowo zajmują się wychowaniem dzieci, otrzymując za to wynagrodzenie;
 - pełniące funkcję pogotowia rodzinnego, w których umieszcza się dziecko do czasu unormowania jego sytuacji, nie dłużej niż na okres 4 miesiące (ustawa przewiduje wyjątki od tej sytuacji);
 - specjalistyczne, w których umieszcza się w szczególności dzieci z niepełnosprawnościami lub małoletnie matki z dziećmi;
4. **rodzinne domy dziecka**, tworzone przez małżeństwa lub osoby niepozostające w związku małżeńskim, w których w tym samym czasie może przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci oraz osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej (ustawa przewiduje wyjątki od tej sytuacji) (por. np. *Powiatowy program rozwoju... 2024*).

PCPR w Żaganiu oferuje zróżnicowane formy wsparcia dla rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, m.in. w postaci: pomocy koordynatora, specjalisty ds. pracy z rodziną, rodzin pomocowych czy wsparcia wolontariuszy. Zapewnia również specjalistyczne poradnictwo psychologiczne, pedagogiczne, rodzinne, socjalne i prawne oraz świadczenia finansowe, w tym:

- świadczenia na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka,
- świadczenia przyznawane w związku z wystąpieniem zdarzenia losowego lub innego zdarzenia mającego wpływ na jakość sprawowanej opieki,
- dofinansowanie do wypoczynku letniego,
- możliwość zatrudnienia rodziny pomocowej do opieki nad dziećmi,
- możliwość zatrudnienia osoby do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich,
- dodatek z tytułu niepełnosprawności dziecka,
- dofinansowanie do utrzymania lokalu dla rodziny zastępczej i rodzinnych domów dziecka,
- możliwość przeprowadzenia niezbędnego remontu raz do roku,
- wypłatę wynagrodzeń dla zawodowych rodzin zastępczych oraz waloryzację wynagrodzeń i świadczeń.

Instytucjonalna piecza zastępcza realizowana jest w ramach placówek opiekuńczo-wychowawczych. Są to placówki typu socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego. Ta forma pieczy zastępczej na terenie powiatu żagańskiego realizowana jest w dwóch placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego. Są to Powiatowy Dom Dziecka nr 1 w Szprotawie i Powiatowy Dom Dziecka nr 2 w Szprotawie. Każda z placówek dysponuje 14 miejscami.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie, zaspakajają jego niezbędne potrzeby, zapewniają dostęp do edukacji, realizują przygotowane we współpracy z asystentem rodziny plany pomocy dziecku i umożliwiają kontakt dziecka z rodzicami oraz innymi osobami bliskimi, a także podejmują działania zmierzające do powrotu dzieci do rodzin biologicznych, o ile jest to możliwe. PCPR w Żaganiu m.in. realizuje postanowienia sądu o umieszczeniu małoletnich w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (por. np. *Powiatowy program rozwoju...* 2024).

Ogólna liczba dzieci przebywających w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej na przestrzeni analizowanych lat spada. Tendencja spadkowa dotyczy w szczególności dzieci pochodzących z terenu powiatu żagańskiego i przebywających w rodzinach zastępczych na terenie powiatu. W 2020 roku takich dzieci było 193, w 2024 – 153. Na względnie stałym poziomie pozostaje natomiast liczba dzieci pochodzących z powiatu żagańskiego i umieszczonych w rodzinach zastępczych poza powiatem (średnio ok. 36 dzieci rocznie) oraz liczba dzieci pochodzących spoza powiatu, umieszczonych w miejscowych rodzinach zastępczych (średnio ok. 28 dzieci rocznie). Wobec stałej, wynikającej z dostępności miejsc, liczby dzieci przebywających w dwóch placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu uwagę zwraca wzrost liczby małoletnich umieszczonych w tego typu placówkach poza powiatem – z 38 osób w 2020 roku do 48 osób w 2024 (tabela 34).

Tabela 34

Liczba dzieci przebywających w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2020-2024

Liczba dzieci przebywających w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba dzieci pochodzących z powiatu żagańskiego przebywających w rodzinach zastępczych na terenie powiatu	193	178	177	171	153
Liczba dzieci pochodzących z powiatu żagańskiego przebywających w rodzinach zastępczych na terenie innych powiatów	38	40	33	36	36
Liczba dzieci pochodzących z innych powiatów przebywających w rodzinach zastępczych na terenie powiatu żagańskiego	26	30	27	31	28
Liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego na terenie powiatu żagańskiego	28	28	28	28	28
Liczba dzieci pochodzących z powiatu żagańskiego przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na terenie innych powiatów	38	36	39	48	48
Ogółem	323	342	304	314	293

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2020-2024

Lokalna infrastruktura pieczy zastępczej w powiecie opiera się przede wszystkim na pieczy rodzinnej, w szczególności zaś na rodzinach zastępczych spokrewnionych z dzieckiem. W każdym z analizowanych lat ponad połowę dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej stanowiły te umieszczone w rodzinach spokrewnionych. Warto jednak zwrócić uwagę, że liczba tego typu rodzin w powiecie sukcesywnie spada (z 99 rodzin w 2020 roku do 79 – w 2024), co przekłada się na spadek ogólnej liczby rodzin zastępczych – ze 139 rodzin łącznie (plus 2 rodzinne domy dziecka) w 2020 roku do 112 rodzin (plus 3 rodzinne domy dziecka) w 2024 (tabela 35).

Tabela 35

Rodzinna piecza zastępcza w powiecie w latach 2020-2024

Formy rodzinnej pieczy zastępczej	2020		2021		2022		2023		2024	
	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci
Rodziny zastępcze spokrewnione	99	133	91	122	84	108	85	108	79	102
Rodziny zastępcze niezawodowe	35	49	37	51	33	45	32	44	30	38
Rodziny zastępcze zawodowe ogółem	5	18	4	16	4	28	4	34	3	13
Rodzinne domy dziecka	2	19	2	19	2	23	2	16	3	28
Ogółem	141	219	134	208	123	204	123	202	115	181

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2020-2024

Rodziny zastępcze każdorazowo ustanawiane są przez sąd rodzinny. Z każdym kolejnym rokiem w powiecie ustanawianych jest mniej takich rodzin. W 2020 roku powołano 20 nowych rodzin zastępczych, w 2024 już tylko 13. Jednocześnie co roku kilka-kilkanaście rodzin zastępczych jest przez sąd rozwiązywanych (od 7 do 13 rodzin rocznie w analizowanym okresie), a drugie tyle wygasa z mocy prawa, np. w momencie osiągnięcia pełnoletności przez dziecko. Od roku 2021 liczba nowo powołanych rodzin zastępczych w powiecie jest niższa lub co najwyżej równa liczbie rodzin, które ulegają rozwiązaniu (tabela 36).

Tabela 36

Liczba nowo powołanych i rozwiązywanych rodzin zastępczych w powiecie w latach 2020-2024

	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba rodzin zastępczych ustanowionych w danym roku przez sąd	20	18	13	14	13
Liczba rodzin zastępczych rozwiązywanych w danym roku przez sąd	7	13	10	7	11
Liczba rodzin zastępczych, które w danym roku wygasły z mocy prawa	7	12	13	7	10

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2020-2024

Pełnoletnim wychowankom opuszczającym rodzinną lub instytucjonalną pieczę zastępczą przysługuje prawo do wsparcia procesu usamodzielnienia. Jego celem jest stopniowe przygotowanie ich do samodzielnego życia i zintegrowanie ze środowiskiem lokalnym. Cel ten realizowany jest m.in. poprzez przyznanie pomocy finansowej na zagospodarowanie i kontynuowanie nauki; wsparcia w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych i zatrudnienia oraz pomocy prawnej i psychologicznej. Podstawę przyznania ww. świadczeń stanowi indywidualny program usamodzielnienia, opracowany przez opiekuna, czyli osobę wskazaną przez wychowanka na rok przed uzyskaniem pełnoletności i zaakceptowaną przez Dyrektora PCPR w Żaganiu, wspólnie z usamodzielnianym wychowankiem i przy udziale pracownika socjalnego. W programie określa się m.in. sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia i/lub kwalifikacji zawodowych oraz podjęcia przez nią zatrudnienia i uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych.

Szeroko rozumiana kondycja współczesnych polskich rodzin, także rodzin z powiatu żagańskiego determinowana jest poprzez głębokie przemiany demograficzne, społeczno-kulturowe oraz przez wyzwania ekonomiczne. Badania społeczne wskazują na coraz większe zróżnicowanie form życia rodzinnego. Postępujące procesy modernizacyjne, w tym rosnący poziom indywidualizmu, skutkujący manifestowaniem autonomii jednostki i prawa do samostanowienia powodują, że tzw. tradycyjne wzorce rodzinności i rodziny, coraz częściej wypierane są przez indywidualne projekty określane mianem rodziny typu „zrób to sam” (por. np. Szlendak 2010). Nowe, znuklearyzowane bądź patchworkowe modele dzisiejszych rodzin nie oznaczają jednakże ich samowystarczalności czy braku problemów. Wobec narastającego kryzysu demograficznego i związanych z nim zagrożeń, a także wobec innych zjawisk i procesów wpływających na strukturę i funkcjonowanie rodziny (migracje, atomizacja społeczna, atrofia więzi społecznych, kryzysy psychiczne, kryzysy ekonomiczne i in.) tym bardziej wymagają one wielopłaszczyznowego zaopiekowania i instytucjonalnego wsparcia.

Podobnie jak ewoluuje współczesna rodzina, ewoluować musi także polityka społeczna, w tym zwłaszcza polityka (pro)rodzinna. Kompleksowe wspieranie rodzin m.in. poprzez dobrze zaprojektowane i skuteczne działania ukierunkowane na wzrost dzietności, stanowić powinny jeden z jej głównych priorytetów. I to się dzieje. Pomoc oferowana rodzinom już dziś się wyraźnie zmienia, co widać także w prezentowanych powyżej analizach. Obok tradycyjnych transferów finansowych coraz większe znaczenie ma pomoc świadczona w formie usług, w tym usług opiekuńczych (kierowanych zarówno do rodzin z małymi dziećmi, jak i rodzin z osobami z niepełnosprawnościami czy starszymi – por. także kolejny podrozdział), usług asystenckich, terapeutycznych, usług w postaci specjalistycznego poradnictwa czy interwencji w sytuacjach kryzysowych (np. przemoc domowa, uzależnienia, kryzysy psychiczne). Analiza całości zgromadzonych danych empirycznych pozwala wnioskować, że zasięg, różnorodność i dostępność tego rodzaju wsparcia oferowanego rodzinom z powiatu żagańskiego sukcesywnie rośnie. Relatywnie dobrze jest także rozwinięta infrastruktura pomocowa w przedmiotowym obszarze. Niemniej jednak zapotrzebowanie na pomoc, często coraz bardziej zindywidualizowaną i wysokospecjalistyczną, jest nadal dużo większe.

2.6. NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ I STAROŚĆ – ZADANIA DLA WSPÓŁCZESNEJ POLITYKI SPOŁECZNEJ

2.6.1. Niepełnosprawność i problemy osób z niepełnosprawnościami

Niepełnosprawność w literaturze przedmiotu definiowana jest zazwyczaj zgodnie z wytycznymi Światowej Organizacji Zdrowia (*World Health Organization* — WHO) w oparciu o trzy dominujące modele – biologiczny, funkcjonalny i społeczny. W modelu biologicznym niepełnosprawność określana jest jako każde obniżenie wydajności lub nieprawidłowość w budowie czy funkcjonowaniu organizmu pod względem psychologicznym, fizycznym lub anatomicznym wraz z psychospołecznymi konsekwencjami tego braku i/lub upośledzenia. W modelu funkcjonalnym istotą niepełnosprawności jest każde ograniczenie lub niemożność prowadzenia aktywnego życia, w tym niemożność pełnej realizacji ról społecznych w sposób i/lub w zakresie uznawanym za typowy dla osób w podobnym wieku i tej samej płci oraz zgodnych z uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi. Wreszcie, w modelu społecznym, w którym nacisk położony jest na partycypację i inkluzję społeczną, niepełnosprawność utożsamia się z brakiem lub znacznym ograniczeniem aktywności jednostki spowodowanym m.in. taką formą organizacji społecznej, w której nie bierze się pod uwagę np. potrzeb osób z uszkodzeniami fizycznymi i/lub mających innego typu deficyty, wykluczając je tym samym z głównego nurtu życia społecznego (por. np. Antczak i in. 2018).

W polskim prawie, niepełnosprawność definiuje się najczęściej w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, której art. 2 stanowi, że jest to *trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność do pracy* (Dz. U. 2025 poz. 913). Przepisy ustawy mają zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do osób, których niepełnosprawność została potwierdzona orzeczeniem bądź o zakwalifikowaniu danej osoby przez organy orzekające do jednego z trzech stopni niepełnosprawności (znacznym, umiarkowanym, lekkim), bądź o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy, bądź też orzeczeniem o niepełnosprawności, wydawanym osobom przed ukończeniem 16 roku życia (art. 1).

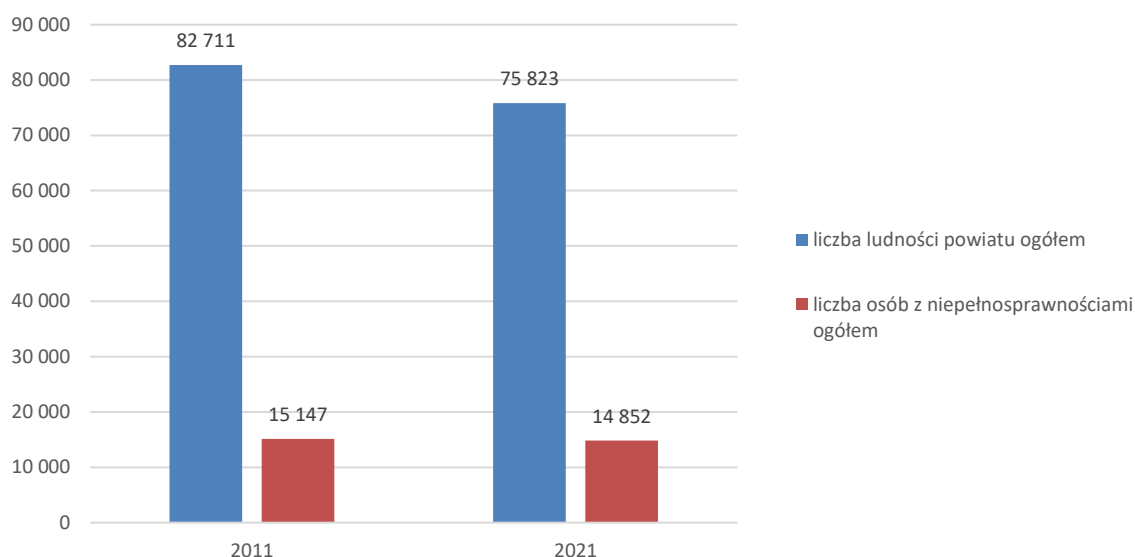
Szersze, zbliżone do definicji WHO, ujęcie niepełnosprawności, stosowane jest chociażby przez GUS m.in. na potrzeby statystyki publicznej. W tym ujęciu pojęcie niepełnosprawności odnoszone jest nie tylko do osób prawnie niepełnosprawnych,

ale także tych, które nie posiadają stosownych orzeczeń, niemniej jednak deklarują ograniczenie sprawności organizmu, utrudniające im wykonywanie podstawowych czynności życiowych właściwych dla ich wieku i płci.

Dane z dwóch ostatnich Narodowych Spisów Powszechnych Ludności i Mieszkań, z lat 2011 i 2021 wskazują, że wyrażany w liczbach bezwzględnych udział osób z niepełnosprawnościami w populacji powiatu żagańskiego utrzymuje się na względnie stabilnym poziomie. Liczba ta nawet maleje na przestrzeni dekady dzielącej oba spisy – z 15 147 osób w 2011 roku do 14 852 osób w roku 2021, niemniej jednak uwzględniając postępujące procesy depopulacji powiatu – odsetek osób z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie mieszkańców rośnie – z 18,3% w 2011 roku do 19,3% w 2021 roku (wykres 11). Wzrost ten, choć nieznaczny, jest zdecydowanie niepokojący, wskazuje bowiem m.in. na rosnące potrzeby w zakresie wielowymiarowego wsparcia osób doświadczających zróżnicowanych ograniczeń i deficytów, utrudniających im codzienne funkcjonowanie i efektywne wykonywanie ról społecznych.

Wykres 11

Liczba osób z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie ludności powiatu w latach 2011 i 2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Wśród osób z niepełnosprawnościami w powiecie dominują osoby niepełnosprawne prawnie. Ich liczba w 2021 roku wzrosła w stosunku do roku 2011 o 268 osób. W tej kategorii najliczniejszą grupę stanowią osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. W 2011 roku ich udział w ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych prawnie wynosił 37,5% (4 387 osób), w 2021 – już 46% (5 508 osób). Jednocześnie na niezmiennym poziomie utrzymuje się udział osób z niepełnosprawnością w stopniu znacznym – w obu analizowanych latach odsetek ten kształtuje się na poziomie 32,6% oraz maleje udział osób z niepełnosprawnością w stopniu lekkim – spadek z 2 637 osób w 2011 roku (22,5% ogółu osób niepełnosprawnych prawnie) do 1 952 osób w roku 2021 (16,3%). Na względnie niezmiennym poziomie utrzymuje się natomiast liczba dzieci w wieku do lat 16, posiadających orzeczenia o niepełnosprawności.

Dane spisowe wskazują także na ubytek osób deklarujących się jako niepełnosprawne biologicznie. W 2011 roku było takich osób w powiecie 3 445 (22,7% ogółu osób z niepełnosprawnościami), w 2021 roku – 2 882 (19,4%) (tabela 37).

Tabela 37

Osoby z niepełnosprawnościami w powiecie według typów niepełnosprawności w latach 2011 i 2021

Typy niepełnosprawności	2011	2021
Osoby niepełnosprawne ogółem	15 147	14 852
Osoby niepełnosprawne prawnie ogółem, w tym:	11 702	11 970
o stopniu niepełnosprawności znacznym	3 822	3 910
o stopniu niepełnosprawności umiarkowanym	4 387	5 508
o stopniu niepełnosprawności lekkim	2 637	1 952
o stopniu niepełnosprawności nieustalonym	266	0
osoby niepełnosprawne do 16 roku życia z orzeczeniem o niepełnosprawności	591	600
Osoby niepełnosprawne tylko biologicznie ogółem	3 445	2 882

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

Uwzględniając wiek osób z niepełnosprawnościami uwagę zwraca zwłaszcza wzrastający odsetek osób w wieku poprodukcyjnym. W 2011 roku osoby należące do tej kategorii stanowiły dwie piąte ogółu niepełnosprawnych (41,5%), w 2021 – już więcej niż połowę tej populacji (55,5%) (tabela 38). Trend ten pozostaje w łączności z omawianymi we wcześniejszych podrozdziałach tendencjami demograficznymi, w tym zmianami struktury wieku mieszkańców powiatu i rzutuje na konieczność zmian w zakresie projektowanych rozwiązań systemowych w tym obszarze. Starzenie się osób z niepełnosprawnością oznacza bowiem nakładanie się ograniczeń i deficytów wynikających z samej niepełnosprawności na te, które stanowią pokłosie naturalnych procesów starzenia się. Prowadzić to może do zwiększonej niesamodzielności i skumulowania potrzeb np. w zakresie opieki długoterminowej. To zjawisko, które wymaga zredefiniowania dotychczasowych form wsparcia oferowanego osobom z niepełnosprawnościami i systemowego powiązania polityki niepełnosprawności z polityką senioralną.

Tabela 38

Osoby z niepełnosprawnościami w powiecie według ekonomicznych grup wieku w latach 2011 i 2021

Kategorie wiekowe	2011	2021
Osoby niepełnosprawne w wieku przedprodukcyjnym	845	731
Osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym	8 016	5 874
Osoby niepełnosprawne w wieku poprodukcyjnym	6 286	8 247
Ogółem	15 147	14 852

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl>

W powiecie funkcjonuje szereg instytucji i innych podmiotów, które realizują działania m.in. w zakresie wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami. Te instytucjonalne zasoby powiatu współtworzą przede wszystkim:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu,
- miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej oraz centra usług społecznych,
- Powiatowy Środowiskowy Dom Samopomocy w Szprotawie,
- centra integracji społecznej,
- Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu,
- Warsztat Terapii Zajęciowej w Wiechlicach,
- Zakład Aktywności Zawodowej w Szprotawie,
- placówki medyczne funkcjonujące na terenie powiatu żagańskiego,

- placówki oświatowe z terenu powiatu, w tym m.in. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Żaganiu i Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Szprotawie oraz
- organizacje pozarządowe.

PCPR w Żaganiu w ramach pomocy osobom niepełnosprawnym organizuje i realizuje zadania wynikające zarówno z ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. 2025 poz. 1214), jak również ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. 2025 poz. 913). Są to m.in. następujące działania:

1. opracowywanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych oraz powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych (we współpracy z instytucjami administracji rządowej i samorządowej);
2. współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy, Powiatową Społeczną Radą ds. Osób Niepełnosprawnych, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych;
3. realizacja zadań z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych dofinansowanych ze środków PFRON, w tym m.in.:
 - uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,
 - sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
 - zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym,
 - likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
 - rehabilitacji dzieci i młodzieży,
 - usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika,
 - dofinansowania kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej oraz uczestnictwa w warsztatach, zajęciach klubowych i innych;
4. realizacja programów celowych PFRON, jak np. Program Aktywny Samorząd (*Sprawozdania z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2020-2024*).

W tabeli 39 zaprezentowano rodzaje i zakres wsparcia udzielanego przez PCPR na rzecz osób niepełnosprawnych. Corocznie najwięcej wniosków o dofinansowanie dotyczy zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne (jak np. protezy kończyn, ortezy, gorsety ortopedyczne, stabilizatory, buty ortopedyczne i in.) i środki pomocnicze (wózki inwalidzkie, kule, laski, balkoniki, aparaty słuchowe, peruki, cewniki, pielucho-majtki, materace przeciwoślizgowe i in.). W 2024 roku pozytywnie rozpatrzono aż 1001 takich wniosków. W dalszej kolejności dominują wnioski o dofinansowanie uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych (w analizowanym okresie średnio 204 osoby corocznie korzystały z tego typu wsparcia) oraz wnioski o dofinansowanie sportu, kultury i turystyki osób niepełnosprawnych. W dwóch ostatnich analizowanych latach 2023-2024 z tej formy wsparcia skorzystało po 125 osób rocznie. W latach poprzednich (2021-2022) osób takich było nawet dwukrotnie więcej.

Corocznie również PCPR pozytywnie rozpatruje niemal 100 wniosków w ramach Programu Aktywny Samorząd, którego głównym celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów programu w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji (por. tabela 39). Program realizowany jest w dwóch modułach – likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową (moduł I) oraz pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym (moduł II). PCPR realizuje także, w zależności od potrzeb i złożonych wniosków, inne programy celowe (nieuwzględnione w poniższej tabeli), kierowane do osób z niepełnosprawnościami, w tym np.:

- Program Wyrównywania Różnic Między Regionami,
- Program „Pomoc osobom niepełnosprawnym poszkodowanym w wyniku żywiołu lub sytuacji kryzysowych wywołanych chorobami zakaźnymi”,
- Program „Pomoc obywatelom Ukrainy z niepełnosprawnością”,

- Program „Samodzielność – Aktywność – Mobilność” (por. *Sprawozdania z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2020-2024*).

Tabela 39

Wsparcie finansowe świadczone na rzecz osób z niepełnosprawnościami przez PCPR w Żaganiu w latach 2020-2024

Forma wsparcia	Liczba osób, którym przyznano świadczenie i/lub które skorzystały z pomocy				
	2020	2021	2022	2023	2024
Dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych	166	173	136	320	229
Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych	0	280	235	125	125
Dofinansowanie na likwidację barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych na wnioski indywidualnych osób niepełnosprawnych (ogółem)	16	51	34	34	35
Dofinansowanie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym	697	566	564	449	1001
Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny dla osób niepełnosprawnych	2	10	11	6	7
Realizacja Programu Aktywny Samorząd	80	96	94	84	94.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2020-2024

Jednym z zadań PCPR w Żaganiu jest również nadzorowanie działań Powiatowej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych, która jako organ konsultacyjno-doradczy m.in. opiniuje corocznie plan finansowy oraz propozycje zasad dotyczących dofinansowań ze środków PFRON na zadania z zakresu rehabilitacji i zatrudniania osób niepełnosprawnych. Rada może też monitorować problemy zgłaszane przez środowiska osób niepełnosprawnych i inicjować działania mające na celu np. usprawnienie funkcjonowania systemu orzecznictwa, w tym funkcjonowania Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności (PZON).

PZON w Żaganiu funkcjonujący w strukturze organizacyjnej PCPR corocznie wydaje mieszkańcom powiatu ok. 4,5 tys. orzeczeń o niepełnosprawności, w tym średnio ok. 440 orzeczeń – osobom przed ukończeniem 16 roku życia (bez wskazania stopnia niepełnosprawności). Szczegółowe dane w tym zakresie zaprezentowano w tabeli 40.

Tabela 40

Orzeczenia o niepełnosprawności wydawane przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Żaganiu w latach 2020-2024

Kategorie orzeczeń	2020	2021	2022	2023	2024
Orzeczenia o stopniu niepełnosprawności wydane osobom po ukończeniu 16 roku życia	4 205	4 355	4 018	4 133	4 046
Orzeczenia o niepełnosprawności wydane dzieciom przed ukończeniem 16 roku życia	499	407	434	391	457

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2020-2024

Oprócz PCPR w Żaganiu wsparcia osobom z niepełnosprawnościami udzielają także inne podmioty o powiatowym zasięgu. Jednym z takich podmiotów jest Środowiskowy Dom Samopomocy (ŚDS) w Szprotawie będący placówką wsparcia dziennego dla osób dorosłych z zaburzeniami psychicznymi i/lub niepełnosprawnością intelektualną, które mają trudności w codziennym funkcjonowaniu. Podstawowym celem działalności ŚDS w Szprotawie jest rehabilitacja społeczna i poprawa jakości życia uczestników zajęć. Placówka oferuje wszechstronną pomoc, w tym terapię zajęciową (m.in. w ramach pracowni kulinarnej, komputerowo-multimedialnej, plastycznej oraz rękodzieła artystycznego), treningi umiejętności społecznych oraz

wsparcie psychologiczno-pedagogiczne. Uczestnicy zajęć ŚDS korzystają także z posiłków i różnych form rekreacji. W 2024 roku wsparciem w tej formie objętych było 25 osób (*Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie... 2025; Program Ochrony Zdrowia... 2025*).

Na terenie powiatu funkcjonuje także Warsztat Terapii Zajęciowej (WTZ), prowadzony przez Szprotawskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych w Wiechlicach. Prowadzenie nadzoru nad placówką i dofinansowanie kosztów jej działania również leży w gestii PCPR w Żaganiu. W ramach WTZ w Wiechlicach osoby z niepełnosprawnościami otrzymać mogą wsparcie w rozwijaniu swoich talentów i umiejętności. Placówka, działając na rzecz rehabilitacji społecznej swoich uczestników oraz poprawy ich dobrostanu, oferuje im różnorodne formy zajęć, w tym terapeutyczne, edukacyjne i artystyczne.

Pomoc na rzecz osób z niepełnosprawnościami świadczą też funkcjonujące w powiecie centra integracji społecznej (por. podrozdział *Rynek pracy*) oraz Szprotawski Zakład Aktywności Zawodowej (ZAZ). Celem ZAZ jest aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami, w tym z niepełnosprawnością intelektualną i/lub z zaburzeniami psychicznymi. Szprotawska placówka jako samorządowy zakład budżetowy gminy Szprotawa, prowadzi działalność usługową (usługi gastronomiczne, prowadzenie pralni i magla oraz wykonywanie prac zleconych), realizując tym samym zadania w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej zatrudnionych w niej osób z niepełnosprawnościami (*Program Ochrony Zdrowia... 2025*).

Infrastrukturę pomocową kierowaną do osób niepełnosprawnych współtworzą także placówki oświatowe, które diagnozując potrzeby rozwojowe uczniów (w tym uczniów z niepełnosprawnościami i/lub specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) opracowują i realizują programy wychowawczo-profilaktyczne. Wśród placówek oświatowych na terenie powiatu znajdują się także 4 szkoły specjalne, prowadzone przez powiat, przeznaczone dla dzieci i młodzieży z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, które nie mogą uczęszczać do szkół ogólnodostępnych. Są to:

1. Szkoła Podstawowa Specjalna w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Jana Brzechwy w Szprotawie,
2. Szkoła Specjalna Przysposabiająca do Pracy w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Jana Brzechwy w Szprotawie,
3. Szkoła Podstawowa Specjalna w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Janusza Korczaka w Żaganiu,
4. Szkoła Specjalna Przysposabiająca do Pracy w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym, im. Janusza Korczaka w Żaganiu.

Działania w analizowanym tu obszarze prowadzą również dwie funkcjonujące w powiecie Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne – w Żaganiu i Szprotawie. Obie placówki realizują zadania m.in. poprzez:

- diagnozę psychologiczno-pedagogiczną, logopedyczną i rehabilitacyjną oraz orzekanie w stosunku do dzieci niewidomych i słabowidzących, niesłyszących i słabosłyszących oraz dzieci z autyzmem (PPP w Żaganiu);
- przygotowywanie opinii w sprawach dostosowania wymagań edukacyjnych i odraczania obowiązku szkolnego;
- terapię psychologiczną, pedagogiczną, logopedyczną oraz zajęcia rehabilitacyjne;
- doradztwo i konsultacje, w tym poradnictwo psychologiczne i pedagogiczne, konsultacje specjalistyczne oraz doradztwo zawodowe – pomoc w wyborze optymalnego poziomu i rodzaju kształcenia;
- wsparcie dla rodziców i nauczycieli – warsztaty umiejętności wychowawczych, doradztwo, instruktaż, itp.

Osoby z niepełnosprawnościami mogą również korzystać ze wsparcia oferowanego i udzielanego im bezpośrednio na poziomie gmin. Jedną z form takiego wsparcia są świadczenia finansowe przyznawane z powodu niepełnosprawności bądź też długotrwałej lub ciężkiej choroby. Na przestrzeni ostatnich sześciu lat liczba beneficjentów pomocy społecznej zarówno z powodu niepełnosprawności, jak i długotrwałej choroby obniżyła się (choć w poszczególnych gminach trend ten nie zawsze ma wyraźnie liniowy charakter) – z 1 164 rodzin objętych pomocą z powodu niepełnosprawności w roku 2020 do 956 rodzin – w roku 2025 (spadek o 208 rodzin – 17,9%) (tabela 41) oraz z 1 017 rodzin objętych pomocą z powodu choroby w 2020 roku do 916 rodzin – w roku 2025 (spadek o 101 rodzin – 9,9%) (tabela 42). Jeśli odnieść aktualne dane dotyczące zasięgu wsparcia udzielanego z obu tych przyczyn do danych z roku 2015 – tendencja spadkowa jest jeszcze wyraźniejsza. W przypadku świadczeń udzielanych z powodu niepełnosprawności różnica wynosi 578 rodzin, co stanowi spadek o 37,7%, w przypadku świadczeń z powodu choroby – 258 rodzin, czyli 22%.

Tabela 41

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015 i 2020-2025

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin						
	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Powiat żagański	1 534	1 164	1 074	1 030	1 021	947	956
Gozdnica	94	100	87	77	88	92	97
Żagań (gm. m.)	364	242	223	231	225	201	201
Iłowa	138	108	99	100	95	84	84
Małomice	117	108	103	104	100	90	86
Szprotawa	467	340	322	304	300	290	296
Brzeźnica	81	70	62	57	55	48	42
Niegosławice	107	72	63	54	51	43	45
Wymiarki	67	52	48	43	42	42	41
Żagań (gm. w.)	99	72	67	60	65	57	64

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2015 i 2020-2025

Tabela 42

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015 i 2020-2025

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin						
	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Powiat żagański	1 174	1 017	944	896	947	906	916
Gozdnica	37	79	79	68	85	87	88
Żagań (gm. m.)	259	213	201	178	173	155	148
Iłowa	177	85	64	65	78	76	73
Małomice	131	127	113	110	107	90	103
Szprotawa	349	326	312	304	339	337	347
Brzeźnica	103	66	66	63	61	53	49
Niegosławice	45	46	42	43	34	35	43
Wymiarki	51	42	40	41	38	43	43
Żagań (gm. w.)	22	33	27	24	32	30	22

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2015 i 2020-2025

Analiza danych OPS i CUS pozwala wnioskować, że w poszczególnych gminach powiatu realizowane są także celowe programy i projekty kierowane do osób z niepełnosprawnościami, w tym m.in. resortowe programy finansowane ze środków Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (np. z Funduszu Solidarnościowego). W przekazanej na potrzeby niniejszej Strategii sprawozdawczości ww. jednostek dominują zwłaszcza dwa programy:

1. „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnościami” – program, którego celem jest zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami dostępu do bezpłatnych usług asystencji osobistej, tj. wsparcia w wykonywaniu codziennych czynności oraz funkcjonowaniu w życiu społecznym. Dzięki relacji „jeden na jeden” z asystentem, beneficjenci Programu zyskują większą niezależność, mogą też podejmować aktywności, które wcześniej były dla nich niedostępne lub znacznie ograniczone. Adresatami Programu są:
 - dzieci w wieku od 2 do 16 lat, posiadające orzeczenie o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną

możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji;

- osoby z niepełnosprawnościami posiadające orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności albo traktowane na równi z orzeczeniami wymienionymi w art. 5 i art. 62 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (<https://niepelnosprawni.gov.pl>).
2. „Opieka wytchnieniowa” – program, którego celem jest czasowe odciążenie osób sprawujących bezpośrednią opiekę nad dziećmi z orzeczeniami o niepełnosprawności lub osobami posiadającymi orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności poprzez wsparcie ich w codziennych obowiązkach lub zapewnienie czasowego zastępstwa, w tym zapewnienie im czasu na odpoczynek i regenerację. Usługi opieki wytchnieniowej mogą służyć też okresowemu zabezpieczeniu potrzeb osoby niepełnosprawnej w sytuacji, gdy opiekunowie z różnych powodów nie mogą wykonywać swoich obowiązków.

W poszczególnych gminach powiatu, w zależności od ich wielkości, zakresu potrzeb oraz wysokości środków finansowych pozyskiwanych na realizację ww. programów, corocznie z usług realizowanych w ich ramach korzysta od kilku do kilkudziesięciu osób/rodzin. Zapotrzebowanie na te usługi jest jednak znacznie większe.

Istotną rolę we wspieraniu osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin odgrywają także organizacje pozarządowe, które dopełniają zasoby infrastruktury pomocowej w powiecie i oferują zróżnicowane formy pomocy na rzecz tej kategorii mieszkańców (m.in. pomoc psychologiczną i terapeutyczną, wsparcie w codziennym funkcjonowaniu, w rehabilitacji społecznej i zawodowej itp.), a także prowadzą szeroko rozumianą działalność edukacyjną i propagują włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami. Na terenie powiatu funkcjonuje kilka organizacji i stowarzyszeń, które koncentrują swoją działalność wokół kwestii zdrowia, jego promocji i profilaktyki oraz wokół niepełnosprawności. Są to m.in.:

- Szprotawskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych,
- Fundacja Spełnienie w Szprotawie,
- Żagańskie Stowarzyszenie Uśmiech Dziecka,
- Stowarzyszenie Wspierania Rozwoju Dzieci i Młodzieży „Podaruj Radość” w Szprotawie,
- Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Piękni Życiem” w Iłowej,
- Fundacja „Cichy Dom” w Iłowej,
- Ogólnopolskie Stowarzyszenie Powiatowych i Miejskich Ośrodków Pomocy Rodzinie „Centrum” w Żaganiu (por. *Program Ochrony Zdrowia...* 2025).

2.6.2. Problemy starzenia się i starości

Problemy wynikające ze starzenia się populacji są kluczowe z perspektywy polityki społecznej zarówno w wymiarze makro, mezo, jak i mikrospołecznym. W istotny sposób wpływają na stabilność podstawowych systemów zabezpieczenia społecznego, w tym systemu emerytalnego, systemu opieki zdrowotnej i pomocy społecznej. Generują również zmiany w strukturze zatrudnienia i funkcjonowaniu rynku pracy, w tym rynków lokalnych, a także zmiany w strukturze i funkcjach rodzin. Starzenie się i starość stanowią więc poważne wyzwania gospodarcze i społeczne, wymagające dostosowania infrastruktury i całych systemów wsparcia społecznego do aktualnych realiów demograficznych.

Na poziomie krajowej polityki społecznej, kształtowanej przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, wdrażanych jest szereg programów oferujących zróżnicowane formy pomocy, kierowane do wybranych kategorii osób i rodzin, w tym także do seniorów. Są to m.in.:

- Program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025,
- Program wieloletni „Senior+” na lata 2021-2025,
- Program „Aktywni Seniorzy – ASY” na lata 2026-2030;
- Program „Opieka 75+”
- Program „Korpus Wsparcia Seniorów” i in.

Z programów tych w różnym zakresie i z różną częstotliwością korzystają także mieszkańcy powiatu żagańskiego.

Analiza danych zgromadzonych na potrzeby niniejszej *Strategii* wskazuje, że zasoby infrastrukturalne powiatu w obszarze pomocy świadczonej na rzecz seniorów są jednak ciągle niewystarczające. Brakuje nie tylko placówek oferujących wsparcie, rehabilitację, terapię zajęciową i integrację w ciągu dnia, ale także domów pomocy społecznej, zapewniających całodobową opiekę tym osobom, które nie mogą samodzielnie funkcjonować z powodu wieku, niepełnosprawności lub choroby, i którym nie można zapewnić odpowiedniej pomocy w miejscu ich zamieszkania. Przy niedostatecznie jeszcze rozwiniętej pomocy środowiskowej brak tego typu placówek jest szczególnie dotkliwy.

Na terenie powiatu funkcjonuje zaledwie kilka placówek dziennego pobytu adresowanych do osób w wieku senioralnym, co w zaledwie niewielkim stopniu odpowiada na istniejące w tym zakresie potrzeby. Placówki te oferują swoim podopiecznym nie tylko bezpieczne miejsce i pomoc w zaspokajaniu podstawowych potrzeb, ale także różnorodne formy aktywności, w tym zajęcia terapeutyczne, rekreacyjne i kulturalne, aby zapobiegać izolacji, podnosić poziom funkcjonowania społecznego seniorów, rozwijać ich zainteresowania i samodzielność oraz kompensować potencjalne deficyty. Są to:

1. Klub Senior+ w Dziętrzychowicach, funkcjonujący w strukturze CUS w gminie Żagań (20 miejsc),
2. Klub Senior+ „Jesienni” w Tomaszowie, funkcjonujący w strukturze CUS w gminie Żagań (35 miejsc),
3. Dom Aktywnego Seniora, funkcjonujący przy CUS w Żaganiu (25 miejsc),
4. Klub Seniora, funkcjonujący przy OPS w Iłowej (35 miejsc),
5. Klub Senior+, funkcjonujący przy OPS w Gozdnicy (10 miejsc) (*Program Ochrony Zdrowia...* 2025; https://bip.lubuskie.uw.gov.pl/polityka_spoleczna/jednostki_organizacyjne_pomocy_spolecznej).

Zgodnie z Wojewódzkim Rejestrem Placówek Zapewniających Całodobową Opiekę, w powiecie funkcjonują tylko dwa takie podmioty, przeznaczone dla osób niepełnosprawnych, przewlekłe chorych i w podeszłym wieku, dysponujące łącznie 31 miejscami. Obie placówki zlokalizowane są w Iłowej. Są to: Dom Opieki CORDA (8 miejsc) oraz Rodzinny Dom Seniora „Cichy Dom” (23 miejsca) (https://bip.lubuskie.uw.gov.pl/polityka_spoleczna/rejestry). Powiat żagański nie prowadzi żadnej placówki tego typu.

Odczuwalny w powiecie i trudny do rozwiązania problem stanowią także specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania, których – jak pokazują dane ze sprawozdań MRPIPS-03 za lata 2020-2025 – nie realizuje żaden OPS/CUS. W gminach (niemal) nie funkcjonują także usługi sąsiedzkie, a raportowane corocznie dane dotyczące liczby osób korzystających z usług opiekuńczych podstawowego typu pozwalają wnioskować o co najmniej niewystarczającym poziomie wsparcia tego rodzaju. Liczba osób, którym przyznaje się usługi opiekuńcze waha się od kilku/kilkunastu rocznie (w gminach wiejskich i gminie Iłowa) do kilkudziesięciu w pozostałych jednostkach terytorialnych. Najwięcej osób korzysta z usług opiekuńczych w gminie Szprotawa – tu liczba beneficjentów tej formy wsparcia wynosi od 63 do 96 osób (w zależności od roku) (tabela 43).

Tabela 43

Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Gozdnica	42	45	44	42	49	48
Żagań (gm. m.)	61	58	66	69	59	57
Iłowa	18	16	16	18	19	18
Malomice	31	27	22	29	28	24
Szprotawa	67	70	63	80	96	89
Brzeźnica	11	6	4	3	2	2
Niegosławice	3	1	2	2	2	3
Wymiarki	16	15	14	15	16	15
Żagań (gm. w.)	19	12	8	9	9	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPIPS-03 za lata 2020-2025

Niski i zdecydowanie niesatysfakcjonujący poziom rozwoju instytucjonalnych form pomocy, w tym usług społecznych świadczonych na rzecz seniorów wydaje się być pokłosiem tradycyjnego jeszcze sposobu myślenia o rodzinie jako podstawowym źródle wsparcia dla osób niesamodzielnych (w tym przewlekle chorych i z niepełnosprawnościami). Tymczasem wobec szybko postępujących procesów starzenia się populacji oraz wpływu wspominanych już wyżej procesów gospodarczych i społeczno-kulturowych (tj. migracje, nuklearyzacja życia rodzinnego, atomizacja, atrofia więzi rodzinnych, zmiany hierarchii wartości i in.), kapitał zabezpieczająco-opiekuńczy współczesnych rodzin słabnie, co przekłada się na coraz to bardziej ograniczone możliwości, ale i chęci sprawowania długoterminowej opieki nad wymagającymi jej osobami. Sukcesywnie więc rośnie zapotrzebowanie na wsparcie instytucjonalne. Prognozy demograficzne nie pozostawiają w tym obszarze złudzeń – wzrost ten będzie postępował z coraz większą intensywnością.

* * *

Zaprezentowane powyżej analizy wskazują na aktualność wniosków formułowanych już w poprzedniej *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim* (2019). Malejąca rola rodziny, jako podmiotu świadczącego wsparcie na rzecz swoich niesamodzielnych i zależnych członków powoduje, że palącą kwestią społeczną staje się dostęp do tego typu usług, oferowanych przez inne instytucje czy placówki. Wobec wynikającego z demografii, ciągle rosnącego zapotrzebowania zarówno na programy aktywizujące i włączające seniorów w życie społeczno-zawodowe, zapobiegające ich izolacji i wykluczeniu, ale także na specjalistyczną opiekę długoterminową, której wymagają osoby niesamodzielne, przewlekle chore i z niepełnosprawnościami, konieczne jest rozwijanie kompleksowego i przemyślanego systemu pomocy dla tej kategorii osób, które w perspektywie trzech najbliższych dekad stanowić będą niemal 40% populacji.

Polityka senioralna powinna więc zmierzać do równoważenia modelu opiekuńczego i aktywizującego, opartego na działaniach proaktywnych i wszechstronnym wsparciu środowiskowym. Szczególnie istotny jest w tym kontekście rozwój sektora usług, w tym usług opiekuńczych świadczonych w społecznościach lokalnych, usług sąsiedzkich, teleopieki i usług zdrowotnych (opieka geriatryczna, rehabilitacja, leczenie chorób wieku starczego i in.). Nie mniej ważne jest wspieranie aktywności zawodowej seniorów, dbałość o rozwój srebrnej gospodarki, dostosowywanie przestrzeni publicznej do potrzeb osób starszych oraz wzmacnianie ich bezpieczeństwa (ochrona przed izolacją, przemocą domową i instytucjonalną itp.).

Szczególne wyzwanie dla polityki społecznej realizowanej również na poziomie powiatu stanowi połączenie problemów i ograniczeń wynikających z naturalnych procesów starzenia się z problemem niepełnosprawności. Nakładanie się tego rodzaju deficytów powoduje skumulowanie potrzeb i wzrost zapotrzebowania na specjalistyczną opiekę, często kosztowną i długoterminową. W tej sytuacji nie sposób pomijać działań ukierunkowanych na rodzinę w ogóle. I nie można tu poprzestawać wyłącznie na promowaniu solidarności międzypokoleniowej i wzajemnej współodpowiedzialności członków rodziny za siebie, ale potrzeba realnego wsparcia dla faktycznych opiekunów osób niesamodzielnych. Istotnym zadaniem, także w skali powiatu, staje się więc m.in. rozwój opieki wytchnieniowej, która, jeśli realizowana jest w sposób odpowiedzialny i we właściwym zakresie pozwala obniżyć poziom stresu i zregenerować siły opiekunom oraz zapewnić właściwy poziom opieki osobom niesamodzielnym, a także zatrzymać te osoby w ich środowisku rodzinnym, co nie tylko jest rozwiązaniem w wielu przypadkach korzystniejszym dla nich samych, ale i – z perspektywy ponoszonych przez samorządy kosztów – wielokrotnie tańszym.

III. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest narzędziem pozwalającym na wielopłaszczyznową ocenę sytuacji danego podmiotu, w tym przypadku powiatu żagańskiego, z uwzględnieniem czynników wewnątrzsystemowych, czyli mocnych i słabych stron (*Strengths & Weaknesses*) oraz uwarunkowań zewnętrznych, czyli potencjalnych szans i zagrożeń (*Opportunities & Threats*), zlokalizowanych w bezpośrednim otoczeniu danej jednostki. Analiza tego typu stanowi jeden z podstawowych instrumentów planowania strategicznego, zazwyczaj pełni rolę swoistego syntetycznego podsumowania części diagnostycznej dokumentów strategicznych i jest zarazem punktem wyjścia do części programowej opracowań. Ułatwia formułowanie celów i wytyczanie kierunków działań w poszczególnych obszarach poddanych analizie.

Na podstawie przeprowadzonej na potrzeby niniejszej *Strategii* diagnozy sytuacji społecznej powiatu wyodrębniono kilka podstawowych obszarów, w obrębie których koncentrują się kluczowe dla tej zbiorowości lokalnej problemy społeczne. Są to następujące kategorie zjawisk:

- **Demografia** → przede wszystkim procesy starzenia się społeczności powiatu i jego depopulacja.
- **Rynek pracy** → w szczególności problem utrzymującego się na niezmiennym poziomie bezrobocia długotrwałego oraz deficyty kadrowe, wynikające m.in. z niedopasowania oferty kształcenia do potrzeb współczesnej gospodarki, w tym także lokalnych przedsiębiorców.
- **Starość i niepełnosprawność** → zwłaszcza wzrost liczby osób zależnych oraz deficyty w obszarze infrastruktury wsparcia (np. brak/niedostatek domów pomocy społecznej, zakładów opiekuńczo-leczniczych, placówek wsparcia dziennego, w tym dziennych domów pobytu, klubów seniora, środowiskowych domów samopomocy, mieszkań wspomaganych itp.).
- **Ubóstwo, bezdomność i sprzężone z nimi problemy** → jako przyczyny (i formy) wykluczenia społecznego, determinujące niską jakość życia części mieszkańców powiatu.
- **Usługi społeczne** → przede wszystkim niedostatecznie rozwinięty sektor usług społecznych i ograniczony dostęp do usług wysokojakościowych, zindywidualizowanych i dopasowanych do potrzeb różnych grup odbiorców, w tym np. usług opiekuńczych, środowiskowych, usług kierowanych do rodzin z dziećmi, w tym rodzin wieloprotymowych, do osób uzależnionych, seniorów itp.

W ww. obszarach szczególnie uwidacznia się potrzeba zaplanowania i wdrożenia działań naprawczych i/lub korekcyjnych, których celem będzie eliminowanie zjawisk niekorzystnych i/lub minimalizowanie ich negatywnych skutków z wykorzystaniem zarówno posiadanych już kapitałów wewnętrznych, jak i możliwości, które pojawiają się w szeroko rozumianym społeczno-gospodarczo-prawnym otoczeniu powiatu. Przy wyznaczaniu powyższych kategorii zjawisk oraz w samej analizie SWOT głównym przedmiotem uwagi uczyniono **rodzinę**, jako podstawowy podmiot oddziaływania instytucjonalnego, zróżnicowanego w zależności od modelu rodziny, jej struktury, potrzeb jej członków, posiadanych zasobów, odczuwanych deficytów i doświadczanych problemów. Nacisk położono także na **infrastrukturalne zasoby pomocy społecznej**, w tym dostępność **podmiotów ekonomii społecznej** i organizacji pozarządowych, które świadczą **usługi** i inne rodzaje wsparcia na rzecz różnych kategorii rodzin i mieszkańców tego wsparcia wymagających.

W przedstawionej poniżej tabeli 44 zagregowano dane ze wszystkich pięciu wyodrębnionych obszarów uznanych za priorytetowe w kontekście projektowanych działań, uwzględniając i dodatkowo podkreślając zarazem istniejące pomiędzy nimi wzajemne powiązania i ich nierozłączny charakter. Ostateczna wersja analizy SWOT wypracowana została w oparciu o analizę całości pozyskanych materiałów empirycznych (danych zastanych) i przy aktywnym współudziale uczestników warsztatu diagnostyczno-strategicznego, który odbył się 22 kwietnia 2026 roku w Żaganiu.

Tabela 44

Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- Rozwinięta infrastruktura instytucjonalna (w tym m.in. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu, ośrodki pomocy społecznej lub centra usług społecznych w poszczególnych gminach powiatu, Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu, poradnie specjalistyczne, w tym Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Żaganiu, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Szprotawie, Rodzinna Poradnia Specjalistyczna w Żaganiu i in.). - Dobrze funkcjonująca współpraca międzyinstytucjonalna i współpraca z organizacjami pozarządowymi, w tym niektórymi podmiotami ekonomii społecznej. - Doświadczenie w realizacji projektów (UE i krajowych) oraz aktywność w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych. - Powiększająca się sukcesywnie oferta usług społecznych kierowanych do różnych kategorii odbiorców. - Relatywnie dobrze rozwinięty system pomocy rodzinie (np. dobrze rozwinięta infrastruktura opieki nad dziećmi najmłodszymi – żłobki, przedszkola; dostępność ośrodków wsparcia dziennego dla dzieci, poradnictwa specjalistycznego itp.). - Dobrze działający system rodzinnej pieczy zastępczej w znacznej mierze oparty na rodzinach zastępczych spokrewnionych z dzieckiem. - Aktywne i efektywne działania Powiatowego Urzędu Pracy w Żaganiu. - Dostępność zróżnicowanych form wsparcia w obszarze zatrudnienia, w tym programów aktywizacji zawodowej oraz innych instrumentów i usług rynku pracy (np. pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe, dofinansowania i szkolenia kierowane do wszystkich uczestników rynku, a także osób biernych zawodowo i in.). - Rozwinięta sieć placówek edukacyjnych, w tym placówek kształcenia zawodowego, korzystających z nowoczesnych technologii wspierających proces kształcenia i dostosowujących ofertę do wymagań współczesnego rynku pracy (por. np. realizacja projektu <i>Modernizacja kształcenia zawodowego w Powiecie Żagańskim</i>). - Rosnący poziom wykształcenia mieszkańców powiatu. - Tradycje przemysłowe powiatu i rozwój sektora małych przedsiębiorstw. - Systematyczny i odczuwalny spadek stopy bezrobocia rejestrowanego. - Spadek zasięgu ubóstwa ustawowego, wyrażający się malejącym odsetkiem mieszkańców objętych instytucjonalną pomocą społeczną. - Dostęp do zróżnicowanych instrumentów wsparcia kierowanych do różnych kategorii mieszkańców i finansowanych ze źródeł zewnętrznych (np. PFRON, Fundusz Pracy, programy rządowe i resortowe kierowane do rodzin z dziećmi, do seniorów, osób z niepełnosprawnościami, osób doznających przemocy domowej i in.). - Wykwalifikowane kadry pomocy społecznej. - Funkcjonowanie usług dla osób starszych i z niepełnosprawnościami. - Funkcjonowanie podmiotów ekonomii społecznej w powiecie (w tym warsztatu terapii zajęciowej, centrów integracji społecznej, spółdzielni socjalnych, zakładu aktywności zawodowej) i organizacji pozarządowych).	- Deficyty w obszarze infrastruktury wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i w podeszłym wieku (np. domy pomocy społecznej, zakłady opiekuńczo-lecznicze, placówki wsparcia dziennego, w tym dzienne domy pobytu, kluby seniora, środowiskowe domy samopomocy, mieszkania treningowe, wspomagane itp.) – funkcjonujące w powiecie placówki nie odpowiadają w pełni na istniejące w tym zakresie potrzeby. - Nierówny dostęp do usług społecznych (m.in. problem obszarów wiejskich, bariery finansowe i in.). - Wykluczenie komunikacyjne mniejszych miejscowości. - Niewystarczający zakres świadczenia usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych) i środowiskowych (brak podmiotów zewnętrznych chętnych do współpracy – względy finansowe). - Słabo rozwinięty system wsparcia w postaci usług sąsiedzkich. - Jeden z wyższych w regionie udział osób z niepełnosprawnościami w populacji powiatu. - Raczkujący system wsparcia dla opiekunów osób z niepełnosprawnościami (problem dostępności opieki wytchnieniowej). - Niekorzystna sytuacja demograficzna – starzenie się populacji powiatu, w tym rosnące wskaźniki obciążenia demograficznego i rosnący udział najstarszych mieszkańców w populacji, w tym osób zależnych, wymagających długoterminowej opieki. - Niedostateczna oferta wsparcia specjalistycznego (w tym poradnictwa) kierowanego do różnych kategorii odbiorców. - Niewielka liczba organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej działających w powiecie w obszarze pomocy społecznej (w tym podmiotów świadczących usługi społeczne). - Spadająca liczba rodzin zastępczych w powiecie, w tym zawodowych rodzin zastępczych i rodzin spokrewnionych z dzieckiem. - Ciągle niewystarczający zakres współpracy pomiędzy JST, a organizacjami pozarządowymi, w tym PES. - Deficyty w obszarze koordynacji systemowej (np. system oświaty – pomoc społeczna; system ochrony zdrowia – pomoc społeczna itp.). - Niedobór mieszkań chronionych i treningowych. - Brak placówki oferującej wsparcie samotnym kobietom z dziećmi (np. dom samotnej matki). - Niedobór dużych pracodawców i inwestorów w powiecie – malejąca liczba dużych i średnich przedsiębiorstw, zatrudniających powyżej 50 osób. - Ciągle niedostateczny poziom współpracy pomiędzy placówkami edukacyjnymi a instytucjami rynku pracy – niedopasowanie oferty kształcenia do zapotrzebowania lokalnych przedsiębiorców (poza niektórymi wyjątkami). - Deficyty kadrowe – wielość zawodów deficytowych na rynku lokalnym, niedobór specjalistów. - Wyższa niż średnia dla regionu stopa bezrobocia rejestrowanego. - Znaczny udział osób długotrwale bezrobotnych i w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

• Funkcjonowanie klubów seniora jako placówek wsparcia dziennego dla seniorów oraz placówek wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami (np. środowiskowy dom samopomocy). • Istnienie placówek opieki całodobowej przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych, przewlekłe chorych i w podeszłym wieku (podmioty prywatne). • Uchwalone powiatowe programy ochrony zdrowia psychicznego, przeciwdziałania przemocy domowej, rozwoju pieczy zastępczej, promocji zatrudnienia i aktywizacji lokalnego rynku pracy i inne programy z obszaru polityki społecznej i pomocy społecznej. • Lokalne strategie rozwiązywania problemów społecznych. • Relatywnie niewielka skala bezdomności w powiecie. • Istnienie placówek wsparcia dla osób bezdomnych (schronisko, ogrzewalnia). • Względnie zróżnicowane i dostępne formy wsparcia dla osób i rodzin dotkniętych problemami uzależnień i/lub przemocy domowej, a także dla osób w kryzysie psychicznym. • Realizowane programy profilaktyczne i prewencyjne, kierowane w szczególności do młodych mieszkańców powiatu. • Rosnąca świadomość społeczna problemów i zjawisk kryzysowych w powiecie.	• Depopulacja powiatu – odpływ ludności w wieku produkcyjnym, w tym dobrze wykształconych specjalistów. • Problem niedoszacowania skali i zasięgu problemów związanych z uzależnieniami (m.in. uzależnieniami od środków psychoaktywnych, w tym od tzw. „dopalaczy” oraz uzależnieniami behawioralnymi), przemocą domową, a także bezdomnością (zwłaszcza bezdomnością ukrytą). • Wysokie koszty usług społecznych (w tym np. koszty pobytu osób w domach pomocy społecznej czy schroniskach dla osób w kryzysie bezdomności funkcjonujących poza powiatem). • Niedopasowane do potrzeb rozwiązania prawne (np. zbyt wysokie wymogi formalne dla placówek oferujących pomoc osobom w kryzysie bezdomności, zbyt rygorystyczne regulacje w sprawie świadczenia usług opiekuńczych – np. problem uprawnień do podawania leków osobie niesamodzielnej). • Brak jednolitego systemu wsparcia dla osób, w tym dzieci dotkniętych problemami uzależnień, przemocy rówieśniczej, kryzysami psychicznymi i in. – np. brak specjalistów (psychologów, lekarzy psychiatrów, terapeutów), ośrodków i punktów interwencji kryzysowej, brak lokalnych telefonów zaufania. • Brak/niedobór systemowych rozwiązań w rodzaju <i>case management</i> (zarządzanie przypadkiem), jako metody pracy stosowanej w pomocy społecznej. • Wykluczenie cyfrowe części starszych mieszkańców powiatu – niedostateczny poziom poinformowania o dostępnych formach wsparcia (brak informacji przekazywanych tradycyjnymi kanałami – plakaty informacyjne, ulotki itp.). • Brak lokalnych centrów wolontariatu.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Dostęp do funduszy UE, krajowych i regionalnych (w tym KPO, EFS+, PFRON, programy rządowe i resortowe i in.). • Przyciąganie inwestorów i rozwój terenów inwestycyjnych na terenie powiatu, w tym tworzenie stref przemysłowych i/lub stref aktywności gospodarczej. • Korzystne położenie powiatu (bliskość zachodniej granicy, infrastruktura drogowa, obsługa tranzytu itp.). • Dalszy rozwój przedsiębiorczości w powiecie, zwłaszcza sektora małych i średnich przedsiębiorstw. • Rozwój lokalnego przemysłu i przetwórstwa (m.in. z wykorzystaniem zasobów naturalnych). • Rozwój współpracy transgranicznej. • Rozwój sektora pozarządowego, w tym wzrost liczby PES. • Rozwój i zacieśnianie współpracy pomiędzy sektorem publicznym, a pozarządowym (w tym PES) w obszarze polityki społecznej, w tym rynku pracy, systemu edukacji, ochrony zdrowia i pomocy społecznej – integracja i koordynacja działań. • Rozwój programów aktywizacji zawodowej osób w wieku senioralnym i/lub z niepełnosprawnościami, tworzących zachęty dla tych osób i dla pracodawców. • Systemowe działania ukierunkowane na przeciwdziałanie depopulacji powiatu (np. programy mieszkaniowe czy stypendialne kierowane w szczególności do młodych i wykształconych mieszkańców, powstrzymujące ich odpływ).	• Dalsze, szybkie starzenie się społeczeństwa polskiego i populacji powiatu – spadające wskaźniki dzietności, dalsza nuklearyzacja rodzin, rosnąca dysproporcja pomiędzy najmłodszymi, a najstarszymi kategoriami mieszkańców, wzrastające wskaźniki obciążenia demograficznego itp. • Wzrost udziału osób niesamodzielnych, wymagających wielopłaszczyznowego wsparcia i opieki długoterminowej w populacji. • Dalsza depopulacja powiatu – intensyfikacja procesów migracji osób młodych, w tym także dobrze wykształconych. • Dalszy spadek roli rodziny jako ważnego podmiotu w systemie wsparcia – kryzys idei solidarności i odpowiedzialności międzypokoleniowej, postępująca atomizacja i atrofia więzi, w tym rodzinnych, obniżający się kapitał opiekuńczo-zabezpieczający rodzin itp. • Niewydolność infrastruktury wsparcia i systemów opieki zdrowotnej, pomocy społecznej oraz systemu emerytalnego powodowana pogarszającą się sytuacją demograficzną, w tym gwałtownie rosnącym zapotrzebowaniem na usługi społeczne i transfery finansowe. • Gwałtowne obniżenie wysokości świadczeń emerytalno-rentowych. • Zakończenie realizacji programów rządowych i/lub resortowych kierowanych do różnych grup odbiorców, poprawiających ich sytuację życiową, w tym materialną, na skutek pogarszającej się kondycji finansów publicznych państwa i/lub kryzysów gospodarczych i in.

• Tworzenie centrów usług społecznych w miejsce istniejących ośrodków pomocy społecznej (większy zasięg i możliwości oddziaływania). • Rozwój sektora usług społecznych i środowiskowych – większe różnicowanie świadczonych usług, poprawa jakości i dostępu do usług. • Rozwój usług mobilnych, pozwalających na przełamanie ograniczeń wynikających m.in. z jednostkowych deficytów w zakresie mobilności, jak i wykluczenia komunikacyjnego. • Rozwój infrastruktury pomocowej – tworzenie nowych podmiotów/placówek wsparcia odpowiadających na istniejące potrzeby (np. placówki wsparcia dla osób w podeszłym wieku, dla osób z niepełnosprawnościami, dla rodzin z dziećmi, osób w kryzysie bezdomności, uzależnionych, doświadczających przemocy domowej, osób w kryzysie psychicznym, opuszczających pieczę zastępczą i in.). • Rozwój i większa dostępność rządowych i/lub resortowych programów kierowanych do osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, uzależnionych i innych kategorii mieszkańców wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (transfery finansowe i usługi). • Rozwój <i>case management</i> jako skoordynowanej metody pracy z osobami potrzebującymi wielowymiarowego wsparcia. • Rozwój rodzinnych form opieki nad dzieckiem (w tym rodzinnej pieczy zastępczej opartej zarówno na rodzinach spokrewnionych, jak i zawodowych rodzinach zastępczych). • Rozwój pronatalistycznych narzędzi polityki społecznej, w tym także programów socjalnych wspierających rodziny z dziećmi (transfery finansowe, zróżnicowane usługi itp.). • Aktywne promowanie idei solidarności społecznej i odpowiedzialności międzypokoleniowej. • Rozwój wolontariatu i inicjatyw lokalnych. • Postęp technologiczny w obszarze pomocy społecznej, zwłaszcza w opiece nad osobami zależnymi (systemy teleopieki, roboty humanoidalne itp.). • Rozwój <i>streetworkingu</i> jako formy pracy socjalnej, zwłaszcza z osobami zagrożonymi bezdomnością oraz z dziećmi i młodzieżą zagrożoną demoralizacją i/lub wykluczeniem społecznym (np. wdrażanie idei świetlic podwórkowych). • Stałe szkolenia i rozwój kadr z obszaru szeroko rozumianej polityki i pomocy społecznej. • Zmiany w systemie edukacji – rozwój nowoczesnego kształcenia zawodowego, w tym kształcenia dualnego i nacisk na dopasowanie oferty kształcenia do potrzeb współczesnej gospodarki i rynków pracy. • Rozwój alternatywnych form zatrudnienia, m.in. poprzez wzmocnienie współpracy na linii PUP – pracodawcy – organizacje pozarządowe, w tym PES. • Rozwój mieszkalnictwa socjalnego.	• Niedobór/odpływ kadr z systemu pomocy społecznej, spowodowany np. utrzymującym się niskim prestiżem zawodów pomocowych, niskimi uposażeniami, pogłębiającym się wypaleniem zawodowym itp. • Kryzysy gospodarcze, społeczne, humanitarne, powodowane m.in. przez nadzwyczajne sytuacje, w tym np. epidemie, klęski żywiołowe, konflikty zbrojne i in. • Destabilizacja polityczna, w skrajnej postaci wyjście Polski ze struktur UE. • Ograniczenie dostępu do funduszy zewnętrznych. • Pogłębiająca się niestabilność systemu prawnego i chaos normatywny. • Istotny wzrost stopy bezrobocia rejestrowanego oraz petryfikacja lub wzrost bezrobocia długotrwalego, w tym także utrzymujące się ryzyko dziedziczenia bezrobocia i bierności zawodowej. • Wzrastająca liczba osób uzależnionych od niezarobkowych źródeł dochodu, w tym świadczeń socjalnych. • Pogłębiające się nierówności społeczne i terytorialne, w tym wzrastająca polaryzacja materialna społeczeństwa, rosnące kontrasty na linii centrum – peryferie (miasto – wieś). • Postępujący wzrost kosztów usług społecznych spowodowany nierównowagą pomiędzy popytem na usługi, a ich podażą (w tym niewystarczającą liczbą podmiotów świadczących usługi). • Ryzyko trwałej marginalizacji grup szczególnie wrażliwych. • Nasilenie problemów uzależnień, w tym uzależnień od środków psychoaktywnych i uzależnień behawioralnych, w szczególności u dzieci i młodzieży. • Narastający problem samotności i izolacji społecznej mieszkańców powiatu. • Pogarszająca się kondycja psychiczna społeczeństwa, w tym mieszkańców powiatu – narastający problem zaburzeń i kryzysów psychicznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie całości zgromadzonych materiałów empirycznych

IV. PROGRAMOWANIE DZIAŁAŃ NAPRAWCZYCH – STRUKTURA CELÓW STRATEGII

4.1. CEL GŁÓWNY I CELE STRATEGICZNE

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2026-2031 jest spójna w swoich zapisach z dokumentami strategicznymi szczebla regionalnego i ponadregionalnego. Przyjęte i zaprezentowane poniżej cele oraz zaprojektowane działania są zarazem dostosowane do kompetencji i możliwości powiatu, uwzględniają posiadane zasoby oraz uwarunkowania zewnętrzne, a także dobrze korespondują z obowiązującymi w powiecie pozostałymi dokumentami o charakterze planistycznym (por. np. *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Żagańskiego na lata 2024-2030*). Przedkładana *Strategia* wyznacza kluczowe cele i ramy polityki społecznej powiatu na najbliższe sześć lat, co daje realne szanse na dobre przygotowanie programowanych działań i zarazem pozwala na utrzymanie na satysfakcjonującym poziomie mobilizacji do działania.

Zaprezentowana poniżej struktura celów przyjętych w *Strategii* przygotowana została zgodnie z założeniami koncepcji SMART, która wykorzystywana jest współcześnie nie tylko w obszarze rozwoju osobistego, ale także w zarządzaniu i programowaniu strategicznym. Zgodnie z założeniami metody, ogólnie sformułowane zamierzenia i cele nabierają kształtu konkretnych, mierzalnych i osiągalnych w czasie działań, co istotnie zwiększa ich efektywność i pozwala śledzić postępy.

Metoda SMART oparta jest na akronimie pięciu zasad:

- **Specific** (sprecyzowany/konkretny) – sformułowane w *Strategii* cele i kierunki działań są jasno i jednoznacznie określone;
- **Measurable** (mierzalny) – cele umożliwiają ilościowe bądź jakościowe mierzenie postępów ich realizacji za pomocą dookreślonych wskaźników;
- **Achievable** (osiągalny) – zaprojektowane inicjatywy są ambitne, ale realistyczne i możliwe do zrealizowania w oparciu o posiadane zasoby i w zakładanym przedziale czasowym;
- **Relevant** (istotny) – zaplanowane kierunki działań są skoncentrowane wokół najważniejszych obszarów problemowych oraz wzajemnie ze sobą zintegrowane tak, aby umożliwiał/dopełniały realizację całości projektowanych założeń;
- **Time-bound** (dookreślony w czasie/terminowy) – wyznaczone cele i działania są zaprojektowane na konkretny czas, co pozwala na utrzymanie mobilizacji do działania i przeciwdziałania instytucjonalnej prokrastynacji, czyli odwlekaniu działań i jest zarazem kluczowe dla terminowej realizacji całości zamierzeń wyznaczonych w *Strategii* (w niniejszym dokumencie ramy czasowe przewidziane dla realizacji poszczególnych przedsięwzięć wyznacza przyjęty okres obowiązywania *Strategii* – 2026-2031).

W oparciu o rzetelną diagnozę sytuacji społecznej powiatu, prowadzącą do identyfikacji głównych obszarów problemowych i z uwzględnieniem wyżej zdefiniowanych zasad, cel główny niniejszej *Strategii* sformułowano w następujący sposób:

POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW POWIATU ŻAGAŃSKIEGO
POPRZEZ DOSKONALENIE SYSTEMU WSPARCIA RODZIN, ROZWÓJ ZINTEGROWANEGO
SYSTEMU USŁUG SPOŁECZNYCH, STYMULOWANIE LOKALNEGO RYNKU PRACY
ORAZ WZMACNIANIE SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ POWIATU I AKTYWNE PRZECIWDZIAŁANIE
WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU I DEPOPULACJI

W ramach tak sformułowanego celu głównego wyznaczono pięć celów strategicznych:

- I. DOSKONALENIE SYSTEMU WSPARCIA RODZIN, W SZCZEGÓLNOŚCI RODZIN Z DZIEĆMI I AKTYWNA POLITYKA PRORODZINNA
- II. ROZWÓJ ZINTEGROWANEGO SYSTEMU USŁUG SPOŁECZNYCH, W TYM USŁUG ZDROWOTNYCH
- III. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE OSÓB STARSZYCH I OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI I POPRAWA JAKOŚCI ICH ŻYCIA
- IV. ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONEGO RYNKU PRACY POPRZEC AKTYWIZACJĘ NIEWYKORZYSTANYCH ZASOBÓW LUDZKICH, ROZWÓJ USŁUG RYNKU PRACY I PRZECIWDZIAŁANIE DEFICYTOM KADROWYM
- V. PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU I UBÓSTWU ORAZ WZMACNIANIE INKLUZJI I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

4.2. CELE OPERACYJNE I KIERUNKI INTERWENCJI

W ramach celów strategicznych wyznaczono bardziej szczegółowe cele operacyjne, przypisując im zarazem konkretne i mierzalne kierunki działań. Zgodnie z regułami projektowania strategicznego dookreślono również wskaźniki realizacji celów, wyszczególniono podmioty odpowiedzialne za ich inicjowanie i realizację oraz współuczestniczące w tym procesie, zgodnie z przyjętą ideą szerokiej partycypacji społeczno-instytucjonalnej, a także wskazano potencjalne źródła finansowania projektowanych inicjatyw.

Poniżej, w ujęciu tabelarycznym zaprezentowano siatkę celów Strategii (tabela 45) i zaplanowanych kierunków działań w odniesieniu do każdego z celów strategicznych, z uwzględnieniem wyżej wymienionych elementów (wskaźniki, podmioty realizujące, źródła finansowania) (tabele 46-50).

Tabela 45

Struktura celów Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2026-2031

CEL GŁÓWNY STRATEGII		
Poprawa jakości życia mieszkańców powiatu żagańskiego poprzez doskonalenie systemu wsparcia rodzin, rozwój zintegrowanego systemu usług społecznych, stymulowanie lokalnego rynku pracy oraz wzmocnienie spójności społecznej powiatu i aktywne przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i depopulacji		
Cel strategiczny I		
Doskonalenie systemu wsparcia rodzin, w szczególności rodzin z dziećmi i aktywna polityka prorodzinna		
Cel operacyjny 1.1. Rozwój i podnoszenie jakości zintegrowanego systemu wsparcia rodzin oraz pieczy zastępczej, w tym zwiększenie dostępności usług na rzecz rodzin z dziećmi	Cel operacyjny 1.2. Wzmocnienie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodzin oraz rozwój działań profilaktycznych	Cel operacyjny 1.3. Wspieranie rodzin w zakresie bezpieczeństwa socjalnego oraz aktywizacji społeczno-zawodowej

Cel strategiczny II Rozwój zintegrowanego systemu usług społecznych, w tym usług zdrowotnych			
Cel operacyjny 2.1. Rozwój usług środowiskowych i opiekuńczych	Cel operacyjny 2.2. Rozwój i modernizacja infrastruktury wsparcia społecznego	Cel operacyjny 2.3. Integracja, koordynacja i cyfryzacja systemu usług społecznych	
Cel strategiczny III Włączenie społeczne osób starszych i osób z niepełnosprawnościami oraz poprawa jakości ich życia			
Cel operacyjny 3.1. Rozwój systemu opieki długoterminowej i wytchnieniowej	Cel operacyjny 3.2. Poprawa dostępności usług i przestrzeni publicznej	Cel operacyjny 3.3. Aktywizacja i integracja społeczna osób w wieku senioralnym i z niepełnosprawnościami	
Cel strategiczny IV Rozwój zrównoważonego rynku pracy poprzez aktywizację niewykorzystanych zasobów ludzkich, rozwój usług rynku pracy i przeciwdziałanie deficytom kadrowym			
Cel operacyjny 4.1. Aktywizacja osób biernych zawodowo	Cel operacyjny 4.2. Rozwój usług rynku pracy i usług wspierających zatrudnienie	Cel operacyjny 4.3. Przeciwdziałanie deficytom kadrowym i niedopasowaniu kompetencji	Cel operacyjny 4.4. Współpraca z pracodawcami i aktywne zarządzanie lokalnym rynkiem pracy
Cel strategiczny V Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu oraz wzmacnianie inkluzji i spójności społecznej			
Cel operacyjny 5.1. Ograniczanie ubóstwa i wzmacnianie bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców powiatu	Cel operacyjny 5.2. Wczesna identyfikacja problemów oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i reintegracja społeczna	Cel operacyjny 5.3. Aktywne przeciwdziałanie bezdomności i wykluczeniu mieszkaniowemu	

Źródło: opracowanie własne na podstawie całości zgromadzonych materiałów empirycznych

Tabela 46

Cel strategiczny I: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania

Cel strategiczny I: DOSKONALENIE SYSTEMU WSPARCIA RODZIN, W SZCZEGÓLNOŚCI RODZIN Z DZIEĆMI I AKTYWNA POLITYKA PRORODZINNA				
Cel operacyjny 1.1. Rozwój i podnoszenie jakości zintegrowanego systemu wsparcia rodzin oraz pieczy zastępczej, w tym zwiększenie dostępności usług na rzecz rodzin z dziećmi				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
1.1.1.	Rozwój i upowszechnianie poradnictwa specjalistycznego (psychologicznego, pedagogicznego, prawnego i rodzinnego)	• liczba rodzin objętych wsparciem instytucjonalnej pomocy społecznej	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy)	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa (dotacje celowe)
1.1.2.	Rozwój usług społecznych wspierających rodziny z dziećmi i wsparcie systemu koordynacji usług na poziomie powiatu	• liczba rodzin korzystających z różnych form poradnictwa specjalistycznego	• PCPR, OPS, CUS • placówki wsparcia dziennego	• programy rządowe i resortowe (np. programy wspierania rodziny i pieczy zastępczej)
1.1.3.	Dalszy wzrost dostępności różnych form instytucjonalnej opieki nad dziećmi (żłobki, kluby dziecięce, przedszkola, placówki wsparcia dziennego)	• liczba rodzin zastępczych funkcjonujących w powiecie (w tym nowo powstałych) • liczba dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej	• placówki oświatowe (szkoły, przedszkola, PPP) • placówki opiekuńczo-wychowawcze (żłobki, kluby dziecięce)	• fundusze europejskie (np. EFS+, KPO) • PFRON
1.1.4.	Rozwój i wsparcie systemu rodzinnej pieczy zastępczej (pozyskiwanie kandydatów na rodziny zastępcze, dostępność szkoleń, szerokie wsparcie istniejących rodzin zastępczych)	• liczba miejsc w instytucjonalnej pieczy zastępczej • liczba placówek wsparcia dziennego oraz liczba miejsc	• placówki systemu ochrony zdrowia • organizacje pozarządowe	• środki organizacji pozarządowych (np. z grantów) • inne źródła zewnętrzne
1.1.5.	Podnoszenie jakości funkcjonowania instytucjonalnej pieczy zastępczej	• liczba dzieci do lat 3 objętych opieką instytucjonalną (żłobki, kluby dziecięce)	• podmioty prywatne • sądy • Policja	
1.1.6.	Rozwój i wzmacnianie współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz rodzin, zwłaszcza rodzin z dziećmi (np. PCPR, OPS, CUS, placówki edukacyjne, PPP, placówki ochrony zdrowia, organizacje pozarządowe)	• liczba międzyinstytucjonalnych porozumień o współpracy (w tym nowo zawartych)		
Cel operacyjny 1.2. Wzmacnianie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodzin oraz rozwój działań profilaktycznych				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
1.2.1.	Rozwój asystentury rodzinnej i systemu pracy z rodziną przeżywającą trudności	• liczba rodzin objętych asystenturą rodzinną	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy)	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa (dotacje celowe na zadania z obszaru wspierania rodziny)
1.2.2.	Organizacja programów edukacyjnych, szkoleń i warsztatów dla rodziców podnoszących ich kompetencje opiekuńczo-wychowawcze (w tym kompetencje komunikacyjne, umiejętności zarządzania budżetem domowym i in.)	• liczba rodzin objętych pracą socjalną • liczba zatrudnionych asystentów rodzin • liczba zrealizowanych programów edukacyjnych i	• PCPR, OPS, CUS • placówki opiekuńczo-wychowawcze (żłobki, kluby dziecięce)	• programy rządowe i resortowe (np. programy

1.2.3.	Realizacja programów profilaktycznych zapobiegających dysfunkcjom w rodzinie	profilaktycznych kierowanych dla rodzin	• placówki oświatowe (szkoły, przedszkola, PPP)	wspierania rodziny, programy profilaktyczne i in.)
1.2.4.	Rozwój systemu wczesnej interwencji i wsparcia dla rodzin w sytuacjach kryzysowych, w tym utworzenie placówki interwencji kryzysowej	• liczba uczestników szkoleń i warsztatów dla rodziców • liczba rodzin, którym udzielono wsparcia w formie interwencji kryzysowej	• placówki systemu ochrony zdrowia • organizacje pozarządowe	• fundusze europejskie (np. EFS+, KPO) • środki organizacji pozarządowych (np. z grantów)
1.2.5.	Wspieranie rodzin biologicznych w celu ograniczenia umieszczania dzieci w pieczy zastępczej	• liczba dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej • liczba kampanii społecznych i/lub innych wydarzeń promujących pozytywne wzorce życia rodzinnego	• sądy (w tym kuratorzy sądowi) • Policja	• inne źródła zewnętrzne
1.2.6.	Promowanie pozytywnych wzorców życia rodzinnego		• podmioty prywatne • media lokalne • społeczności lokalne	
Cel operacyjny 1.3. Wspieranie rodzin w zakresie bezpieczeństwa socjalnego oraz aktywizacji społeczno-zawodowej				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
1.3.1.	Wsparcie materialne i rzeczowe rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej	• liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy)	• budżety powiatu i gmin
1.3.2.	Rozwój programów aktywizacji zawodowej dla rodziców pozostających bez pracy	• liczba osób objętych programami aktywizacji zawodowej	• PCPR, OPS, CUS • PUP	• budżet państwa • programy rządowe i resortowe z obszaru wspierania rodziny
1.3.3.	Wsparcie rozwoju mechanizmów ułatwiających godzenie życia rodzinnego i zawodowego (np. elastyczne formy zatrudnienia, dostęp do usług opiekuńczych)	• liczba osób, które podjęły zatrudnienie wskutek udziału w programach aktywizujących	• pracodawcy • instytucje szkoleniowe (także podmioty zewnętrzne)	• programy regionalne • fundusze europejskie (np. EFS+, KPO)
1.3.4.	Wsparcie rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym (w tym wielodzietnych, niepełnych, z osobami z niepełnosprawnościami i in.)	• liczba rodzin korzystających z usług opiekuńczych w celu aktywizacji zawodowej	• placówki systemu ochrony zdrowia	• Fundusz Pracy • PEFRON
1.3.5.	Rozwój działań wspierających proces usamodzielniania wychowanków pieczy zastępczej,	• liczba programów (i ich uczestników) z zakresu (re)integracji społecznej i zawodowej	• organizacje pozarządowe, w tym PES	• środki organizacji pozarządowych i PES (np. z grantów)
1.3.6.	Rozwój współpracy z instytucjami rynku pracy oraz organizacjami pozarządowymi, w tym PES	• liczba usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej objętych różnego rodzaju wsparciem • liczba pracodawców oferujących elastyczne formy zatrudnienia		• inne źródła zewnętrzne

Źródło: opracowanie własne na podstawie całości zgromadzonych materiałów empirycznych

Tabela 47

Cel strategiczny II: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania

Cel strategiczny II: ROZWÓJ ZINTEGROWANEGO SYSTEMU USŁUG SPOŁECZNYCH, W TYM USŁUG ZDROWOTNYCH				
Cel operacyjny 2.1. Rozwój usług środowiskowych i opiekuńczych				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
2.1.1.	Zwiększanie zakresu usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania osób niesamodzielnych, poprzez rozwój sieci opiekunów środowiskowych i standaryzację świadczenia usług	• liczba osób objętych wsparciem w postaci usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania • liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem asystenta osobistego • liczba zatrudnionych asystentów osób z niepełnosprawnościami • udział usług opiekuńczych w ogólnej strukturze pomocy społecznej • liczba osób korzystających z usług mobilnych zespołów wsparcia środowiskowego • liczba funkcjonujących w powiecie CUS (w tym nowo utworzonych)	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) • PCPR, OPS, CUS • placówki systemu ochrony zdrowia, w tym ZOZ • organizacje pozarządowe, w tym PES • podmioty prywatne • społeczności lokalne	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa (dotacje celowe) • programy rządowe i resortowe kierowane do osób starszych i z niepełnosprawnościami (np. „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”, „Opieka 75+”, Korpus Wsparcia Seniorów”) • fundusze europejskie (np. EFS+, KPO) • PFRON • Fundusz Solidarnościowy • środki organizacji pozarządowych (np. z grantów) • inne źródła zewnętrzne
2.1.2.	Wdrażanie kompleksowych programów asystencji osobistej osób z niepełnosprawnościami			
2.1.3.	Rozwijanie mobilnych form wsparcia, np. zespołów wsparcia środowiskowego (opieka, rehabilitacja, praca socjalna, psycholog), które docierają do osób potrzebujących, zwłaszcza z obszarów wiejskich			
2.1.4.	Stopniowe przekształcanie modelu instytucjonalnego w kierunku usług środowiskowych i dalszy rozwój Centrów Usług Społecznych integrujących lokalne formy wsparcia			
2.1.5.	Rozwijanie systemu usług sąsiedzkich i wolontariatu poprzez włączenie ich do systemu pomocy społecznej			
2.1.6.	Rozwój edukacji zdrowotnej i uwrażliwianie mieszkańców na problemy osób zależnych			
Cel operacyjny 2.2. Rozwój i modernizacja infrastruktury wsparcia społecznego				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
2.2.1.	Wzrost dostępności miejsc w placówkach zapewniających całodobową opiekę osobom starszym i niepełnosprawnym oraz miejsc w ŚDS, DDP itp. poprzez rozbudowę istniejącej	• liczba miejsc w placówkach opieki całodobowej, w ŚDS, DDP itp. (w tym nowo powstałych)	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) • PCPR, OPS, CUS	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa • programy rządowe i resortowe • programy i fundusze regionalne

	infrastruktury i tworzenie nowych podmiotów	• liczba osób korzystających ze wsparcia ww. placówek	• placówki świadczące usługi w zakresie całodobowej opieki długoterminowej • placówki wsparcia dziennego (ŚDS, DDP i in.) • placówki systemu ochrony zdrowia • organizacje pozarządowe, w tym PES • podmioty prywatne • obiekty użyteczności publicznej	• fundusze europejskie (np. KPO, EFS+) • PFRON • środki organizacji pozarządowych (np. z grantów) • inne źródła zewnętrzne w tym środki prywatne
2.2.2.	Zwiększanie zasobów mieszkań wspomaganych i treningowych jako alternatywy dla instytucjonalnych form wsparcia dla osób niepełnosprawnych i osób opuszczających pieczę zastępczą	• liczba mieszkań wspomaganych i treningowych oraz liczba miejsc w mieszkaniach • liczba wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego		
2.2.3.	Tworzenie wypożyczalni i/lub podzielnicy sprzętu rehabilitacyjnego i wspomagającego funkcjonowanie osób niesamodzielnych	• liczba gminnych/lokalnych punktów wsparcia • liczba obiektów użyteczności publicznej w pełni dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych i w wieku senioralnym		
2.2.4.	Modernizacja istniejącej infrastruktury w kierunku dostosowania do standardów dostępności architektonicznej, cyfrowej i komunikacyjnej			
2.2.5.	Wyrównywanie dostępu do usług społecznych na terenach wiejskich poprzez tworzenie filii i punktów terenowych instytucji wsparcia			
Cel operacyjny 2.3. Integracja, koordynacja i cyfryzacja systemu usług społecznych				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
2.3.1.	Rozwój lokalnych centrów koordynacji usług i budowanie stałych zespołów interdyscyplinarnych łączących pracowników OPS, CUS, PCPR, PUP, placówek ochrony zdrowia i edukacji i in. w celu wspólnego planowania i realizacji wsparcia dla osób w kryzysie	• liczba spraw prowadzonych wg modelu <i>case management</i> • liczba utworzonych zespołów interdyscyplinarnych na potrzeby wsparcia osób i rodzin w kryzysie • liczba wspólnych, międzyinstytucjonalnych interwencji • liczba instytucji/podmiotów korzystających z wymiany danych dotyczących osób potrzebujących wsparcia • liczba wspólnych szkoleń mających zwiększać poziom koordynacji działań w obszarze pomocy społecznej i usług • liczba instytucji/podmiotów biorących udział w ww. szkoleniach i liczba ich uczestników	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) • PCPR, OPS, CUS • PUP • placówki systemu ochrony zdrowia • szkoły, PPP i inne placówki systemu oświaty • instytucje szkoleniowe (także podmioty zewnętrzne) • organizacje pozarządowe, w tym PES • lokalne media • społeczności lokalne	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa • programy rządowe i resortowe np. z obszaru cyfryzacji usług publicznych • programy regionalne • fundusze europejskie (np. EFS+, KPO) • Fundusz Pracy • PEFRON • środki organizacji pozarządowych i PES (np. z grantów) • inne źródła zewnętrzne
2.3.2.	Wdrażanie standardów diagnozy sytuacji osoby/rodziny, umożliwiających spójne planowanie działań pomocowych niezależnie od instytucji			
2.3.3.	Rozwijanie systemów cyfrowej wymiany informacji między instytucjami pomocy społecznej, rynku pracy i ochrony zdrowia przy zachowaniu standardów poufności i ochrony danych			
2.3.4.	Wdrażanie modelu <i>case management</i>			
2.3.5.	Organizowanie wspólnych szkoleń i superwizji dla pracowników różnych instytucji pomocowych w celu zwiększenia spójności działań			
2.3.6.	Zapewnianie szerokiego dostępu do informacji o świadczonych usługach i możliwych do pozyskania formach wsparcia (kanały cyfrowe i tradycyjne)			

Źródło: opracowanie własne na podstawie całości zgromadzonych materiałów empirycznych

Tabela 48

Cel strategiczny III: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania

Cel strategiczny III: WŁĄCZENIE SPOŁECZNE OSÓB STARSZYCH I OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI ORAZ POPRAWA JAKOŚCI ICH ŻYCIA				
Cel operacyjny 3.1. Rozwój systemu opieki długoterminowej i wytnieniowej				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
3.1.1.	Wdrażanie i rozszerzanie usług wytnieniowych dla rodzin sprawujących stałą opiekę nad osobami zależnymi	- liczba osób objętych opieką długoterminową - liczba osób objętych wsparciem w formie usług opiekuńczych (w tym usług specjalistycznych)	- jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) - PCPR, OPS, CUS - placówki świadczące usługi w zakresie całodobowej opieki długoterminowej - placówki wsparcia dziennego (ŚDS, DDP i in.) - placówki systemu ochrony zdrowia, w tym ZOZ - instytucje szkoleniowe - organizacje pozarządowe, w tym PES - podmioty prywatne - społeczności lokalne	- budżety powiatu i gmin - budżet państwa (dotacje celowe) - programy rządowe i resortowe kierowane do osób starszych i z niepełnosprawnościami (np. „Opieka wytnieniowa”, „Opieka 75+”, Korpus Wsparcia Seniorów) - fundusze europejskie (np. EFS+, KPO) - PFRON - Fundusz Solidarnościowy - środki organizacji pozarządowych (np. z grantów) - inne źródła zewnętrzne
3.1.2.	Zwiększanie dostępności do dziennych form wsparcia, takich jak DDP i ŚDS jako alternatywy dla opieki instytucjonalnej	liczba podmiotów świadczących usługi opieki wytnieniowej		
3.1.3.	Wzmacnianie kompetencji rodzin opiekujących się osobami zależnymi poprzez szkolenia i poradnictwo specjalistyczne	liczba rodzin korzystających z usług opieki wytnieniowej		
3.1.4.	Wdrażanie systemów teleopieki i zdalnego monitoringu stanu zdrowia osób starszych i niesamodzielnych jako elementu uzupełniającego usługi środowiskowe	- liczba osób korzystających ze szkoleń i/lub poradnictwa specjalistycznego z obszaru opieki długoterminowej - liczba osób objętych systemem teleopieki		
3.1.5.	Rozwój specjalistycznych form opieki dla osób w stanie głębokiej niesamodzielności	liczba podmiotów świadczących usługi teleopieki		
Cel operacyjny 3.2. Poprawa dostępności usług i przestrzeni publicznej				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
3.2.1.	Systematyczne eliminowanie barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej oraz przestrzeni miejskiej i wiejskiej	liczba obiektów użyteczności publicznej dostosowanych do standardów dostępności	- jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) - PCPR, OPS, CUS	- budżety powiatu i gmin - budżet państwa - programy rządowe i resortowe (np. „Dostępność+”)
3.2.2.	Dostosowywanie infrastruktury edukacyjnej, zdrowotnej i administracyjnej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	liczba podmiotów świadczących usługi przewozowe dostosowane do potrzeb osób z ograniczoną mobilnością	placówki systemu ochrony zdrowia, edukacji, administracji i inne obiekty użyteczności publicznej	- programy i fundusze regionalne - fundusze europejskie (np. KPO, EFS+) - PFRON - środki organizacji pozarządowych (np. z grantów)
3.2.3.	Wdrażanie standardów dostępności cyfrowej usług publicznych, w tym			

	dostosowanie stron internetowych i systemów e-usług	liczba osób korzystających w ww. usług przewozowych	organizacje pozarządowe, w tym PES	inne źródła zewnętrzne, w tym środki prywatne
3.2.4.	Rozwój transportu publicznego oraz usług przewozowych dla osób z ograniczoną mobilnością	liczba usług dostępnych cyfrowo	podmioty prywatne, w tym np. firmy świadczące usługi przewozowe/transportowe	
3.2.5.	Rozwój usług komunikacyjnych, w tym wzrost dostępu do tłumaczy języka migowego i alternatywnych form komunikacji	liczba przeprowadzonych audytów w obszarze dostępności obiektów użyteczności publicznej		
3.2.6.	Przeprowadzanie regularnych audytów dostępności instytucji publicznych			
Cel operacyjny 3.3. Aktywizacja i integracja społeczna osób w wieku senioralnym i z niepełnosprawnościami				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
3.3.1.	Rozwój uniwersytetów trzeciego wieku oraz klubów seniora jako miejsc edukacji, integracji i aktywności społecznej osób starszych	liczba uniwersytetów trzeciego wieku i ich słuchaczy	jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy)	budżety powiatu i gmin
3.3.2.	Wdrażanie i rozwój wolontariatu międzypokoleniowego oraz innych inicjatyw oddolnych łączących młodzież i seniorów w działaniach społecznych i edukacyjnych	liczba klubów seniora i uczestników zajęć	PCPR, OPS, CUS	programy rządowe i resortowe (np. Senior+)
3.3.3.	Tworzenie i rozwój lokalnych programów integracji społecznej i kulturalnej sprzyjających włączeniu osób starszych i niepełnosprawnych	liczba inicjatyw oddolnych ukierunkowanych na rozwój dialogu i współpracy międzypokoleniowej	PUP	programy regionalne
3.3.4.	Wspieranie aktywności obywatelskiej osób starszych i niepełnosprawnych poprzez zachęcanie do udziału i ułatwianie im dostępu np. w konsultacjach społecznych i innych inicjatywach lokalnych	liczba wolontariuszy	pracodawcy	fundusze europejskie (np. EFS+, KPO)
3.3.5.	Aktywizacja zawodowa osób w wieku senioralnym i niepełnosprawnych	liczba lokalnych programów integracji społecznej i ich uczestników	szkoły i inne placówki systemu oświaty	PEFRON
		odsetek aktywnych zawodowo osób w wieku emerytalnym i z niepełnosprawnościami	instytucje szkoleniowe	środki organizacji pozarządowych i PES (np. z grantów)
		liczba programów aktywizacji zawodowej kierowanych do seniorów i osób niepełnosprawnych (i ich beneficjentów)	organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia młodzieży, PES i in.	inne źródła zewnętrzne, w tym środki prywatne
			społeczności lokalne	
			lokalni liderzy	

Źródło: opracowanie własne na podstawie całości zgromadzonych materiałów empirycznych

Tabela 49

Cel strategiczny IV: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania

Cel strategiczny IV: ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONEGO RYNKU PRACY POPRZEC AKTYWIZACJĘ NIEWYKORZYSTANYCH ZASOBÓW LUDZKICH, ROZWÓJ USŁUG RYNKU PRACY I PRZECIWDZIAŁANIE DEFICYTOM KADROWYM				
Cel operacyjny 4.1. Aktywizacja osób biernych zawodowo				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
4.1.1.	Realizacja indywidualnych programów aktywizacji łączących wsparcie społeczne, psychologiczne i zawodowe	współczynnik aktywności zawodowej – stosunek liczby osób aktywnych zawodowo w danej kategorii wiekowej (np. 15-64 lata) do całkowitej liczby ludności w tym wieku	- jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) - PCPR, OPS, CUS - PUP - doradcy zawodowi - poradnie specjalistyczne - instytucje szkoleniowe - organizacje pozarządowe, w tym PES (CIS, KIS i in.) - podmioty prywatne	- budżety powiatu i gmin - budżet państwa (dotacje celowe) - programy rządowe i resortowe kierowane do osób nieaktywnych zawodowo - fundusze europejskie (np. EFS+, KPO) - Fundusz Pracy - środki organizacji pozarządowych (np. z grantów) - inne źródła zewnętrzne
4.1.2.	Rozwój programów (re)integracji zawodowej dla osób długotrwale nieaktywnych, osób w wieku 50+, osób młodych (w tym NEET – <i>Not in Education, Employment, or Training</i>), osób z niepełnosprawnościami i in.	liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem		
4.1.3.	Rozwój usług coachingowych i motywacyjnych wspierających powrót do pracy	liczba osób uczestniczących w programach reintegracji i korzystających z usług coachingowych		
4.1.4.	Rozwój współpracy międzysektorowej w zakresie (re)integracji społeczno-zawodowej, ze szczególnym uwzględnieniem PES	- liczba osób podejmujących zatrudnienie w wyniku uzyskanej pomocy - liczba PES - liczba osób zatrudnionych w PES		
Cel operacyjny 4.2. Rozwój usług rynku pracy i usług wspierających zatrudnienie				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
4.2.1.	Rozwój indywidualnego doradztwa zawodowego opartego na diagnozie kompetencji i potencjału	liczba osób objętych doradztwem zawodowym	- jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) - PCPR, OPS, CUS - PUP - pracodawcy - organizacje pozarządowe, w tym PES	- budżety powiatu i gmin - budżet państwa - programy rządowe i resortowe, np. z obszaru cyfryzacji usług publicznych, aktywizacji osób z grup ryzyka i in. - programy i fundusze regionalne - fundusze europejskie (np. KPO, EFS+)
4.2.2.	Rozwój systemu <i>case management</i> obejmującego kompleksowe prowadzenie klienta instytucji rynku pracy	liczba spraw prowadzonych wg modelu <i>case management</i>		
4.2.3.	Integracja i koordynacja usług rynku pracy (w tym pośrednictwa pracy, dofinansowań, szkoleń itp.) z innymi usługami społecznymi	liczba wspólnych, międzyinstytucjonalnych form wsparcia zatrudnienia		
4.2.4.	Rozwój cyfrowych platform i narzędzi łączących oferty pracy i profile kandydatów	- dostępność narzędzi cyfrowych (oferta-kandydat) - wysokość środków finansowych		

4.2.5.	Wsparcie systemowe dla utrzymania zatrudnienia osób z grup ryzyka	przeznaczanych na wsparcie zatrudnienia osób z grup ryzyka		• środki organizacji pozarządowych (np. z grantów) • inne źródła zewnętrzne
Cel operacyjny 4.3. Przeciwdziałanie deficytom kadrowym i niedopasowaniu kompetencji				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
4.3.1.	Systematyczne monitorowanie potrzeb kadrowych pracodawców oraz prognozowanie zawodów deficytowych w oparciu o dane PUP, szkół i przedsiębiorców i elastyczne dostosowywanie oferty edukacyjnej i szkoleniowej do potrzeb rynku pracy	• liczba zawodów deficytowych w powiecie • liczba kursów kwalifikacyjnych i ich uczestników • liczba osób przekwalifikowanych wchodzących na rynek pracy	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) • PCPR, OPS, CUS • PUP, WUP • doradcy zawodowi • pracodawcy (działy HR) • stowarzyszenia pracodawców (np. izby gospodarcze) • szkoły • instytucje szkoleniowe • lokalne media • organizacje pozarządowe, w tym PES i in.	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa • programy rządowe i resortowe • programy regionalne • fundusze europejskie (np. EFS+, KPO) • Fundusz Pracy • Krajowy Fundusz Szkoleniowy • inne źródła zewnętrzne, w tym środki prywatne
4.3.2.	Organizowanie intensywnych kursów przekwalifikujących umożliwiających szybkie wejście do zawodów deficytowych	• liczba szkół prowadzących kształcenie w systemie dualnym i liczba uczniów korzystających z tej formy kształcenia zawodowego		
4.3.3.	Rozwój i wzmacnianie mechanizmów współpracy pomiędzy wszystkimi podmiotami mającymi wpływ na kształt i kondycję lokalnych rynków pracy (PUP, pracodawcy, szkoły)	• liczba partnerstw szkoła-pracodawca • liczba programów stypendialnych i/ lub mieszkaniowych kierowanych do młodych, wykształconych mieszkańców i liczba beneficjentów tych programów		
4.3.4.	Rozwój kształcenia dualnego poprzez zwiększenie udziału pracodawców w procesie kształcenia praktycznego uczniów			
4.3.5.	Promowanie i rozwój kształcenia w zawodach związanych z opieką nad osobami zależnymi (opiekun osoby starszej, opiekun medyczny itp.)			
4.3.6.	Rozwój systemów dopasowania kompetencyjnego kandydat-pracodawca (<i>skills matching</i>)			
4.3.7.	Rozwój inicjatyw ukierunkowanych na przeciwdziałanie depopulacji powiatu (np. programy mieszkaniowe lub stypendialne kierowane w szczególności do młodych i wykształconych mieszkańców)			
Cel operacyjny 4.4. Współpraca z pracodawcami i aktywne zarządzanie lokalnym rynkiem pracy				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
4.4.1.	Organizowanie cyklicznych forów współpracy PUP z pracodawcami w zakresie analizy potrzeb kadrowych	• liczba pracodawców aktywnie współpracujących z PUP	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) • PCPR, OPS, CUS • PUP, WUP	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa • programy rządowe i resortowe • programy regionalne
4.4.2.	Opracowanie i wdrażanie lokalnych systemów szybkiego reagowania na deficyty kadrowe	• liczba subsydiowanych miejsc pracy		

4.4.3.	Wspieranie inicjatyw/programów przyuczania do zawodu u pracodawców	• liczba dostępnych programów wsparcia	• doradcy zawodowi	• fundusze europejskie (np. EFS+, KPO)
4.4.4.	Rozwój subsydiowanego zatrudnienia	• liczba dostępnych miejsc na stażach, praktykach i in.	• pracodawcy	• Fundusz Pracy
4.4.5.	Promowanie elastycznych form pracy (w niepełnym wymiarze czasu, projektowa, sezonowa i in.)	• liczba osób zatrudnionych dzięki pośrednictwu PUP	• stowarzyszenia pracodawców (np. izby gospodarcze)	• Krajowy Fundusz Szkoleniowy
4.4.6.	Promowanie i rozwój idei odpowiedzialności społecznej pracodawców	• liczba pracodawców oferujących elastyczne formy zatrudnienia	• szkoły	• środki organizacji pozarządowych (np. z grantów)
			• instytucje szkoleniowe	• inne źródła zewnętrzne, w tym środki prywatne
			• organizacje pozarządowe, w tym PES i in.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie całości zgromadzonych materiałów empirycznych

Tabela 50

Cel strategiczny V: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania

Cel strategiczny V: PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU I UBÓSTWU ORAZ WZMACNIANIE INKLUZJI I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ				
Cel operacyjny 5.1. Ograniczanie ubóstwa i wzmocnienie bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców powiatu				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
5.1.1.	Rozwój zintegrowanych form przeciwdziałania ubóstwu, łączących różne formy wsparcia w ramach jednego procesu interwencji	• liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa • liczba rodzin objętych zintegrowanymi formami pomocy • liczba osób korzystających z poradnictwa finansowego • liczba podmiotów prowadzących działania profilaktyczne ograniczające ryzyko dziedziczenia biedy • liczba działań tego typu i ich odbiorców	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) • PCPR, OPS, CUS • PUP • doradcy zawodowi • poradnie specjalistyczne • instytucje szkoleniowe • organizacje pozarządowe, w tym PES (CIS, KIS i in.) • podmioty prywatne	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa (dotacje celowe) • programy rządowe i resortowe kierowane do osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym • fundusze europejskie (np. EFS+, KPO) • Fundusz Pracy • środki organizacji pozarządowych (np. z grantów) • inne źródła zewnętrzne
5.1.2.	Rozwój mechanizmów łączenia świadczeń socjalnych z aktywizacją społeczno-zawodową osób w kryzysie			
5.1.3.	Rozwój poradnictwa finansowego (w tym np. zadłużeniowego) dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem ekonomicznym			
5.1.4.	Rozwój działań profilaktycznych ograniczających ryzyko dziedziczenia ubóstwa			
Cel operacyjny 5.2. Wczesna identyfikacja problemów oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i reintegracja społeczna				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
5.2.1.	Rozwój systemu wczesnej identyfikacji sytuacji kryzysowych w rodzinach poprzez współpracę OPS/CUS, placówek ochrony zdrowia, edukacji i in.	• liczba podmiotów uczestniczących w systemie wczesnej diagnozy i interwencji	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) • PCPR, OPS, CUS	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa • programy rządowe i resortowe • programy i fundusze regionalne

5.2.2.	Tworzenie lokalnych „map ryzyka” społecznego, umożliwiających planowanie działań profilaktycznych	• liczba rodzin objętych „monitoringiem kryzysowym” • liczba realizowanych projektów społecznych w środowiskach lokalnych • liczba PES (w tym nowo powstałych) • liczba osób zagrożonych wykluczeniem, objętych wsparciem PES • liczba lokalnych programów reintegracji społeczno-zawodowej i ich uczestników • liczba wolontariuszy • liczba inicjatyw lokalnych i sąsiedzkich promujących włączenie i spójność społeczną • liczba projektów skierowanych do dzieci i młodzieży i ich uczestników	• PUP • pracodawcy • placówki systemu ochrony zdrowia • placówki edukacyjne • organizacje pozarządowe, w tym PES, stowarzyszenia lokalne, stowarzyszenia młodzieży i in. • lokalne media • podmioty prywatne • społeczności lokalne	• fundusze europejskie (np. KPO, EFS+) • środki organizacji pozarządowych (np. z grantów) • inne źródła zewnętrzne w tym środki prywatne
5.2.3.	Monitorowanie rodzin i osób w sytuacjach ryzyka wieloprogowego, w celu zapobiegania pogłębianiu się problemów			
5.2.4.	Rozwój pracy socjalnej prowadzonej w środowisku lokalnym			
5.2.5.	Rozwój PES jako podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej			
5.2.6.	Wdrażanie programów kompleksowej reintegracji społecznej obejmujących pracę, edukację, zdrowie psychiczne i relacje społeczne			
5.2.7.	Rozwój specjalistycznego poradnictwa, w tym psychologicznego, rodzinnego i wsparcia terapeutycznego dla osób zagrożonych wykluczeniem			
5.2.8.	Budowanie lokalnych sieci wolontariatu i inicjatyw sąsiedzkich jako elementu włączenia społecznego			
5.2.9.	Promowanie pozytywnych zachowań wśród dzieci i młodzieży poprzez wdrażanie projektów zapobiegających wykluczeniu społecznemu			
Cel operacyjny 5.3. Aktywne przeciwdziałanie bezdomności i wykluczeniu mieszkaniowemu				
L.p.	Kierunki działań	Wybrane wskaźniki realizacji celu	Podmioty inicjujące działania i uczestniczące w nich	Potencjalne źródła finansowania
5.3.1.	Rozwój zasobu mieszkań socjalnych, treningowych i wspomaganych	• liczba osób bezdomnych • liczba osób/rodzin objętych wsparciem OPS/CUS z powodu bezdomności • liczba miejsc w schroniskach/ogrzewalniach • liczba (zapewnionych) miejsc z usługami opiekuńczymi w placówkach dla osób bezdomnych • liczba programów wsparcia kierowanych do osób opuszczających instytucje • liczba beneficjentów ww. programów • działania na rzecz wdrażania modelu <i>Housing First</i>	• jednostki samorządu terytorialnego (powiat i gminy) • PCPR, OPS, CUS • placówki ochrony zdrowia • organizacje pozarządowe, w tym PES i in.	• budżety powiatu i gmin • budżet państwa • programy rządowe i resortowe dotyczące rozwoju mieszkalnictwa i przeciwdziałania wykluczeniu mieszkaniowemu • programy regionalne • fundusze europejskie (np. EFS+, KPO) • środki organizacji pozarządowych (np. z grantów) • inne środki zewnętrzne
5.3.2.	Dążenie do wdrażania modelu <i>Housing First</i> jako podstawowego narzędzia pracy z osobami bezdomnymi			
5.3.3.	Utrzymywanie schronisk i ogrzewalni, umożliwiających zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych osób w kryzysie bezdomności			
5.3.4.	Tworzenie programów wsparcia dla osób opuszczających szpitale, zakłady karne, pieczę zastępczą			
5.3.5.	Zapewnianie wyspecjalizowanych form wsparcia osobom bezdomnym niesamodzielnym			

Źródło: opracowanie własne na podstawie całości zgromadzonych materiałów empirycznych

V. WDRAŻANIE I EWALUACJA STRATEGII

Realizacja przedkładanej *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Żagańskim na lata 2026-2031* to proces równoznaczny z wprowadzeniem zintegrowanego modelu polityki społecznej na poziomie powiatu. Jako dokument długookresowy, *Strategia* poddawana musi być okresowej ewaluacji, a także ewentualnym zmianom. Ewaluacja jest niezbędnym elementem efektywnego zarządzania polityką społeczną, tym bardziej, że wyznaczone w dokumencie cele i zaprojektowane w ich ramach kierunki działań, pomyślane są w większości jako projekty wieloletnie, przewidziane na cały okres obowiązywania dokumentu, wdrażane więc będą w zmieniającym się dynamicznie otoczeniu społeczno-gospodarczym, co może istotnie wpływać na ich zasadność i/lub adekwatność realizacji.

Dobrze przeprowadzona ewaluacja tego rodzaju dokumentów strategicznych pozwala m.in. na:

1. ocenę stopnia realizacji założonych celów strategicznych i operacyjnych oraz ocenę trafności i efektywności podejmowanych w ich ramach działań (w zgodzie z oczekiwaniami i potrzebami wspólnoty samorządowej);
2. identyfikację nowych lub nasilających się problemów, których zasięg i głębokość w momencie tworzenia dokumentu były na innym poziomie;
3. racjonalne i efektywne wykorzystanie środków publicznych, poprzez identyfikację najbardziej efektywnych kierunków interwencji i ewentualną modyfikację tych charakteryzujących się mniejszym stopniem skuteczności;
4. dostosowywanie zapisów *Strategii* do zmian legislacyjnych, ekonomicznych (np. uwarunkowania budżetowe, zmieniające się możliwości pozyskiwania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych itp.) i in., które mogą zaistnieć w trakcie obowiązywania dokumentu.

Ewaluacja jest więc mechanizmem, który pozwala organom samorządowym (ale i mieszkańcom) ocenić, na ile przyjęte założenia i cele powiatowej polityki społecznej przynoszą zakładane i oczekiwane rezultaty. Umożliwia rozliczenie efektów podejmowanych interwencji i służy zapewnieniu transparentności działań publicznych. Zgodnie z ideą transparentności także *Strategia* powinna być szeroko udostępniana podmiotom i osobom zainteresowanym zawartymi w niej zapisami (np. rozesłana do instytucji publicznych i podmiotów niepublicznych, działających w obszarze pomocy społecznej na terenie powiatu, udostępniona na stronach internetowych powiatu żagańskiego itp.).

Instytucją odpowiedzialną za widoczność, wdrażanie i monitorowanie *Strategii* jest Starostwo Powiatowe w Żaganiu we współpracy z podległymi mu jednostkami, w szczególności z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie. Dokument zawiera zadania, które wymagają zaangażowania całej społeczności lokalnej, w tym udziału wielu podmiotów publicznych oraz niepublicznych, lokalnych i ponadlokalnych instytucji, organizacji czy środowisk. Ta różnorodność Partnerów inicjujących poszczególne działania, partycypujących w nich bezpośrednio lub pośrednio lub tylko wspierających je, wymaga bardzo dobrze skoordynowanej współpracy. Od zakresu i jakości tejże współpracy oraz zaangażowania poszczególnych podmiotów zależeć będzie w dużej mierze efektywność realizacji wyznaczonych celów.

Dla zapewnienia odpowiedniego poziomu koordynacji działań oraz rzetelności i terminowości ich realizacji ważne jest wyznaczenie przez Starostę Powiatu Żagańskiego powiatowego Koordynatora prac w tym obszarze. Potrzeba więc wskazania instytucji odpowiedzialnej za wdrażanie i monitorowanie postępów w realizacji *Strategii* (np. PCPR w Żaganiu) lub powołania specjalnego międzyinstytucjonalnego i interdyscyplinarnego Zespołu ds. Realizacji i Monitorowania *Strategii*. Z uwagi na długookresowy charakter zakładanych celów i planowanych interwencji jedną z podstawowych kompetencji podmiotu odpowiedzialnego za koordynowanie, wdrażanie i ewaluację przyjętych założeń powinno być także wytyczanie zadań priorytetowych do realizacji w danym roku kalendarzowym, z uwzględnieniem aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu, możliwości budżetowych jednostek samorządowych, dostępności środków zewnętrznych, np. z funduszy unijnych, programów rządowych i/lub resortowych i innych istotnych w danym momencie czynników.

Zgodnie z przedstawionymi wyżej korzyściami płynącymi z systematycznej okresowej ewaluacji dokumentu do obowiązków Koordynatora lub Zespołu ds. Realizacji i Monitorowania *Strategii* należeć powinno również przygotowywanie sprawozdań/raportów z ewaluacji wraz z propozycjami modyfikacji i/lub uaktualniania zapisów *Strategii*. W tym celu należy połączyć dwa sposoby postępowania – *ex tempore* (przeprowadzanie oceny w trakcie realizacji działań, w czasie obowiązywania dokumentu) i *ex post* (po realizacji zadań i po zakończeniu okresu trwania *Strategii*).

W okresie obowiązywania dokumentu przygotowane powinny zostać przynajmniej dwa sprawozdania okresowe – w 2027 roku (po roku obowiązywania *Strategii*) i w 2029 roku (w II połowie obowiązywania dokumentu), a następnie syntetyczny raport końcowy (na przełomie lat 2031/2032). Zarówno w sprawozdaniach okresowych, jak i w raporcie ex-post należy zawrzeć m.in.:

1. wykaz podjętych w danym okresie działań służących realizacji celów strategicznych i operacyjnych (wraz z opisem ich efektów – w odniesieniu do sformułowanych wyżej wskaźników osiągania poszczególnych celów);
2. wykaz podmiotów partycypujących w działaniach;
3. zestawienie kosztów realizowanych przedsięwzięć,
4. charakterystykę ewentualnych problemów w ich realizacji) oraz
5. rekomendacje dotyczące ewentualnych modyfikacji/aktualizacji zapisów *Strategii*.

W przypadku niezrealizowania działań ujętych w dokumencie, w sprawozdaniach okresowych należy wskazać przyczyny tej sytuacji (np. aktualizacja zapisów dokumentu, przesunięcie terminu realizacji działań, brak środków finansowych, trudności z pozyskaniem partnerów do współpracy i in.) i proponowane (lub zrealizowane) działania kompensujące te braki.

Raport końcowy ex post powinien zawierać:

1. ocenę zakresu i stopnia realizacji poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych,
2. informacje na temat działań zrealizowanych (zakończonych), realizowanych nadal i tych, które nie zostały przeprowadzone w objętym programowaniem okresie,
3. wstępne sugestie/rekomendacje istotne z perspektywy nowego, przewidzianego na kolejne lata dokumentu.

W tabeli poniżej zaprezentowano wykaz najważniejszych zadań/etapów związanych z procesami wdrażania i ewaluacji niniejszego dokumentu wraz ze wskazaniem terminu ich realizacji.

Tabela 51

Harmonogram wdrażania i ewaluacji Strategii

Lp.	Kategoria zadań	Podmiot odpowiedzialny	Termin realizacji
1.	Przedłożenie Strategii Radzie Powiatu Żagańskiego	Starosta Powiatu Żagańskiego / Zarząd Powiatu Żagańskiego	II/III kwartał 2026
2.	Przyjęcie Strategii przez Radę Powiatu Żagańskiego (uchwała Rady Powiatu)	Rada Powiatu Żagańskiego	II/III kwartał 2026
3.	Wyznaczenie Koordynatora / lub Zespołu ds. Realizacji i Monitorowania Strategii	Starosta Powiatu Żagańskiego / Rada Powiatu Żagańskiego	II/III kwartał 2026
4.	Realizacja działań zaprojektowanych w dokumencie	Podmioty wskazane w tabelach nr 46-50 [pod nadzorem Koordynatora / Zespołu ds. Realizacji i Monitorowania Strategii oraz Rady Powiatu Żagańskiego]	działania ciągłe (2026-2031)
5.	Monitoring Strategii	Koordynator / Zespół ds. Realizacji i Monitorowania Strategii / Rada Powiatu Żagańskiego	działania ciągłe (2026-2031)
6.	Przygotowanie sprawozdań okresowych z ewaluacji Strategii wraz z rekomendacjami dotyczącymi aktualizacji zapisów dokumentu	Koordynator / Zespół ds. Realizacji i Monitorowania Strategii	2027 2029
7.	Zatwierdzenie sprawozdań okresowych z ewaluacji Strategii i aktualizacja zapisów dokumentu	Rada Powiatu Żagańskiego	2027 2029
8.	Przygotowanie raportu końcowego z realizacji Strategii z rekomendacjami dla nowego dokumentu	Koordynator / Zespół ds. Realizacji i Monitorowania Strategii	2031/2032
9.	Zatwierdzenie raportu końcowego z realizacji Strategii	Rada Powiatu Żagańskiego	2031/2032

Źródło: opracowanie własne

SŁOWO KOŃCOWE

Niniejsza *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Żagańskim na lata 2026-2031* jest odpowiedzią na zidentyfikowane w powiecie żagańskim problemy i potrzeby społeczne. Zaprojektowane cele i kierunki działań bazują na istniejącym już systemie wsparcia i stanowią kontynuację wcześniej zaprojektowanych działań, ale też tworzą szerokie możliwości aktualizowania stosowanych obecnie rozwiązań i ich uzupełniania o nowe pomysły.

Dokument stanowi propozycję i zarazem zaproszenie dla Władz Powiatu, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, innych podmiotów publicznych i niepublicznych oraz samych Mieszkańców do wspólnego działania na rzecz poprawy jakości życia w powiecie. Jest też zobowiązaniem i szansą na (ro)zbudowanie nowoczesnego systemu polityki społecznej, w którym widoczne będą wszystkie wymagające instytucjonalnego wsparcia kategorie i grupy społeczne – rodziny z dziećmi (w tym rodziny zastępcze), dzieci i młodzież, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, osoby w kryzysach psychicznych, w kryzysie bezdomności, borykające się z problemem uzależnień, osoby doświadczające przemocy i wszystkie inne wymagające asysty w codziennym funkcjonowaniu.

Jednym z filarów proponowanych w dokumencie rozwiązań jest dynamiczny rozwój sektora usług społecznych. które – chociażby ze względu na pogłębiający się kryzys demograficzny i wynikające zeń konsekwencje społeczne – stanowić powinny dziś podstawową płaszczyznę oferowanej Mieszkańcom pomocy. Coraz lepsze jakościowo usługi, skrojone na miarę konkretnych kategorii potrzebujących, dostępne bez względu na miejsce zamieszkania (wieś-miasto) to realna szansa na przezwyciężanie różnorodnych form wykluczenia społecznego i zwiększania spójności społecznej wspólnoty samorządowej.

Wspólnotę tę budować można m.in. partycypując w przewidzianych w dokumencie działaniach i projektach, których nadrzędnym celem jest szeroko rozumiana poprawa jakości i warunków życia mieszkańców powiatu żagańskiego oraz promowanie i wdrażanie idei włączenia społecznego. Przedkładana *Strategia* wyznacza ramy działań, stwarza warunki do zmiany na lepsze i pobudza do aktywności. Stanowi swoisty katalog systemowych odpowiedzi jak przeciwdziałać problemom społecznym, jak je eliminować i jak ograniczać ich negatywne konsekwencje. Jest więc przydatnym narzędziem zmiany. Od zaangażowania całej wspólnoty samorządowej, Mieszkańców, instytucji, organizacji i innych podmiotów i środowisk działających w obszarze polityki społecznej zależeć będzie w jaki sposób narzędzie to zostanie wykorzystane.

Opracowanie:

dr Izabela Kaźmierczak-Kaluźna

Instytut Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego

SPIS RYSUNKÓW, TABEL I WYKRESÓW

RYSUNEK 1.	Podział administracyjny powiatu żagańskiego	16
TABELA 1.	Ludność powiatu żagańskiego w latach 2010-2024	17
TABELA 2.	Gęstość zaludnienia w gminach powiatu żagańskiego	17
TABELA 3.	Przyrost naturalny w powiecie żagańskim na tle innych powiatów województwa lubuskiego [na 1000 ludności] w latach 2010-2024	18
TABELA 4.	Przyrost naturalny w gminach powiatu żagańskiego [na 1000 ludności] w latach 2020-2024	18
TABELA 5.	Ruch naturalny ludności w powiecie żagańskim w latach 2020-2024	19
TABELA 6.	Saldo migracji w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020 i 2024	19
TABELA 7.	Struktura ludności powiatu żagańskiego według ekonomicznych grup wieku w latach 2010-2024	20
TABELA 8.	Wybrane wskaźniki obciążenia demograficznego w powiecie żagańskim w latach 2010-2024	21
TABELA 9.	Prognoza ludności dla powiatu żagańskiego na lata 2025-2060	21
TABELA 10.	Małżeństwa i rozwody w powiecie żagańskim w latach 2010-2024	23
TABELA 11.	Struktura wykształcenia ludności powiatu żagańskiego w wieku 13 lat i więcej [w %]	24
TABELA 12.	Podmioty gospodarki narodowej w powiecie żagańskim według klas wielkości w latach 2010-2024	26
TABELA 13.	Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie żagańskim na tle pozostałych powiatów województwa lubuskiego w latach 2020-2024 [w %]	27
TABELA 14.	Bezrobotni zarejestrowani w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	28
TABELA 15.	Bezrobotni w powiecie żagańskim według kategorii wiekowych w latach 2023-2025	28
TABELA 16.	Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia i płci w latach 2023-2025	29
TABELA 17.	Bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawiania bez pracy w latach 2023-2025	30
TABELA 18.	Osoby z niepełnosprawnościami wśród bezrobotnych zarejestrowanych w latach 2020-2025	30
TABELA 19.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015 i 2020-2025	31
TABELA 20.	Usługi i instrumenty rynku pracy świadczone przez Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu w latach 2023-2025	32
TABELA 21.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną w gminach powiatu żagańskiego w latach 2021-2025	36
TABELA 22.	Udział osób objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie ludności w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015-2024	37
TABELA 23.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015 i 2020-2025	38
TABELA 24.	Wybrane typy rodzin objętych pomocą społeczną w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	39
TABELA 25.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	40
TABELA 26.	Liczba rodzin i dzieci pobierających świadczenia wychowawcze z Programu „Rodzina 500 plus” w gminach powiatu żagańskiego lat 2020-2022	41
TABELA 27.	Liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	42
TABELA 28.	Liczba rodzin pobierających środki z Funduszu Alimentacyjnego w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	42
TABELA 29.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	43
TABELA 30.	Liczba rodzin objętych pracą socjalną w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	46
TABELA 31.	Liczba rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	46
TABELA 32.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	47
TABELA 33.	Programy profilaktyczno-prewencyjne realizowane przez KPP w Żaganiu w latach 2020-2025	48
TABELA 34.	Liczba dzieci przebywających w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2020-2024	50
TABELA 35.	Rodzinną pieczę zastępczą w powiecie w latach 2020-2024	51
TABELA 36.	Liczba nowo powołanych i rozwiązanych rodzin zastępczych w powiecie w latach 2020-2024	51
TABELA 37.	Osoby z niepełnosprawnościami w powiecie według typów niepełnosprawności w latach 2011 i 2021	54
TABELA 38.	Osoby z niepełnosprawnościami w powiecie według ekonomicznych grup wieku w latach 2011 i 2021	54
TABELA 39.	Wsparcie finansowe świadczone na rzecz osób z niepełnosprawnościami przez PCPR w Żaganiu w latach 2020-2024	56
TABELA 40.	Orzeczenia o niepełnosprawności wydawane przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Żaganiu w latach 2020-2024	56
TABELA 41.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015 i 2020-2025	58
TABELA 42.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w gminach powiatu żagańskiego w latach 2015 i 2020-2025	58
TABELA 43.	Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w gminach powiatu żagańskiego w latach 2020-2025	60
TABELA 44.	Analiza SWOT	63

TABELA 45.	Struktura celów <i>Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2026-2031</i>	67
TABELA 46.	Cel strategiczny I: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania	69
TABELA 47.	Cel strategiczny II: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania	71
TABELA 48.	Cel strategiczny III: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania	73
TABELA 49.	Cel strategiczny IV: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania	75
TABELA 50.	Cel strategiczny V: cele operacyjne, kierunki działań, wskaźniki realizacji, podmioty uczestniczące i źródła finansowania	77
TABELA 51.	Harmonogram wdrażania i ewaluacji <i>Strategii</i>	80
WYKRES 1.	Udział mieszkańców poszczególnych gmin w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu w 2024 roku [w %]	17
WYKRES 2.	Ludność powiatu według ekonomicznych grup wieku w latach 2020-2024 [w %]	20
WYKRES 3.	Prognoza ludności dla powiatu żagańskiego na lata 2025-2060	22
WYKRES 4.	Prognoza ludności dla powiatu według ekonomicznych grup wieku na lata 2025-2060	22
WYKRES 5.	Liczba podmiotów gospodarki narodowej w powiecie w latach 2010-2024	25
WYKRES 6.	Podmioty gospodarki narodowej w gminach powiatu żagańskiego w roku 2024	26
WYKRES 7.	Udział kobiet w ogólnej liczbie osób bezrobotnych w powiecie w latach 2020-2025 [w %]	28
WYKRES 8.	Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia w latach 2023-2025 [w %]	29
WYKRES 9.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w powiecie żagańskim w latach 2015 i 2020-2025	37
WYKRES 10.	Liczba wszczętych przez Policję procedur Niebieskiej Karty w latach 2020-2025	44
WYKRES 11.	Liczba osób z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie ludności powiatu w latach 2011 i 2021	53

BIBLIOGRAFIA I ŹRÓDŁA

Akty prawne

Ustawa z dnia 11 lutego 2016 roku o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, Dz. U. 2024 poz. 1576.
Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, Dz. U. 2025 poz. 1214.
Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym, Dz. U. 2025 poz. 1718.
Ustawa z dnia 16 września 1982 roku Prawo spółdzielcze, Dz. U. 2021 poz. 648.
Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego, Dz. U. 2024 poz. 917.
Ustawa z dnia 20 marca 2025 roku o rynku pracy i służbach zatrudnienia, Dz. U. 2025 poz. 620.
Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. 2025 poz. 1338.
Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz. U. 2023 poz. 2151.
Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, Dz. U. 2026 poz. 48.
Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, Dz. U. 2025 poz. 913.
Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych, Dz. U. 2025 poz. 1208.
Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz. U. 2023 poz. 1939.
Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. 2024 poz. 1673.
Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym, Dz. U. 2025 poz. 1684.
Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, Dz. U. 2026 poz. 79.
Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 roku o finansowym wsparciu niektórych przedsięwzięć mieszkaniowych, Dz. U. 2024 poz. 304.
Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. 2020 poz. 821.

Dokumenty strategiczne i programowe

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Niegosławice na lata 2021-2027, Niegosławice, 2021.
Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021–2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030, M. P. 2021 poz. 843.
Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej, M. P. 2022, poz. 1171.
Lubuski Program Ochrony Zdrowia 2030, Sejmik Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2022.
Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności, Europejska Grupa Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej do Opieki świadczonej na poziomie Lokalnych Społeczności, Bruksela, 2012.
Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, 2018.
Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na lata 2025-2028, Rada Powiatu Żagańskiego, Żagań, 2024.
Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2025-2027, Rada Powiatu Żagańskiego, Żagań, 2024.
Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Powiatu Żagańskiego na lata 2026-2031, Rada Powiatu Żagańskiego, Żagań, 2025.
Program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy w powiecie żagańskim na lata 2023-2026, Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu, Żagań, 2022.
Program współpracy województwa lubuskiego z organizacjami pozarządowymi w 2026 roku, Sejmik Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2025.
Regionalny Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla Województwa Lubuskiego na lata 2024-2030, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2024.
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa, 2017.
Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021-2030, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2021.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Brzeźnica na lata 2021-2026, Brzeźnica 2020.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Iłowa na lata 2020-2030, Iłowa, 2020.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Małomice na lata 2021-2030, Małomice 2021.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Żagań na lata 2022-2028, Żagań, 2022.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Żagań 2021-2026, Żagań, 2021.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Szprotawa na lata 2020-2027, Szprotawa, 2020.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Wymiarki na lata 2018-2027, Wymiarki, 2018.
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Żagańskim na lata 2019-2025, Rada Powiatu Żagańskiego, Żagań, 2019.
Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030, Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Warszawa, 2020.
Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, Sejmik Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2021.
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Żagańskiego na lata 2024-2030, Rada Powiatu Żagańskiego, Żagań, 2023.
Wojewódzki program na rzecz osób starszych, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2017.
Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022-2030, Sejmik Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2022.
Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2024.
Wojewódzki Program Wsparcia Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2023-2028, Zarząd Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2023.
Wojewódzki program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2021-2030, Sejmik Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2021.

Inne źródła

- Antczak R., Grabowska I., Polańska Z., Podstawy i źródła danych statystyki osób niepełnosprawnych, „Wiadomości Statystyczne”, nr 2(681), 2018.
<https://bdl.stat.gov.pl/> [dostęp: marzec-maj 2026]
https://bip.lubuskie.uw.gov.pl/polityka_spoleczna/jednostki_organizacyjne_pomocy_spolecznej [dostęp: 27.03.2026]
https://bip.lubuskie.uw.gov.pl/polityka_spoleczna/rejestry [dostęp: 27.03.2026]
<https://bip.powiatzaganski.pl/> [dostęp: 18.02.2026]
<https://owes.zgora.pl/> [dostęp: 26.03.2026]
<https://www.barometrzwodow.pl/> [dostęp: 17.03.2026]
Klimek M., Strategia rozwiązywania problemów społecznych jako narzędzie zarządzania systemem pomocy społecznej w powiecie. Aspekty teoretyczne i metodologiczne, „Praca Socjalna”, nr 4(35), 2020.
Portrety powiatów i gmin województwa lubuskiego w 2024 r., Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra, 2025.
Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu w roku 2020, PCPR w Żaganiu, Żagań, 2021.
Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu w roku 2021, PCPR w Żaganiu, Żagań, 2022.
Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu w roku 2022, PCPR w Żaganiu, Żagań, 2023.
Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu w roku 2023, PCPR w Żaganiu, Żagań, 2024.
Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu w roku 2024, PCPR w Żaganiu, Żagań, 2025.
Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Żaganiu za rok 2023, Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu, Żagań, 2024.
Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Żaganiu za rok 2024, Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu, Żagań, 2025.
Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Żaganiu za rok 2025, Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu, Żagań, 2026.
Szlendak T., Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2010.

ANEKS

Lista organizacji pozarządowych i PES zaproszonych do udziału w warsztacie diagnostyczno-strategicznym (Żagań, 22.04.2026):

- Fundacja „Cichy Dom” w Iłowej,
- Fundacja Piętro Wyżej w Bożnowie,
- Fundacja Spełnienie w Szprotawie,
- Jadalnia św. Marii de Mattias w Żaganiu,
- Koło Terenowe Stowarzyszenia Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w Witoszynie,
- Lutolska Spółdzielnia Socjalna WINDA,
- Ogólnopolskie Stowarzyszenie Powiatowych i Miejskich Ośrodków Pomocy Rodzinie „Centrum”,
- Stowarzyszenie HIPOKRATES w Żaganiu,
- Stowarzyszenie inicjatyw „Skrzydła” w Żaganiu,
- Stowarzyszenie Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w Iłowej,
- Stowarzyszenie MONAR – Schronisko dla osób bezdomnych Markot w Lutynce,
- Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Piękni Życiem” w Iłowej,
- Stowarzyszenie Wspierana Rozwoju Dzieci i Młodzieży „Podaruj Radość” w Szprotawie,
- Szprotawskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych,
- Warsztat Terapii Zajęciowej w Wiechlicach,
- Żagańskie Stowarzyszenie Klub Abstynentów „Promyk”,
- Żagańskie Stowarzyszenie Uśmiech Dziecka.

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, do zadań własnych powiatu należy opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami.

W związku z powyższym w lutym 2026 r. przystąpiono do opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Żagańskiego na lata 2026-2031.

Powyższy dokument nakreśla kierunki działań w obszarze polityki społecznej i obejmuje m.in.: problemy wsparcia rodzin, w szczególności rodzin z dziećmi, wsparcie osób z niepełnosprawnością, rynek pracy, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu, pieczę zastępczą, usługi społeczne.

Strategia opracowana została w oparciu o:

a) dane zastane z terenu powiatu i gmin oraz organizacji pozarządowych i innych podmiotów realizujących usługi na terenie powiatu żagańskiego oraz

b) spotkania eksperckie/fokusowe ze specjalistami w obszarze polityki społecznej, którzy na spotkaniu warsztatowym wypracowali obszary interwencji oraz opracowali analizę SWOT.

Przedstawiony dokument jest efektem pracy wielospecjalistycznego zespołu w obszarze polityki społecznej na terenie powiatu żagańskiego.

Dokument skierowany został do gmin powiatu żagańskiego w celu konsultacji. Nie wniesiono uwag.

Anna Kulczyńska
Dyrektor PCPR w Żaganiu